

T. C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Türkiye ve Yunanistan'da Uygulanan Göç Politikaları
(1990 Sonrası)

Chagial KIOUTSOUK

Tez Danışmanı

Doç. Dr. E. Zeynep GÜLER

İstanbul, 2013

Y Ü K S E K L İ S A N S
T E Z O N A Y I

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : **Chagial KIOUTSOUK**

Numarası : **2501091205**

Anabilim/Bilim Dalı : **Uluslararası İlişkiler**

Tez Savunma Tarihi : **13.06.2013**

Danışman : **Yrd. Doç. Dr. E. Zeynep GÜLER**

Tez Savunma Saati : **11:00**

Tez Başlığı : **Türkiye ve Yunanistan'da Uygulanan Göç Politikaları (1990 Sonrası)**

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
Prof. Dr. H. Birsen ÖRS		Kabul
Doç. Dr. E. Zeynep GÜLER		Kabul
Yrd. Doç. Dr. Yeşim ÖZER		Düzeltilme

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
Doç. Dr. Levent ÜRER		
Doç. Dr. Sevgi UÇAN ÇUBUKÇU		

ÖZ

İnsanlık tarihiyle birlikte var olan "göç" kavramı ulus devlet düzenin oluşmaya başlamasıyla daha büyük kitleleri etkisi altına almış, teknolojinin ilerleyip sınırların ortadan kalkması ile bu gelişmelere daha iyi yaşam koşullarında yaşama isteği ve ekonomik sıkıntıların, krizlerin de eklenmesiyle günümüzde "transit göç" halini almıştır. 1990'lı yılların ortalarından itibaren küreselleşme ile başlayan süreçte göç ve transit göç olgusu Avrupa Birliği ile birlikte tüm dünyayı ilgilendiren ortak bir sorun halini almıştır. Türkiye ve Yunanistan da Avrupa Birliği ülkelerine geçiş güzergâhında bulunan ve bu nedenle transit göç alan ve göç veren iki önemli ülkedir. Her iki ülke de yasa dışı olan ve kontrolsüzce gerçekleşen bu göç dalgalarından olumsuz etkilenmekte ve bu durumu çeşitli tedbirlerle kontrol altına almaya çalışmaktadır.

ABSTRACT

Human groups have a long history of migration that influenced large sections of the society. As a social reality, human migration continued after the formation of the nation-state order. The concept also has changed in the meantime, taking the shape of "transitional migration" with disappearance of the borders by improvements in technology. Furthermore the transitional migration is supported by global trends with the desire to live in better conditions and overcome economic difficulties. Following the globalization of all markets beginning in the mid-1990s, the migration and development phenomenon became one of the intensely debated main policy objects throughout the world in general and in the European Union in particular. Turkey and Greece taking place in the main migration routes from the Eastern parts of the world to the West, to European Union and the United States, are the important countries, attractive for transitional migration. Both countries are affected negatively from illegal and uncontrolled migration waves and they are trying to control this situation by taking various measures.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada uluslararası ilişkiler alanında yaşanan önemli dönüşümlerin göç hareketleri üzerinde nasıl bir etkide bulunduğunu, bir AB üye ülkesi Yunanistan ve bir aday ülke Türkiye deneyimleri üzerinden incelemeye çalıştım. Yunanistan da Türkiye de uzun bir göç geçmişi olan komşu ülkeler. Bu göçler hep farklı bağlamlarda ortaya çıkmış, hem ülkelerin, hem bölgenin ve hem de sıradan insanların yaşamlarını derinden etkilemiş nitelikte. Çalışmada göç hareketlerinin tarihsel boyutunu göstermeye çalıştım; diğer yandan asıl vurgum 1990 sonrası ortaya çıkan, hız kazanan göç hareketlerinin bu iki ülkeyi nasıl etkilediğini ortaya koyma konusunda olacak. Çok hızlı değişen bir siyasal bağlamda böyle bir toplumsal olguyu incelemek hayli zor oldu.

İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümünde almış olduğum dersler ve hocalarımla yardımları sayesinde bu tezi yapabildim. Başta Prof. Dr. Birsan Örs olmak üzere üzerimde emeği olan ve bilgi kazanmamı sağlayan tüm hocalarıma, proje konumun seçimi sırasında bana yol gösteren ve hazırladığım bu çalışma süresince bilgi ve deneyimi ile çalışmama destek veren proje danışmanım, değerli hocam Doç. Dr. E. Zeynep Güler'e tüm kalbimle teşekkür ederim.

Chagial KIOUTSOUK

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	vi
TABLO LİSTESİ	ix
ŞEKİL LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GÖÇ KAVRAMININ TEORİK ÇERÇEVESİ.....	3
1.1. Göç Olgusu.....	3
1.1.1. Göç Kavramı ve Tanımı	6
1.1.2. Göçün Nedenleri	9
1.2. Göçe İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar	12
1.3. Göç Türleri	17
1.3.1. Göç Etme Nedenlerine Göre Göç Türleri.....	18
1.3.2. Uzaklık, Göç Biçimi ve Göçün Yönüne Göre Göç Türleri	19
1.4. Uluslararası ve Transit Göç.....	20
1.4.1. Uluslararası Göçün Tarihsel Gelişimi.....	24
1.4.2. Uluslararası Göç Teorileri	26
1.4.2.1. Neo-Klasik Ekonomi Teorisi	26
1.4.2.1.1. Neo-Klasik Ekonominin Makro Kuramı	27
1.4.2.1.2. Neo-Klasik Ekonominin Mikro Kuramı.....	28
1.4.2.1.3. Merkez Çevre İlişkileri Kuramı.....	30
1.4.2.1.4. İkili İşgücü Piyasası Teorisi	34
1.4.2.1.5. İlişkiler Ağı Kuramı	35
1.4.2.1.6. Göç sistemleri Kuramı.....	36

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE'YE YAPILAN ULUSLARARASI GÖÇLER	40
2.1. Türkiye'ye Yerleşen Göçmenler	41
2.1.1. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Dışarıdan Göç Edenler.....	47
2.1.2. Cumhuriyet Döneminde Dışarıdan Göç Edenler	49
2.1.2.1. Balkanlardan Göçler	51
2.1.2.2. Irak ve Suriye'den Göçler	55
2.1.2.3. Diğer Ülkelerden Göçler	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YUNANİSTAN'A YAPILAN ULUSLARARASI GÖÇLER	58
3.1. Yunanistan'a Göçün Tarihi Gelişimi	58
3.2. Yunanistan'a Uluslararası Göçler	59
3.2.1. Türkiye'den Yunanistan'a Göçler	62
3.2.2. Balkanlar'dan Yunanistan'a Göçler.....	63
3.2.3. Diğer Ülkelerden Yunanistan'a Göçler	64

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TÜRKİYE'YE VE YUNANİSTAN'A YAPILAN GÖÇLERİN KARŞILAŞTIRMALI İNCELEMESİ	65
4.1. Türkiye'deki ve Yunanistan'daki Göçmenlerin Profilleri.....	65
4.1.1. Türkiye'deki Göçmenlerin Milliyet Dağılımı.....	65
4.1.2. Yunanistan'daki Göçmenlerin Milliyet Dağılımı	66
4.1.3. Türkiye'deki Göçmenlerin Nüfus Dağılımları ve Yoğunlukları	67
4.1.4. Yunanistan'daki Göçmenlerin Nüfus Dağılımları ve Yoğunlukları.....	68
4.1.5. Türkiye'deki Göçmenlerin Sosyal Yönden Etkileri	69

4.1.6. Yunanistan'daki Göçmenlerin Sosyal Yönden Etkileri.....	69
4.1.7. Türkiye'deki Göçmenlerin İstihdamdaki Yeri ve Etkileri.....	70
4.1.8. Yunanistan'daki Göçmenlerin İstihdamdaki Yeri ve Etkileri	71
4.2. Türkiye'deki Göçmenlerin Kültürel Etkileri.....	75
4.3. Yunanistan'daki Göçmenlerin Kültürel Etkileri	77
4.4. AB'ye Aday Ülke Olarak Türkiye'deki Göç Durumu	77
4.5. AB Üye Ülke Olarak Yunanistan'daki Göç Durumu.....	80
4.6. Türkiye ile Yunanistan'ın Göç Durumlarının Karşılaştırılması.....	81
SONUÇ	83
KAYNAKLAR	86

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1.1: Göç Analizinin Üç Stilize Seviyesi	30
Tablo 2.1: Ülkelere Göre Türkiye'den Gelen Göçmen Sayıları	44
Tablo 2.2: Ülkelerle Balkanlar'dan Türkiye'ye Göçler	55
Tablo 3.1: Yunanistan'a 1998 yılında Beyaz Kart için Başvuru Yapan Göçmenlerin Milliyetlerine Göre Dağılımları	60

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 4.1: 2001 Seçimlerdeki Milliyet Dağılımı	66
Şekil 4.2: 15 yaş altı ve yetişkin işsizlik oranı 2006-2010.....	74

GİRİŞ

Tarih boyunca savaşlar, felaketler, baskıcı rejimler, daha iyi yaşam sürme umudu gibi sosyal, siyasi, politik sebeplerle göç hareketleri görülmüştür. Göç olgusu dünyanın tüm bölgelerini, tüm dünya devletlerini etkileyen bir olgudur. Göç durağan bir kavram değil, aksine tüm yönleriyle değişken bir kavramdır. Göç kavramının en temel ayrımı sınırlar içinde yapılan "iç göç" ve ülkeler arası gerçekleşen "dış göç"tür.

Son yirmi yılda dünya genelinde uluslararası göç hacminin artışı ve ortaya çıkan biçim değişiklikleri çeşitli araştırmaların konusu olmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) verilerine göre Soğuk Savaşın sürmekte olduğu 1974 yılında bütün dünyadaki sığınmacı sayısı 2,4 milyonken, 1986'da 10.5 milyona, 1999'da 27.4 milyona ulaşmıştır (Danış, 2004: 2).

1950 sonrası ikinci küreselleşme dalgası çerçevesinde gelişen, 1980 sonrası dönemde hız kazanan küresel gelişme modeli; malların ve sermayenin küreselleşmesi yanında emek piyasalarının da bir ölçüde küreselleşmesini ortaya çıkarmıştır. Bu kapsamda üretim ve sermaye yön değiştirirken, daha çok emek akımlarını içeren göç olgusu da ulusal ölçekten uluslararası ölçeğe taşınarak, uluslararasılaşmanın temel konularından birisi olmuştur. 1990'lı yılların başlarından itibaren dünya yeni bir döneme girmiş ve daha önce birbirinden oldukça ayrı yaşayan insanlar tek bir yer kürede birleşme imkanı bulmuşlardır.

Bu çerçevede, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik ve siyasi çalkantılar ile ulusal ve uluslararası çıkar çatışmaları, iç savaşlar, doğal afetler, iklim değişiklikleri, kıtlık, açlık, salgın hastalıklar milyonlarca insanı, üzerinde yaşadıkları toprakları yasal ve yasal olmayan yollardan terk etmeye mecbur bırakmıştır. Bütün bunların neticesinde meydana gelen bölgesel ve kıtasal göç hareketleri, bugün milyonlarca insanı da içine alan küresel bir sorun haline dönüşmüştür.

Aynı coğrafi bölgede yer alan ve komşu ülkeler olan Türkiye ve Yunanistan özel olarak belirli göç hareketlerinin alanı, öznesi ve nesnesi olmuşlardır. İçinde yaşadığımız ülkeler büyük göç dalgalarını görmüş, göçün acılarına ve umutlarına şahit olmuştur. Araştırdığımız göç dönemi daha sonra, 1990'lerden itibaren ortaya çıkan deneyimi içerse de çalışmamızın ilk kısmında genel olarak göç olgusunu inceleyecek, göç çeşitlerini, nedenleri ve sonuçlarını araştıracağız.

Soğuk Savaş sonrası oluşan yeni dünya düzeninde gerek coğrafi konumları gerekse politik unsurlarıyla Türkiye ve Yunanistan oldukça önemli iki ülkedir. Bu ülkelere ve bu ülkelerden yapılan uluslararası göçler özellikle Avrupa Birliği ülkeleri için yakından takip edilmektedir. Çalışmamızın ikinci aşamasında Türkiye ve Yunanistan'a yapılan göçler tarihsel süreç içinde incelenecek ve her iki ülkedeki göçmenlerin sosyal, ekonomik anlamda durumları karşılaştırılacaktır. Buna ek olarak Türkiye ve Yunanistan arasındaki göç ve göçmen bağı ortaya konarak Avrupa Birliği'nin bu bağa etkisi tartışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GÖÇ KAVRAMININ TEORİK ÇERÇEVESİ

1.1. Göç Olgusu

Göç olgusu, toplumların sosyo-kültürel, ekonomik, politik yapılarıyla doğrudan ilişkili çok boyutlu bir kavramdır. İnsanlık tarihiyle özdeş olan göç olgusu, demografik, ekonomik, siyasi, psikolojik, antropolojik ve sosyolojik içeriklere sahiptir.

Göç ve göçmenlik insanlık tarihi boyunca görülen bir etkinlik olmuştur. Göç hareketleri her zaman ve her durumda olumsuz koşullar içermek zorunda değildir. İnsanlar kimi durumlarda mevcut hallerinden daha iyi olanaklar aramak üzere umutlu yolculuklara çıkmışlardır. Anadolu ve yakın coğrafya alanı da çok eski çağlardan günümüze her zaman göç yolları üzerinde yer almış bir bölgedir. Ancak imparatorlukların bütünlüğünü koruyamaz olduğu, milliyetçi hareketlerin yükseldiği, büyük güçler arasında rekabetin derinleştiği 19.yüzyılın sonlarından itibaren oluşan özel bir göç bağlamı sosyal bilimciler tarafından özel olarak da incelenmektedir. Bu içerdiği büyük nüfus ve rakamların, siyasi değerlendirmelerin de ötesinde daha önce uzun yıllar birlikte yaşamış halkların artık birlikte yaşam sürdüremeyecekleri bir dönüm noktası oluşturuyor. Göç ve zorunlu göç kişileri, aileleri ve toplulukları kişisel deneyimleri üzerinden de ilgilendiren büyük bir değişim ve travma içermektedir. Bu yönüyle göç hareketleri sosyal bilimlerin birçok araştırma alanı tarafından önem verilen ve incelenen bir toplumsal olaydır.

Göç ve göçmenlik çok boyutluluğu nedeniyle birçok alandaki araştırmacıların ilgi alanına girmiştir. Göç, insanların bir yerden başka bir yere hareketi olup, “Homo Sapien’ler” var olduğundan beri de savaş, felaket ya da yiyecek arayışı gibi nedenlerden dolayı süre gelmiş bir faaliyettir (Vargas-Lundius ve Villarreal, 2008:

8). Bu nedenle, göç olgusu sadece belirli bir ülke içinde değil, ülkeler arası ele alındığında küresel bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Göç olgusu literatürde üç ana yaklaşımla ele alınmaktadır: Bunlar; “fayda – maliyet yaklaşımı”, “itici ve çekici güçler yaklaşımı” ve “seçkinlik yaklaşımı”dır. Bu yaklaşımlar için kısaca şunlar söylenebilir (Bahar ve Bingöl, 2010: 46–47):

İlkin fayda maliyet yaklaşımı, bireylerin göç kararını fayda ve maliyetlere bağlı olarak verdiğini öne sürmektedir. Göçü bir beşeri sermaye yatırımı olarak ele alan bu görüşe göre iyi bir ücret için göç etmek, eğitim gibi bir beşeri sermaye yatırımıdır. Birey gelecekteki gelirlerindeki artışının bugünkü değeri ile beşeri sermaye yatırımının yani göçün bugünkü maliyetini karşılaştırarak göç edip etmemeye karar vermektedir.

İkinci olarak itici güçler ve çekici güçler yaklaşımı, kaynak bölgede iticiliğe ve göç edilecek alanlarda çekiciliğe neden olan faktörler üzerine kuruludur. Bu yaklaşım E.G. Ravenstein’in (1885, 1889) “Göç Kanunları” adlı çalışmalarına dayanır. Göç kanunlarına göre bireyler ekonomik fırsatların az olduğu yerlerden, çok olduğu yerlere doğru göç eder. Bu yaklaşıma önemli katkılarda bulunan S.A. Stouffer, iki bölge arasındaki bir yerde bulunan istihdam fırsatlarını ifade eden “aradaki fırsatlar” kavramı ortaya koymuş ve E.S. Lee Ravenstein’in önermelerini güncelleyerek göçü etkileyen unsurları “itici ve çekici faktörler” olarak ikiye ayırmıştır. Bununla birlikte mesafe, göçün maliyetleri, fiziki ve yasal engeller gibi, göçün etkisini azaltıcı “aradaki engeller”i de dikkate almıştır. Kırsal alanda sanayileşme ile birlikte yaşanan gelişmeler, hızlı nüfus artışı, istihdam olanaklarının kısıtlı olması, gelir darlığı ve güvenlik gibi unsurlar itici faktörleri oluştururken; istihdam ve gelir olanakları, kentsel yaşamın getirdiği refah ortamı ve eğitim gibi unsurlar da çekici faktörleri oluşturmaktadır.

Üçüncü olarak sayabileceğimiz seçkinlik yaklaşımına göre, eğitim, yas, cinsiyet, medeni durum gibi unsurlar göz önüne alındığında, göç eden bireyler, göç etmeyenlere göre seçkindirler. Seçkinlik yaklaşımının öncüleri Dorothy Thomas

(1938) ve Simon Kuznets (1964)'tir. Kuznets; göçmenlerin eğitim, yaş, cinsiyet, ırk, medeni durum, sağlık ve diğer sosyal ve demografik nitelikleri itibariyle seçkin olduğunu belirtir.

Göç ve kalkınma ile ilgili tartışmalara tarihi olarak bakıldığında ise; 1950'li ve 1960'lı yıllarda kalkınmacı bir iyimserlik, 1970'ler ve 1980'lerde de neo-marksist bir karamsarlık, 1990'lar ve 2000'lerde ise daha iyimser görüşlerin ortaya çıktığı görülmektedir (de Haas, 2010: 227). En genel ifadeyle göç için şu tanım yapılabilir: "Bir üretim faktörü olan emeğin, coğrafi olarak, bir yerden başka bir yere hareketidir." Göç olgusu ise uluslararası ve ülke içi olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır (Çelik, 2005:167). Ayrıca göç olgusu tanımlanırken üzerinde durulması gereken önemli noktalardan biri de göçün isteğe bağlı olarak mı yoksa herhangi bir zorunluluğun dayatmasıyla mı gerçekleştiğidir. İsteğe bağlı göçlerde genel olarak göç edilen yerin ekonomik, sosyal ya da mekânsal cazip ediciliği belirleyici olmaktadır. Gönüllü göçlerde, göç eden bireylerin yaşama tutunma süreleri daha kolay ve daha katlanılabilir olmaktadır. Ancak zorunlu göçlerde bu durum biraz daha farklılaşabilmektedir. Zorunlu göçler belli bir plan ve hazırlık olmadan gerçekleştiği için yarattığı sonuçlar olumsuz ve uzun süreli olmaktadır. Göç dünyanın bütün toplumlarında daima rastlanılan bir olgudur ve belirli oranlarla her zaman yaşanmaktadır. Ancak bazı ülkelerde 'çok hızlı ve yoğun bir kentleşme ve göç yaşanırken, bazı ülkelerde bu durum nispeten daha yavaştır. Göç olgusunu daha iyi anlayabilmek için göç ile ilgili diğer temel kavramlara açıklık getirilmesi yararlı olacaktır. (Sağlam, 2006: 35).

Göçle ilgili olarak son yıllarda "transit göç" ile "yasa dışı göç" kavramları gündeme gelmiştir. Transit göç, yasal olsun ya da olmasın bir ülkenin göç yolu olarak kullanılmasıdır. İlegal göç ise, transit olsun ya da olmasın bir ülkeye gerekli belgeleri olmadan giriş yapanları, sahte belge kullananları ve vize süreleri aşanları kapsamaktadır. (Mutluer, 2003: 11). Günümüzde göçler, etkisini derinleştirmekte, dünyanın kültürel, sosyal ve etnik yapısını derinden değiştirmektedir. (Karpat, 2010: 10).

Bu çalışmada da özellikle son yüzyıldaki göç ve bu göçlerin Türkiye'deki ve Yunanistan'daki etkileri araştırılacağı için göç olgusu tarihsel olarak incelenecek ve bu ülkelerde ortaya çıkan değişimler incelenecektir.

1.1.1. Göç Kavramı ve Tanımı

Göç insanlık tarihinin bütün dönemleri boyunca var olan bir olgudur. Göç kavramı ile öncelikle belli bir nüfusun bir bölgeden başka bir yere olan hareketi akla gelmekle birlikte, göç coğrafi bir yer değiştirmeden çok daha kapsamlı ve köklü bir muhtevaya sahiptir. Sonuçlar itibariyle sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik birçok öğeyi içinde barındırır. (Sağlam, 2006: 33–34).

Göç en geniş tanımıyla; kalıcı ya da geçici yapılan ikamet değişikliğidir. Bu değişikliğin gönüllü ya da gönülsüz olması, uzun ya da kısa mesafe olması, iç ya da dış olması “göç olabilmesi” için yeterli ve her hangi bir unsur diğerinden daha üstün değildir (Lee,1966: 49). Karpat'a göre göç asıl yerinden ulaşılmak istenen yere harekettir. (Karpat, 2003: 3). Demografik bir süreç olarak coğrafi bölgeler ve/veya idari alanlar arasındaki yerleşim yeri değişiklikleri olarak tanımlanan göç; ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi, dini, doğal afet vb. nedenler ile gerçekleşen nüfus hareketleri olarak da tanımlanırken, tarihsel süreç olarak ise göç için sanayileşme, ekonomik gelişme ve kentleşmeyle paralel giden bir olgu olarak ele alınmaktadır. (Bahar ve Bingöl, 2010: 44).

Bunun dışında göç için çok çeşitli tanımlara literatürde rastlamak mümkündür. Bu tanımlar şu şekilde sıralanabilir:

- Kişilerin hayatlarının gelecekteki kısmının tamamını ya da bir kısmını geçirmek üzere köy, kasaba ya da bir şehirden başka bir yere yerleşmek kaydıyla yaptıkları yer değiştirme olayıdır. (Akkayan, 1979: 18). Hançeroğlu (1986) da Toplumbilim sözlüğünde göç kavramını, “bir yerden başka bir yere gitme” olarak tanımlamıştır. (Hançeroğlu, 1986, s.158).

- Ekonomik, sosyal, siyasi, ekolojik ya da bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan, bazen geri dönüşü olabilen, bazen de sürekli kalmak koşuluyla coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir. (Yalçın, 2004:13).
- Göç, coğrafi mekân değiştirme sürecinin sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi boyutlarıyla toplum yapısını değiştiren nüfus hareketleridir. (Özer,2004: 11).
- Göç, kişilerin gelecek yaşantılarının tamamını veya bir kısmını geçirmek üzere, sürekli ya da geçici bir süre için bir iskan ünitesinden bir başkasına yerleşmek amacıyla yaptıkları coğrafi yer değiştirme olayıdır. (Topçu ve Beşer, 2006: 37).
- Göç; ekonomik, toplumsal veya siyasal nedenlerle bireylerin veya toplulukların bir yerden başka bir yere giderek ikamet etmeleridir. (Gündüz ve Yetim 1996).

Türk dili ve kültüründe “göç” sözcüğü, evi barkı ile birlikte yer değiştirme işi/eylemi olarak tanımlanmaktadır. Burada ev/konut/mesken, bir barınma yeri anlamına gelmekte ve temelinde “konmak” eylemi bulunmaktadır. Evi barkı ile yer değiştirmek ise çoluk çocuk, tüm aile bireyleriyle bir yerden başka bir yere gitmek anlamlarında kullanılmaktadır. (Çakır,2011: 131).

Ozan kaya (1980), göç kavramını açıklarken, göç ve göç çeşitlerinden yola çıkmıştır. Ozan kaya’ya göre göç; bireylerin ya da toplumsal kümelerin yerleşmek üzere bir yerden başka bir yere gitmeleridir. Dışa göç ise; bir ülkedeki kimi bireylerin ya da toplumsal kümelerin başka bir ülkeye göç etmeleri, içe göç ise bir ülke sınırları içerisinde bireylerin ya da toplumsal kümelerin bir yerden başka bir yere gidip yerleşmeleri şeklinde tanımlanmıştır.

Şimdiye kadarki göç tanımları hep hareket merkezli tanımlardan oluşmaktadır. Göç olgusuna daha geniş bir pencereden bakacak olursak; birden çok faktörün etkili olduğu görülecektir. Castles ve Miller çağımızdaki göç olgusunu ekonomik, siyasi, şiddet vb. birçok faktörden etkilenen yeni formlar dâhilinde ele almış ve dört temel göç eğilimini vurgulamışlardır. (Güneş, Çağlayan (der.), 2011: 89).

1. Göçün Küreselleşmesi: Çağımızdaki göç, olgusuna etkisi olan kaynaklar, yani göç veren bölgeler çeşitlenmektedir. Buna bağlı olarak da göç alan ülkeler çok farklı kültürel geçmişe sahip olan göçmenleri almaktadırlar.
2. Göçün hızlanması: Günümüzdeki göç hacminin büyümesi beraberinde ülkelerin göç politikalarında değişime neden olmuştur.
3. Göçün farklılaşması: Çağımızda göç alan ülkeler sadece bir tip göçmen sorunuyla karşı karşıya değillerdir. Bu ülkeler emek göçü, mülteci, sığınmacı gibi birden fazla göç tipiyle karşı karşıyadırlar.
4. Göçün kadınlaşması: Geçmişe göre karşılaştırıldığında çağımızda kadınlar, özellikle de emek göçü açısından, çok daha fazla bir şekilde göç eyleminin içerisinde yer almaktadırlar.

Özetle göç kavramı için şunlar söylenebilir. (Barut, 1999–2001: 2):

“Göç, toplumun nüfus yapısı, nüfusa ait olgu ve oluşumları belirlemede etkili olan temel göstergelerden birisidir.”

“Göç kavramı, nüfusun birey, aile, grup ya da topluluklar biçiminde yaşadığı yeri, doğal veya doğal olmayan etkenlere dayalı olarak yer değiştirmesi olarak tanımlanır.”

“Göç, bir yerleşim biriminde, gruptan ya da siyasal sınırları belirgin bir toprak parçasından başka bir birime doğru, kısmen sürekli birey veya kitle hareketidir. Nüfusun yer değiştirme hareketini tanımlayan göçün ilk sosyal belirleyeni, „nüfusun kişi, aile grup ya da kitlesel olarak, geçici veya sürekli doğduğu, yaşadığı yeri terk edip başka yere ya da yerlere gitmesi“dir. Nüfusun farklı yerleşim alanları arasında yer değiştirme hareketine „göç etmek“, bu hareketi gerçekleştiren, katılan nüfusa da „göçmen nüfus“ adı verilir. Uluslararası belgeler ve ölçütler çerçevesinde de göç, „yerleşmek“ veya „çalışmak“ amacıyla nüfusun farklı ülkeler, bölgeler ya da şehirler arasında yer değiştirmesidir”

Yalçın’a göre ise en geniş göç tanımı “ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geriye

dönüş veya süreklilikli yerleşim hedefi güden coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir.” şeklinde yapılmıştır. (Yalçın: 2004).

Bu çalışma içersinde de göç kavramı, uluslararası göç çerçevesinde ele alınacağı için, bireylerin ya da toplumların bir yerden ülke sınırları dışında başka bir yere gitmeleri şeklinde ele alınacaktır. Aşağıda uluslararası göç başlığı altında bu kavram daha geniş olarak açıklanacaktır.

1.1.2. Göçün Nedenleri

Göçün tanımlanmasında olduğu gibi göçün sebeplerini açıklamaya yönelik olarak da tam bir fikir birliği bulunmamaktadır. Buna rağmen önem derecesine göre fikir ortaklığı yapılabilecek bazı etkenler bulunmaktadır. Bunlar; savaşlar, dinsel, kültürel, ekonomik, siyasi ve ailevi faktörler olarak belirtilebilir.

Göç olgusuna değindiğinde de aktarıldığı gibi göç kavramı çok boyutlu bir kavramdır. Ekonomik, sosyal, siyasal, doğal faktörler ve psikolojik faktörler gibi birçok etken göçün nedenleri arasında sayılmaktadır. Örneğin, göçebelerin daha iyi yiyecek, işçilerin daha iyi iş, ailelerin maddi yaşama standartlarını geliştirmek için göçtükleri söylenebilir. Tarım işçisine duyulan gereksinimlerin azalması, kişileri kırdan iter. Öte yandan artan sanayileşme de bu kişileri geniş nüfuslu merkezlerdeki iş bulabilme fırsatlarına doğru çeker. Daha iyi yaşama koşullarına sahip olma isteği de kişileri kentlere çekmektedir. (Sağlam, 2006: 35). Çünkü insanlar yaşamak için öncelikle fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamak zorunda olup, bunun için belirli bir gelire ihtiyaç duyarlar. Bu amaca yönelik insanlar, bir işte çalışarak kendisinin ve bakmak zorunda olduğu kişilerin geçimini sağlamaktadırlar. İnsanlar bulundukları ortamlarda iş bulamıyor ve geçimlerini sağlayamıyorlarsa iş bulabilecekleri bir yere göçmek zorundadırlar. (Akış ve Akkuş, 2001: 531). Ancak ekonomik etkenler tek başına göç için yeterli değildir, sosyal- psikolojik nedenler de büyük ölçüde etkindir. Savaşlar, depremler gibi birçok faktör de geçmişten bu yana göçlere neden olmuştur.

Tarihsel olarak, sanayileşme ve ekonomik gelişmeye, işgücü talebi içindeki kent merkezlerine doğru yaşanan büyük göç hareketleri eşlik ettiğinden göç olgusu kır toplumunun çözülmesi, sanayileşme süreçleri ve bu süreçlerde kentler ve bölgeler arasında ortaya çıkan gelişmişlik farkları ile doğrudan ilişkisi kurularak değerlendirilmektedir. Göçün nedenlerinden en önemlilerinden bir tanesi, toplumda sanayileşmeye paralel olarak ortaya çıkan kırsal alandan kentlere doğru olan göçtür. Göç etme durumu bireylerin güdüleriyle yakından ilgilidir. Bir sosyal sistem içerisinde kişiler kullanacakları fırsatların sayısını arttırmak ve mesleki, sosyal hareketliliği arttırmak için göç ederler. (Tekeli, 2008: 18). Dolayısıyla kişiler göç ettiğinde beraberinde sosyal sistem de değişmektedir.

Piyasa mekanizmasının yürürlükte olduğu bir toplumda bu çalışma içerisinde göçün nedenlerini de itici, çekici ve iletilici güçler şeklinde ele alınıp açıklanmıştır.

İtici güçler;

Kentleşme sürecinde, sanayileşmeye koşut olarak yaşanan kırsal alandaki yapı dönüşümleri göçün temel kaynakları olarak görülmekte ve “kırın iticiliğini” ifade etmektedir. Kırdan göçler, bir yandan aşırı nüfus artışı diğer yandan tarımsal üretimde kullanılan yeni tekniklerin, bu sektörde çalışanları üretim sürecinin dışına itmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Tarımsal üretimde insan ve hayvan gücünden makine gücüne geçilmesi, tarım topraklarının mülkiyetindeki dengesizlik ve büyük tarımsal işletmelerin artışı sonucunda ortaya çıkan işsizlik ve topraksızlaşma, kırsal nüfusa hareketlilik kazandırmıştır. Kırdan kente göçü arttıran faktörlerden biri de devlet politikalarıdır. Bazı zamanlarda devlet bir baskı mekanizması olarak toplumda gönüllü olmayan yer değiştirmelere (zorunlu göç) neden olabilmektedir. Devlet bu müdahaleyi belirli politik çıkarlar doğrultusunda ya da savaş durumlarında gerçekleştirmiştir. Ülkemizde son yıllarda yaşanan terör hareketleri zorunlu göç için verilebilecek bir örnektir. Gerek güvenlik nedeniyle gerekse devlet eliyle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde insanlar zorunlu göçe maruz kalmışlardır. (Yenigül, 2005: 276).

Çekici güçler;

Ekonomik nedenler göçü ortaya çıkaran etmenler arasında önemli bir yere sahiptir. Ancak Gedik'e göre kente göç etme konusunda, kişiler üzerinde maddi kazanımlar dışındaki faktörlerin de etkili olduğu söylenebilir. Kır kent arasındaki fırsatların tartışılması sadece iş ve gelir/ücret açısından yapılmayıp aynı zamanda kentsel refah ve olanakları da içermektedir. Özellikle kırsal bölgelerde okulların açılmasıyla birlikte, kırdan yaşayan daha genç kesimler arasında bir grup eğitimlerini ilerletmek ve becerilerini geliştirmek için göçe karar verirken, diğerleri de kırsal yaşam tarzının sunduğu olanaklardan tatmin olmadıkları için göç etmektedir. Tüm bunlar kentleri çekici hale getiren faktörlerdir. (Yenigül, 2005: 276).

Göçü açıklayan en temel teoriler “itme” ve “çekme teorileri” dir. İtme ve çekme, göç veren ve alan mekânların özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Bu özelliklerin varlığı bireyleri çeker ya da iter. Reel ücretlerin yüksekliği işçileri çekerken, yüksek işsizlik oranları bireyleri itmektedir. İtme teorisini savunanlar, kentleşme ve göçler üzerinde en etkili faktörlerin kırsal alanlardaki geçim ve hayat şartlarının olduğunu, kırsal alanlardaki yokluk ve imkânsızlıkların köylüleri kırsal alanlardan kentlere doğru ittiğini, onları geçimlerini kentlerde aramaya zorladığını belirtmektedirler. Bunlara ilave olarak, iletici faktörler de önemlidir. Kitle iletişim ve ulaşım araçlarının yaygınlaşması göç kararlarının alınmasında önemli bir etkiye sahiptir. (Öztürk ve Altuntepe, 2008: 1590).

İletici güçler;

Literatürde ileri sürülen teorik göç yaklaşımlarının en genel ve önemli hipotezi, bölgeler veya ülkeler arasındaki sosyo-ekonomik eşitsizliklerin göç hareketlerinin itici gücü olduğudur. Bilindiği gibi, sanayileşme süreci ile birlikte kırsal alanlardan daha gelişmiş kent merkezlerine doğru bir göç süreci yaşanır. Buna, “kırsalın itiş-kentin çekiciliği” denilmektedir. (Karabulut ve Polat, 2007).

Kentin çekiciliği ile kırsal iticiliği göç sürecini etkileyen tek etken değildir. Bu süreçte ulaşım ve iletişim yapısına ilişkin teknolojik gelişmeler de göçü hızlandırmaktadır. İletişim araçlarının gelişimi kırsal yaşayanları “dışarıdaki yaşam” konusunda bilgi sahibi yapmakta ve ulaşım sistemindeki gelişmeler de aynı şekilde kırsal nüfusun hareketliliğini arttırmaktadır. (Yenigül, 2005: 276).

1.2. Göçe İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar

Günümüz toplumlarında ortaya çıkan her bir toplumsal olay ve olgu içinde çok parçalı ve kırık yapılar barındırmaktadır. Bir yandan ‘büyük’, kitlesel nitelikli olgu ve olaylarla karşılaşırken diğer yandan bu olay ve olgularının kendi içinde parçalandığını, kristalize olduğunu görmekteyiz. Çağımızda ortaya çıkan göçler ve genel olarak göç olgusu da bundan muaf değildir. Her ne kadar kitlesel ve sürekli göçler yaşanmakta ise de bir yandan da göçler kristalize olmaktadır; kristalize olmaktadır çünkü yaşanan gelişmeler, her bir göçü biricik ve kendine özgü kılmaktadır. Toplumsal zeminde meydana çıkan bu gelişmeler ve değişimler bağlamında, göçe yönelik yeni bir bilimsel perspektif ve kuramsal yaklaşım gerektirmektedir. (Çağlayan, 2006: 1).

Literatürde ileri sürülen teorik göç yaklaşımlarının en genel ve önemli hipotezi, bölgeler veya ülkeler arasındaki sosyo-ekonomik eşitsizliklerin göç hareketlerinin itici gücü olduğudur. Bilindiği gibi, sanayileşme süreci ile birlikte kırsal alanlardan daha gelişmiş kent merkezlerine doğru bir göç süreci yaşanır. Buna, “kırsalın itiş-kentin çekiciliği” denilmektedir. Kırsalın itişine, ekonomik, eğitim, sağlık, sosyal ve kültürel anlamdaki yetersizlikler neden olmaktadır. Bazen de, zorunlu göç (doğal olmayan göç) olarak adlandırılan savaş ve terör gibi durumlar da kırsaldan göçe sebep olabilmektedir. Kentin çekiciliği ise, iş olanaklarının, eğitim, sağlık, sosyo-kültürel hizmetlerin daha yüksek olduğu gelişmiş kentsel merkezleri ifade etmektedir. Göç eğilimi, dinamik bir süreci ifade etmektedir. Bu nedenle, bir ülke ya da bölgede yaşayan nüfusun sürekli hareketliliği olarak algılanmalıdır. (Karabulut, 2007: 15).

Göç kuramları, göç olayının nedenlerine, niteliklerine, gelişim aşamalarına, olumlu ya da olumsuz etkilerine, sonuçlarına koşut olarak geliştirilmiştir. Bir başka söyleyişle göç kuramları hem yaşanan hem de göç edilen ülke, bölge ya da kentin itici ve çekici etkenlerine bağlı olarak formüle edilmişlerdir. Bu kuramların başında, göç sosyolojisi açısından göçü doğrudan ilgilendiren ve açıklayan kuramlarla, göçle dolaylı olarak ilgili süreçleri açıklayan kuramlar gelmektedir. (Çakır, 2011: 135).

Bu çalışma içersinde uluslararası göç kuramları daha ayrıntılı açıklanacağı için göçe ilişkin yaklaşımlar için özet bir bilgi sunulacaktır. Göçe olgusu da incelenirken değinildiği gibi 3 temel yaklaşımdan söz edilebilir. Bunlar: “fayda-maliyet yaklaşımı”, “itici ve çekici güçler yaklaşımı” ile “seçkinlik yaklaşımı”dır. Kısaca bu yaklaşımlar şu şekilde incelenebilir:

Ravenstein’in Göç Kanunları;

Ravenstein bu çalışmayla William Farr’ın göç hakkındaki düşüncelerinin yanlışlarını ortaya çıkarmaya yönelmiştir. Farr, “göçün, hiçbir kesin kanuna bağlı olmaksızın yürüdüğü” fikrini savunmaktadır. Bu çerçevede Ravenstein’in çabası, göç olgusunun genel geçer kanunlarını bulmak içindir. Ravenstein çalışmasını, 1871 ve 1881 yılı İngiliz nüfus sayımı istatistiklerinin verileri üzerine kurmuş ve bu verilerden hareketle yedi göç kanunu belirlemiştir. Ravenstein’in çalışmasının değerli olarak nitelenmesinin nedenlerinden bir diğeri de, bu çalışmanın daha sonra yazılacak olan göç kuramlarına ve modellerine öncülük etmesidir. Çünkü Ravenstein’nin 1885’te yayınlanan bu çalışması, bilinen, göçle ilgili ilk çalışma olma niteliğini taşımaktadır. Ravenstein, 1885 ve 1889 yıllarında yayımladığı Göç Kanunları (The Laws of Migration) başlıklı iki makalesinde belirlediği yedi göç kanunu tartışmaya açmıştır. Bu göç kanunları şunlardır. (Çağlayan, 2006: 2–5)

1. Göç ve mesafe: Göçmenlerin büyük çoğunluğu sadece kısa mesafeli bir yere göç ederler. Bu kısa mesafeli göç, gidilen yerde göç dalgaları yaratan bir etkiye sahiptir. Ortaya çıkan bu göç dalgaları daha fazla göçmeni içine alabilecek olan büyük sanayi

ve ticaret merkezlerine doğru yönelme eğilimindedir. Büyük merkezlere doğru yönelen göçün boyutlarını belirleyen de, bu gelişen sanayi kentlerindeki yerli nüfusun yoğunluğudur. Bir diğer ifadeyle, Ravenstein göç edilen merkezlerdeki imkanlarının çokluğunun o kentte yaşayan nüfusa oranının, göçün boyutunu belirlediğini ifade etmektedir.

2. Göç ve basamakları: Sanayileşme ve ticaretin gelişmesiyle birlikte, kentsel bağlamda meydana gelen hızlı ekonomik büyüme, kenti çevreleyen yakın yerlerdeki kişileri hızla kente çekmektedir. Kentin çevresel alanındaki kırsal bölgede meydana gelen seyrelme, uzak bölgelerden gelen göçmenlerce doldurulmaktadır. Uzak bölgelerden gelen göçmenlerin kendi yasadıkları yerde yarattıkları seyrelme de, o bölgelere daha yakın yerlerden gelenlerle doldurulacaktır. Her bir basamak kente yakınlaştıkça ve kentin avantajları diğer göçmenler tarafından algılandıkça, göç tüm ülkeye yayılacak ve ülkenin her yerinde hissedilecektir.

3. Yayılma ve emme süreci: Göç olgusunda yayılma ve emme süreci birbirini destekler konumdadır ve bu süreçler birbiriyle el ele yürümektedirler. Yayılma ve emme sürecini benzer kılan temel nokta, ulaşılacak istenilen amaçtır. Yani yayılma ve emme süreçlerinde bir amaç birlikteliği vardır. Ravenstein'a göre göç, kendi basına amaç olamaz, bireyler sadece göç etmek istedikleri için yer değiştirmezler. Göçmenler için amaç, kentte gelişen ekonomik ve ticari faaliyetin getirisinden pay almaktır. Kentin getirisinden pay alma isteği ya da daha iyi yasama arzusu, yayılma sürecini desteklemektedir. Yeni ve hızlı bir şekilde gelişmekte olan sanayinin ihtiyaç duyduğu işgücü göçle karşılanmakta ve böylece gelen göç, kentsel sanayi merkezlerince emilmektedir. Ravenstein'ın ortaya koymuş olduğu bu işleyişte görüldüğü gibi, her iki süreç göçle ihtiyaçlarını karşılamakta ve amaç bakımından birliktelik içerisinde hareket etmektedirler.

4. Göç zincirleri: Ravenstein göçün zamanla zincirleme olarak geliştiğini ve göç alan yerleşim yerlerinin aynı zamanda göç de verdiğini belirtmiştir. Böylece her bir göç dalgası, tetikleyici etki göstererek, bir diğer göç dalgası yaratmaktadır. Çok net

bir şekilde görülmektedir ki, Ravenstein için göç, bir bölümüyle zincirleme ve bir kez başladığında ardı ardına devam eden bir süreçtir.

5. Doğrudan göç: Ravenstein ilk dört kanunda basamaklı ve zincirleme bir göçten bahsetmektedir. Fakat Ravenstein'ın besinci kanunu doğrudan, uzun mesafeli ve basamaksız; ilk dört kanununda anlattığından başka bir tür göçü anlatmaktadır. Uzun mesafeli göçlerde, göç eden kişiler büyük ticaret, endüstri merkezlerine yönelmekte ve basamaksız şekilde, doğrudan bu kentlere yerleşmeyi tercih etmektedirler. Ravenstein ortaya koyduğu ilk beş göç kanunu, temelde iki göç modelinden bahsetmektedir. Buna göre ilk modelde göç basamaklı bir şekilde, kısa mesafeli ve zincirleme olarak sanayi ve ticaret merkezlerine doğru gerçekleşmekte; ikinci modelde ise göç basamaksız, uzun mesafeli ve dolaysız olarak ticaret ve sanayi merkezlerine yönelmektedir. Bu göç modelleri çerçevesinde ortaya çıkan ortak nokta, göçün, ticaretin ve sanayinin geliştiği büyük kentlere doğru olduğudur.

6. Kır kent yerleşimcileri farkı: Ravenstein'a göre kentte yerleşik olarak yaşayanlar, kırsal kesimde yerleşik olarak yaşayanlardan daha az göç etme eğilimindedirler. Kente yönelen göçler, kentte yaşayan yerleşikleri çok fazla yerinden oynatmamaktadır. Oysaki kırsal kesimden kırsal kesime yapılan göç, kırsalda yaşayan yerleşikleri yerinden oynatma, göç dalgaları ve basamaklı bir göç yaratma eğilimindedir.

7. Kadın erkek farkı: Ravenstein'ın son göç kanunu cinsiyete aittir. Bu kanuna göre kadınlar, erkeklere oranla daha fazla göç etme eğilimindedirler. Ravenstein 1889 yılında yayınladığı ikinci makalesinde, kadınların iç göçler ve kısa mesafeli göçlerde erkeklerden daha fazla göç eğiliminde olduğunu tekrarlamış ve bir ekleme yapmıştır: Erkekler uzun mesafeli ve yurtdışı göçlere, daha fazla katılmakta ve daha yüksek bir göç eğilimi taşımaktadırlar.

Fayda maliyet yaklaşımı;

Göçün beşeri sermaye kavramı içinde incelenmesi, literatür de “göçün fayda-maliyet yaklaşımı” olarak adlandırılır. Bu yaklaşımın temel düşüncesi, bireylerin göç etme kararının, göçün fayda ve maliyetlerine bağlı olduğudur. Dolayısıyla bireyler, göç etmenin faydaları maliyetlerinden yüksek olduğu takdirde göç edeceklerdir. (Çelik, 2005: 168). Göç kararında bireylerin gelecekle ilgili daha yüksek gelir elde etme ve daha iyi iş bulma gibi beklentileri önem arz etmektedir. Bireyler göç ettiklerinde, hemen bu beklentilerini gerçekleştiremeyebilirler. Belli bir süre sonra gerçekleştirmeleri mümkün olur. Dolayısıyla göç kararının verilmesinde, fayda ve maliyetlerin beklenen bugünkü değerleri dikkate alınacaktır(Karabulut ve Polat, 2007: 45). Klasikler; bireylerin fayda maliyet analizi yaparak, gelirlerini maksimum yapacakları yere göç edeceğini belirtirler. Bu şekilde hareket edenlerin göçü, rasyonel olur. Neo-klasikler, göç kararının, beklenen gelir farklılıklarına bağlı olduğunu ve bu farklılığın göçmenin bir iş bulmasına bağlı olarak elde edebileceği kentsel gelir ile kırsal gelir arasındaki farktır. Neo-klasiklerin öncülüğünü M.P.Tadora yapmıştır. Tadora’ya (1976) göre bölgeler ve ülkeler arasındaki sosyo-ekonomik eşitsizlikler göçün başlıca belirleyicisidir. Bireylerin gelecekle ilgili beklentilerinin, göç kararına etkisini vurgular. Bireylerin düşük ücretli yerlerden yüksek ücretli yerlere; istihdam fırsatlarını az olduğu alanlardan, çok olduğu alanlara hareket edeceği varsayılır. (Karabulut ve Polat: 2007).

İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı;

Sosyolojik açıdan baktığımızda insan ve grubun çeşitli faktörler nedeniyle zaman ve mekânda yer değiştirmesi ile eyleme dönüşen, eylemin bitmesinden sonra da etkileri devam eden bir süreçler bütünü olarak tanımlanabilir. Göçün itici nedenleri olarak da tanımlanan bu faktörlerin en önemlileri doğal ve toplumsal çevredir. Bu çevreler, birey ya da grubun beklentilerini, özellikle de ekonomik-kültürel gereksinimlerini karşılayamadığı sürece reddedilir ve böylece göç süreci başlamış olur (Çakır,2011:131).

Ayrıca İtici faktörler, hoşnutsuz eden baskılar nedeniyle insanları mevcut yerleşmelerinden uzaklaştırırken, çekici faktörler insanların yeni bir yere yerleşmesine etki eder. (Akış ve Akkuş, 2003: 530).

Seçkinlik yaklaşımı;

Bu yaklaşıma göre göçmenler, seçkin niteliklere sahip bireylerden oluşmaktadır. Göçmenler eğitim, yaş, cinsiyet, medeni durum gibi unsurlar bakımından seçkin niteliklere sahiptirler. Kırsal alanlardan göç edenlerin seçkin bireylerden oluştuğu düşüncesine dayanır (Çelik, 2002: 276). Dorothy Thomas (1938), göçmenlerin başlıca sekiz grubuna göre göç ile ilgili öneriler sunmuştur. Bu sekiz grup şunlardır: Yaş, cinsiyet, medeni durum, fiziki ve ruhi sağlık, zeka, meslek ve motivasyon. D. Thomas göçmenlerin gençlerden oluştuğunu iddia eder. Göçmenlerin yaş seçkinliği, bireylerin göç etme eğilimi ve risk alma yaşı arasındaki ilişkiyi ifade etmektedir. Risk alma yaşı, bireylerin göç sonucu ortaya çıkan maliyetleri karşılayabilmesidir. Bu açıdan gençler yaşlılara nispetle daha avantajlıdır. Göçle ilgili çalışmalarda elde edilen genel bir bulgu, bireylerin göç etme eğilimi ve risk alma yaşı arasında negatif bir ilişki olduğudur. Daha sonra O.D. Duncan (1940) ile D. Bogoue ve M. Hagood (1953) da literatür de önemli katkıda bulunmuştur. R. A. Nakosteen ve M. Zimmer (1980), kadınların göç etme eğiliminin erkeklere nispeten düşük olduğunu belirtir (Polat,2007: 66–67). Göçmenler çoğunlukla erkeklerden oluşur. Bundan hareketle, erkeklerin göç etme eğiliminin nispeten daha yüksek olduğu ileri sürülebilir .(Çelik,2002:283).

1.3. Göç Türleri

Çok çeşitli, çok nedenli ve çok sonuçlu olan göç hareketleri insanlık tarihi kadar eski olan kalıcı yer (coğrafi) değişiklikleridir. Göçler göç etme nedenlerine göre zorunlu ve gönüllü göç, göç edenlerin özelliklerine göre emek ve beyin göçü, son olarak da göç hareketinin yurt içi ve yurt dışına yönelik olmasına yönelik olarak dış göç ve iç

göç olarak tasnif edilebilir. Tüm bu göç hareketlerinin nedenleri, sonuçları ve etkileri farklı olabilmekte; hatta iç içe geçebilmektedir. (Öztürk ve Altuntepe, 2008:1588).

Aşağıda sırasıyla göç etme nedenlerine, uzaklık, göç biçimi ve göçün yönüne göre göç türleri açıklanmaktadır.

1.3.1. Göç Etme Nedenlerine Göre Göç Türleri

Göç etme nedenlerine göre gerçekleşen **zorunlu** ve **gönüllü** göçler, kişilerin kendi iradeleri ile göç edip etmediklerini göstermektedir. Gerçekten bu sınıflama sebebi ne olursa olsun göç nedenlerini kapsayan bir sınıflandırmadır. İnsanların bir yerden başka bir yere gerçekleştirdikleri göç isteğe bağlı olarak gerçekleşmişse gönüllü; bir alanda ya da bir coğrafyada ekonomik, psikolojik veya siyasi nedenlere bağlı olarak gerçekleşen zorunlu yer değiştirme eylemine ise zorunlu göçler denilmektedir. (Can, 2011: 18).

Savaş tehlikesi, otoriter rejimlerin muhaliflerine olan tehditleri, can güvenliğinin olmaması insanları zorunlu göçe iten etmenlerin başında gelmektedir. (Yalçın, 2004: 17). Zorunlu göçleri de iki gruba ayırmak mümkündür. Birinci grupta insan kitleleri bir yerden bir yere göç ederken kontrollüdür. İkinci grup zorunlu göçlerde ise insanlar baskı ve şiddetten kaçma eğilimindedir.

Gönüllü ve zorunlu göçler dışında bir de; yüksek nitelikli iş gücü, gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere ve bu ülkelerden de daha çok gelişmiş ülkelere doğru gittikçe artan bir hızla kaymaktadır. Beyin göçü (exodes des competences, brain-drain) denen bu olayın özellikle gelişmekte olan toplumlar için büyük önem taşıdığı açıktır. Beyin göçü yüzünden gelişme için gerekli nitelikli insan kaynağından yoksun kalınmaktadır. Ayrıca göçle başka memleketlere giden kişi için harcanan büyük paralar yani yatırım, boşa gitmekte, daha doğrusu bu paralar göçü çeken memleketin kâr hesabına geçmektedir. Bu nedenlerle 1960'dan bu yana konu ya ilgi, bütün dünyada artmış, ekonomistler, bilim adamları, araştırmacılar, idareciler, politikacılar ve basın, konunun çeşitli yönlerini ele almışlardır. (Başaran,

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/34/970/11940.pdf>)

1.3.2. Uzaklık, Göç Biçimi ve Göçün Yönüne Göre Göç Türleri

Uzaklık, göç biçimi ve akım yönüne göre göçler ise kendi içlerinde farklı bölümlere ayrılmaktadır. Uzaklığına göre göçler iç ve uluslararası göçler; göç etme biçimine göre göçler bireysel, kitlesel ve zincirleme göçlerdir. Bunun dışında akım yönüne göre yapılan göç sınıflandırmasında ise kentten-kente, kırdan-kıra, kentten-kıra ve kırdan-kente doğru bir yol izlemektedir (Kaygalak, 2009: 13). Bir ülke içerisinde, bölge, kent ve köy gibi yerleşim alanlarından, bir yerden diğerine yerleşmek amacıyla yapılan nüfus hareketlerine iç göç denir (Üner, 1972: 77).

İç göç için, kısaca, “Ulusal sınırlar içerisinde gerçekleşen göçler” şeklinde bir tanım yapılabilir. İç göçler, “yerleşme amaçlı göçler” ve “mevsimlik göçler” olarak iki kısımda incelenmektedir. Gidilen yerleşim yerinde amaçlanan kalma süresi dikkate alınarak yapılan sınıflandırmadır (<http://www.göçder.com/göçortayacik1.htm>):

- **Yerleşme amaçlı göçler (Daimi göç)** :Genellikle yerleşmek amacıyla bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine bir ülkeden başka bir ülkeye gitme eylemi olarak kabul edilmektedir.
- **Mevsimlik göç:** Mevsimlik göçler, sıkça gözlemlenen bir olgudur. Yerleşme amacı taşımayan kentsel ve kırsal alanlara yönelik işgücü ağırlıklı göç hareketleridir. Gurbetçi ya da tarım işçisi biçiminde tanımlanan insanların oluşturduğu gruplar, bu tür göç hareketi içinde değerlendirilir. Bu tür göçler ritmik göçlerdir.

Göç etme biçimleri bakımından, bireysel, kitlesel ve zincirleme göçler olmak üzere üç farklı göç türünden söz edilebilir. Bunların birincisinde bireyler göçün neden ve sonuçlarına ilişkin daha kesin bilgiye sahiptir ve akılcı aktörler olarak hareket ederler. Göçün neden ve sonuçları konusunda bilgili olmaları, gidilecek yere ilişkin kesin ve geniş bir bilgiye sahip olmalarından kaynaklanır. Niteliğe göre seçicilik gösteren bu göç türünde bireylerin gidilecek yerle ilgili beklentileri de yüksektir. İkinci göç türü olan kitlesel göç sosyal, ekonomik ya da apolitik nedenlerle ortaya çıkar ve göçün kaynaklandığı bölgedeki tüm katmanları içerir. Kitlesel göçün, çoğu

zaman zorunlu göç türüyle örtüştüğü görülür. Zincirleme göçe gelince, göç kararının bireysel ve özerk olarak değil, üyesi bulunan birime bağlı olarak ve onları dikkate alarak verildiği görülür. Zincirleme göçte önceden göç etmiş olanlarla aile ve akrabalığa dayalı olarak kurulan ilişki ağları göç edecek bireylere gidilecek yere ilişkin bilgi sunarak olası risk ve maliyetleri azaltır. (Hocaoğlu, 2011: 84).

Ulusal sınırların ötesine taşan göçler dış göçler diye nitelendirilir. Dış göç, genel olarak, az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere yönünde meydana gelmektedir. Uzun dönemde daha fazla gelir elde etme ve daha yüksek bir yaşam kalitesine erişmek amacıyla özellikle yurtdışına yapılan göç, beraberinde ülke ekonomisi açısından negatif bir dışsalılık olgusu olan “Beyin Göçü” gibi bir tehlike de yaratabilmektedir (Gümüş, 2003: 24). *Uluslararası göç* kavramından en genel manasıyla, göçün nedenine, süresine, yasallığına ve amacına bakılmaksızın, insan unsurunun ülkeler arasında yer değiştirmesi anlaşılmaktadır. Ancak bu tanımlama daha çok kazanmak amacıyla emekli oluncaya dek başka ülkeye gideni de, turist veya öğrenci olarak geçici bir süre için başka ülkeye gideni de kapsamaktadır ve bu açıdan pek işlevsel değildir. Göçmen tanımlamasında tam bir görüş birliği olmasa da Birleşmiş Milletler (BM) tarafından getirilen göçmen tanımı en çok kabul gören tanım olarak ortaya çıkmaktadır. BM’ye göre göçmen ‘asıl ikamet yerinden başka ülkeye göç eden ve varış yerinde bir yıldan fazla kalan kimsedir’. Fakat bir kimsenin göçmen kabul edilmesinde ülkeler arasında göç tarihinden, demografik veri toplama sistemlerinden ve göç politikalarının hedeflerinden kaynaklanan farklılıklar vardır. Örneğin, Avrupa Birliği ülkelerinden Belçika, İtalya, Lüksemburg ve İspanya ‘kalma niyeti’; Almanya ise ‘yaşanılan evin tipi’ kriterini uygulamaktadır.

1.4. Uluslararası Göç ve Transit Göç

Uluslararası göç, tanımı ve çeşitleri verilen göçün bir parçasını oluşturmaktadır. Uluslararası göç yukarıda tarif edildiği gibi bir ülkeden farklı bir ülkeye yönelen nüfus hareketlerine işaret etmektedir. Uluslararası göçmenler ise yabancı bir ülkede ikamet etmeye başlayan kişiler olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası göç, göç sınıflamasına benzer bir biçimde gönüllü ve zorunlu göçler şeklinde ikiye

ayrılmaktadır. Gönüllü uluslararası göçler genel itibariyle işgücü göçü, aile birleşmeleri ve yabancı öğrencilerin göçünü kapsamaktadır. Zorunlu uluslararası göçler ise sığınmacı ve mülteci hareketlerini ve çevresel yıkım ve doğal afetlerden kaçan kişilerin hareketlerini içermektedir. (Şimşek, 2010: 9).

Uluslararası göçün dinamiklerine yönelik belirgin görüş, insanların daha yüksek gelir elde etmek ve daha iyi bir yaşam kalitesine sahip olmak için az gelişmiş ülkelere gelişmiş ülkelere göç ettikleri gerçeğine dayanmaktadır (İçduygu, 2009: 2). Ulaşımındaki kolaylıklar, haberleşmedeki yenilikler uluslararası göç hareketlerinin genişlemesini kolaylaştırmıştır. Özellikle internetin kullanımının yaygınlaşmasıyla dünya üzerinde insan hareketleri sistematik bir hale gelmiş, böylece göç hareketleri hem daha kolaylaşmış hem de daha ucuzlamıştır. (Schuerkens, 2005: 535).

Dünya çevresinde mevcut komünist rejimlerin devrilmesiyle oluşan karışıklıklar uluslararası göç hareketlerini tetiklemiştir. Ekonomik ve siyasal sorunlar da buna eklenince bu toplumsal nüfus hareketleri hem nicel hem de nitel değişikliklere yol açmıştır, çünkü bir araya gelen farklı gruplar arasında şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. Bu anlamda, Doğu Avrupa'daki sosyalist ülkelerde yaşayan insanlar Batı Avrupa ülkelerine göç etmişlerdir (Schuerkens, 2005: 539).

Küreselleşme, 1990'lı yıllarda uluslararası sosyal değişimlere yol açmıştır. Transit göç de bu değişimlerin en önemlilerindendir. "Transnationalizm" (ulus ötecilik) kavramı kapsamında birçok göçmen coğrafi,4 kültürel ve siyasal sınırları aşan toplumsal alanlar oluşturmuşlardır (Basch et. al. 1994:7). Transit göç, ülkeleri, sınırları, insanları birleştirdiği gibi küresel ekonomik yapılanmanın da temel taşıını oluşturmaktadır. Dinsel sorunlar, ekonomik krizler, savaşlar daha iyi bir hayat sürmek isteyen masif insan topluluklarını göç etmek için cesaretlendirmiştir. (Güler, 2011:2).

Transit olarak göç eden göçmenler göç ettikleri ülkelerde olanakların yetersiz oluşu, siyasal, ekonomik ve sosyal zorluklar nedeniyle yasa dışı göçmen statüsünü kabul etmeye zorlanmışlardır. Bu şekilde göçmenler göç ettikleri ülkelerde geçici bir süre

kalarak para kazanmaya çalışmış ve kazandıkları paraları büyük çoğunluğu ailelerine göndermiştir. İyi bir eğitimi olan transit göçmenlerin durumu nispeten daha kolay olmaktadır. (Schuerkens, 2005: 541).

Uluslararası göç olayları bugüne kadar genellikle, az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere olan hareketler bağlamında incelenmektedir. Ancak bu gerçeklik günümüzde değişime uğramış durumdadır. Gelişmiş ülkelerin ekonomik faaliyetlerini dünyanın farklı bölgelerinde yaygınlaştırmaları ile birlikte bu ülkelerden az gelişmiş ya da gelişmekte olan bölgelerde doğru da göç söz konusu olmaktadır. Genel olarak uluslararası göç, altı kategoride değerlendirilmektedir. Bunlar; 1) sürekli yerleşenler; 2) süreli sözleşmeli işçiler; 3) süreli profesyonel çalışanlar; 4) gizli veya yasadışı çalışanlar; 5) sığınmacılar ve 6) mültecilerdir. Birleşmiş Milletlere göre uluslararası göçten bahsedebilmek için; ülkesinden ayrılarak başka bir ülkede yaşamayı planlayan kişinin bu işlemi, bir yıldan daha fazla süre ile gerçekleştirmiş olması gerçeği aranmaktadır. İnsanları, doğdukları ve yaşadıkları ülkeyi değiştirmeye iten pek çok neden bulunmaktadır. Bu nedenleri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür. (Aksoy, 2012: 294):

İklim kaynaklı göç;

İnsanların iklim koşullarından ve doğa olaylarından kaynaklanan göç hareketleridir. Kuraklık, kıtlık, doğal afet gibi olaylar insanların yer değiştirmesinde önemli bir itici güç oluşturmaktadır.

Ekonomik kaynaklı göç;

İnsanların iş, gelir ve buna bağlı olarak daha iyi bir yaşam arzusundan kaynaklanan göç olaylarıdır. Çağdaş dünyada bölgeler ve ülkeler arasındaki göç hareketlerinin en önemli etmenini ekonomik koşullar oluşturmaktadır.

Siyasal kaynaklı göç;

Ülkeler arasındaki siyasal rejim farklılıkları, savaş, terör, siyasal baskı gibi yaşamı tehdit eden olayların yol açtığı göçlerdir. Bu göçler ülkeler arasında olabildiği gibi, bir ülkenin farklı bölgeleri arasındaki sorun ve dengesizliklerden de kaynaklanabilmektedir.

Eğitim kaynaklı göç;

İnsanların eğitim amacıyla belirli bir süre için gerçekleştirdikleri göç olayıdır. Eğitim süresinin tamamlanmasıyla geriye göç yapılabildiği gibi eğitim alınan ülkede çalışma hayatının sürdürülmesi amacıyla yerleşik olarak kalınmaya devam edilmesi de söz konusu olabilmektedir.

Beyin göçü;

Az gelişmiş/gelişmekte olan ülkelerin iyi eğitim görmüş, nitelikli, alanında uzmanlaşmış bireylerinin daha iyi çalışma koşullarına, daha uygun bir statüye ve daha yüksek bir gelir düzeyine sahip olmak amacıyla gelişmiş ülkelere yerleşmeleridir. Beyin göçü, eğitim kaynaklı göçün devamı niteliğinde gerçekleşebildiği gibi; sınırlı kaynakları ile uzun sürede yetiştirdiği kalifiye insan gücünü gelişmiş ülkelere kaybetme şeklinde de gerçekleşebilmektedir.

Emekli göçü;

Diğer göç türlerinden farklı dinamikler ve motivasyonlar içeren uluslararası emekli göçü; ağırlıklı olarak zengin Kuzey Amerika ve Kuzey Avrupalıların, ülkelerinde emekli olduktan sonra yaşamlarının geri kalanını geçirmek için Güney Amerika (Florida) ya da Güney Avrupa (Akdeniz) sahillerine olan göçünü ifade etmektedir.

1.4.1. Uluslararası Göçün Tarihsel Gelişimi

Göçler, insanlık tarihi kadar eskidir. Fetihler ve sömürgeleştirme girişimleri hep bazı halkların yerlerinden edilmesi, yeni yerleşimlere zorlanmasıyla birlikte olmuştur. Bunun gerisinde güvenlik gerekçeleri kadar çalıştırılacak insan gücünün temini de yatmaktadır. Ancak işgücü temininin ön plana çıkmasıyla 16. yüzyılın ortalarından itibaren keşfedilen yeni dünyanın güney ve kuzey kıtalarında kahve, şeker, pamuk plantasyonlarında çalıştırılacak kölelere ihtiyaç duymasıyla birliktedir. (Toksöz, 2006: 11)

Aynı zamanda, emperyalist ülkelerin kurdukları sömürgelere doğru kitlesel bir ters akım da başlamış, Avrupalı nüfuslar bu yeni yerleşim yerlerinde yerlileri azınlık haline getirmişlerdir. 19. yüzyıldan itibaren başlayan bu yeni uluslararası göç olgusu, uluslararası siyasi-ekonomik gelişmelerle etkileşim içinde günümüze değin gelmiştir. Günümüzdeki göç olgusunun niteliklerini daha iyi yorumlayabilmek için uluslararası politik ve ekonomik yapının göçü nasıl yönlendirdiğini de anlamak gerekmektedir. (Vural, 2007: 8)

Uluslararası göç tarihine bakıldığında, Avrupa ülkelerinin İkinci Dünya Savaşından sonra fiilen “göç ülkeleri” haline geldikleri görülmekte, diğer yandan geçmiş yüzyıllarda ise Avrupa hep dışa yönelik göçlere sahne olmuştur. (Canatan, 1995: 55). Buna göre uluslararası göç hareketlerinin tarih boyunca yönü ve ağırlığı farklı olduğu söylenebilir.

Tarihte yaşanan uluslararası göçler ise beş aşamada incelenmektedir. (Yalçın, 2004: 99):

1. Aşama: Bu dönem, Avrupa devletlerinin emperyalist güçler olarak ortaya çıkışıyla başlayıp Birinci Dünya Savası'nın ardından sona ermektedir. Bu dönemde İngiltere, İspanya, Portekiz, Hollanda ve Fransa gibi ülkelerin, nüfus fazlasını ve bu nüfus fazlasının yarattığı toplumsal baskıyı gidermek amacıyla yeni yerleşim yerlerini sömürge haline getirmişlerdir.

2. Aşama: 17. ve 18. yüzyıllarda, Avrupalı tüccarların çalışabilir nüfusu dünyanın bir yerinden başka bir yerine taşıdıkları dönemdir. Köleliğin sona ermesinden sonra işgücü akımı, sözleşmeli uşak ve işçi akımı şeklinde devam etmiştir.

3. Aşama: Birinci Dünya Savaşı sonrasına denk gelen bu dönemin en belirgin özelliği ise, imparatorlukların tasfiye edilmesi ve imparatorluklar içindeki etnik grupların milliyetçilik akımlarına sahne olmasıdır. Bu akımla bağımsızlıklarını kazanan ülkelerin devlet sınırları, kapsadıkları etnik grupların sınırları ile örtüşmemiş ve nüfusu homojenleştirme çabaları gündeme gelmiştir. Ülkeler arasında yaşanan bu nüfus mübadeleleri göçle sonuçlanmıştır.

4. Aşama: İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde yaşanan göçlerin nedenlerinden biri, sömürgeleştirilen ülkelerin bağımsızlık mücadelesi vermesidir. Sömürgeleştirilen ülkelerin bağımsızlık mücadelesi sonucunda yeni devletler kurulmuştur. Unat'a göre, bu yeni devletlerin çoğu etnik açıdan bölünmüş, otoriter siyasal rejimlere sahip zayıf toplumlardır. (2006: 49). Bu durum kaçınılmaz biçimde şiddet hareketlerine yol açıp milyonlarca insanı sığınmacı statüsüne düşürmüştür”.

5. Aşama: İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde yaşanan bu göç akımı daha çok ekonomik nitelik taşıyan işgücü göçlerini kapsamaktadır. Gelişmiş Batı Avrupa devletleri, önce kendi kırsal yapılarından daha sonra da kolonilerinden ve bu da yetmediğinde diğer ülkelerden işçi göçü almaya başlamışlardır. 1950'li ve 1960'lı yıllara gelindiğinde Avrupa ülkeleri, ABD ve Orta Doğu'daki zengin petrol ülkelerinin işgücü talebi ve ithalatı artış göstermiştir. Göç eden bireyler, geçici bir süre için bu ülkelere gitmişlerse de ilerleyen dönemlerde söz konusu ülkeye yerleşme kararı alarak o toplumun etnik ve dinsel yapısında değişmelere yol açmışlardır.

Yukarıda sayılan beş aşamalı inceleme, konuyu birçok boyutuyla içermesini sağlamaktadır; ancak özellikle günümüz uluslararası göçleri de açıklanmaktadır (Yalçın, 2004:103).

1.4.2. Uluslararası Göç Teorileri

Literatür incelendiğinde, uluslararası göçün açıklamaya çalışan çok çeşitli teoriler olduğu görülür, bu teoriler farklı içeriklere, varsayımlara ve referanslara dayanarak ortaya çıkmışlardır (Massey vd.,1993:432). Uluslararası göç teorileri kullandıkları analiz seviyelerine göre makro, ara ve mikro olmak üzere üç temel grupta ele alınmaktadır. Makro yaklaşımlar “...geniş nüfus hareketlerine ve bu hareketleri etkileyen fırsat ve baskılara...”, dünya piyasasına ve ekonomisine, göç alan ve veren ülkelerin kanunlarına, büyük ölçekli kurumsal etmenlere odaklanmaktadır. Ara seviye akrabalık grupları, hane halkı, komşu, arkadaş gibi bireyler arası sosyal ilişkileri merkeze almaktadır. Mikro seviye ise makro düzeyde bahsedilen “...büyük ölçekli kurumsal etmenlerin...” bireysel seçimler, davranışlar, deneyimler ve stratejilerin üzerindeki etkisi üzerinde durmaktadır (Şimşek, 2010: 18).

Uluslararası göç hareketlerini açıklamaya çalışan temel kuramlar, “Neo-Klasik Ekonomi Kuramı (Neo-Klasik Ekonominin Makro Kuramı, Neo-Klasik Ekonominin Mikro Kuramı), İkili İşgücü Piyasası Kuramı, Göç sistemleri Kuramı, Merkez-Çevre İlişkileri Kuramı ve İlişkiler Ağı Kuramı” olarak bu çalışmada açıklanmıştır.

1.4.2.1. Neo-Klasik Ekonomi Teorisi

Bu teori Neo-klasik yaklaşımdan esinlenmiştir. Göçün makro belirleyicileri yanında bireyin davranışının incelendiği mikro yaklaşımdan da faydalanır. Bireyler makro etkenlerin (üretim faktörlerinin eşitsiz dağılımından kaynaklanan net getiri farkı) yanında diğer faktörleri de gözетerek fayda-maliyet analizi yaparlar ve *beklenen* getirinin en yüksek olduğu yerleri tercih ederler.

(Savaşan, www.fsavasan.sakarya.edu.tr/.../Uluslarasi_goc_Fatih_Savasan_final)

Neo-klasik model temel olarak bireyseldir ve tarih dışıdır. Bireysel göç kararını vurgular; göç veren ülke ve gidilmek istenen yer çeşitli ülke alternatifleri arasındaki görece maliyet ve fayda karşılaştırmasına (“rasyonel tercihler”) dayanır. Engelleyici faktörler, hükümet sınırlamaları (göç verme veya alma) gibi rasyonel piyasaları

bozan, bertaraf edilebilecek olduğu için dikkate alınmaz. Açıkça model işgücü piyasası klasik teorileriyle birçok ortak varsayımı paylaşmaktadır. Bu yaklaşım temel olarak neo-klasik ekonomistlerin çalışmalarında bulunur. (Lordoğlu, 2004).

1.4.2.1.1. Neo-Klasik Ekonominin Makro Kuramı

Göç kuramları içinde en basit olan kuramdır. Uluslararası göçü, Lewis (1966), Ranis ve Fei (1961), gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki işgücü piyasası dengesizliğinin bir sorunu olarak ele almaktadırlar. Bu bakış açısının ortaya koyduğu süreç, işgücü arzı ve talebi arasındaki ücret dengesizlikleriyle sonuçlanan zengin ve fakir ülkeler arasındaki emek ve sermaye kaynaklarında görülen faktör donanım farklılıklarıdır. Bu farklılıklar sonucunda fakir ülkelere zengin ülkelere göç gerçekleşmektedir. Fakir ülkeler, sermayeye göre daha fazla işgücü arzına sahipken zengin ülkeler işgücüne göre daha fazla sermaye arzına sahiptir. Bu da işgücünün zengin ülkede fakir ülkeye oranla daha yüksek ücrete sahip olmasına sebep olmaktadır. Başka bir deyişle, iş gücü bol olan bir ülkede ücretler düşük, iş gücü kıt olan bir ülkede ise ücretler yüksektir. Bu durumda iş gücü ücretlerinin düşük olduğu ülkelere iş gücü ücretlerinin yüksek olduğu ülkelere göç etmektedir. (Mutluer, 2003: 19).

Bu durum fakir ülkeden zengin ülkeye doğru bir göçü tetiklemektedir. Göç sonucu işgücü arzı fakir ülkede azalmaya zengin ülkede artmaya başlar ve fakir ülkede ücret oranları yükselmesine, zengin ülkede ise ücret oranlarının azalmasına yol açmaktadır. Bu kuramın en önemli varsayımı, uzun dönemde göç alıp göç verme yoluyla işgücü maliyetleri kendiliğinden ayarlanmasıdır. Kısaca, uluslararası ücret dengesini sağlayan çok uluslu bir ücret dinamiği bulunmaktadır. Uluslararası dengeye ise, göç akışının yönü değiştiği anda ulaşılmaktadır. (Bozdağ ve Atan, 2009: 163).

Neoklasik iktisat teorisi uluslararası işgücü göçünü bir arz-talep ya da itici-çekici faktörlerle açıklamaktadır. Lee (1966)'ye göre göçmenler az gelişmiş bölgelerden düşük ücretler, yüksek nüfus yoğunluğu ve ekonomik dalgalanmalar nedeniyle

itilmekte, gelişmiş bölgeler tarafından yüksek ücretler ve iş fırsatlarının çok olması nedeniyle çekilmektedirler. Görülebileceği gibi bu yaklaşım göç olaylarını etkileyen güçleri itici ve çekici faktörler olarak ayırmıştır. İtici faktörler, demografik gelişme, düşük yaşam standartları, ekonomik fırsatların yokluğu ve politik baskıları içerir. Çekici faktörler ise işgücü talebi, toprak, gıda varlığı, ekonomik fırsatlar ve siyasal özgürlüktür. Bu ikisi göçü kolaylaştıran ya da engelleyen bireysel faktörler tarafından etkilenir. (Lordoğlu vd., 2004)

Mutluer'e (2003) göre; Neo-Klasik ekonominin makro kuramı göçlerdeki temel nedenselliği emeğin arz ve talep durumunun ülkeler arasındaki coğrafi farklılığına bağlanmaktadır. Geleneksel neo-klasik ekonomi uluslararası göçü, bireylerin uluslararası yer değiştirme ile elde edilecek gelir ile kar-maliyet hesapları gözetilerek karar verilen basit bir hesaplama işlemi olarak görmektedir. Bu durum kendini ücretlerin ve yaşam standardının eşitsizliğinde gösterir ve göç, arzın itmesi, talebin çekmesine bağlı yaratılır. Göçmenler işlerin, ücretlerin ve diğer ekonomik faktörlerin en avantajlı olduğu yerlere giderler. Elde edilecek gelir çalışma amacıyla yurtdışına gitmeyi düşünen bireyin geldiği ülkedeki iş bulma imkânlarına bağlıdır ve aynı zamanda çalışabilme imkânı bulunduğu sektörlerdeki gelirinin göçe kaynaklık eden ülkedeki gelirinden çok daha yüksek olması gerekmektedir. Neo-Klasik ekonominin kuramı böylece bireylerin ülkeler arasındaki farklılıklara göç ederek tepki göstermelerinin nedenlerini inceler. Bu kuramda göçe karar veren bireyler maliyet / kar hesabı yaparak yüksek kazanç elde edilen ülkelere doğru göç kararı vermektedirler. Böylece göç, daha yüksek ücret sunan yerlere giderek yaşam standardını yükseltmek isteyen bireylerin aldıkları kararların sonucunda ortaya çıkmaktadır. (Hocaoğlu, 2011, 99)

1.4.2.1.2. Neo-Klasik Ekonominin Mikro Kuramı

Neoklasik uluslararası göç kuramının iyi işleyebilmesi için ilgili ülkelerin tam rekabetçi ürün piyasalarına sahip olması gerekmektedir. Makro ekonomi denge modelinin tersine, mikro ekonomi bakış açısı, beşeri sermaye teorisi çerçevesinde bireysel tercihlere vurgu yapmakta ve uluslararası göçe öncelikli olarak gelişmiş

lkeler yönünden incelemektedir. Chicago İktisat Okulu'nun gelişmiş ülkelere g ve bütünleşme politikaları üzerine önemli bir katkısı vardır. Bu okulun sunmuş olduğu "Beşeri Sermaye Modeli", g olgusunu, beşeri sermayeye yapılan bir yatırım şekli, olarak tanımlamaktadır. Uluslararası anlamda g kararını, gn riskini-etkisiz kılmayı başarabilen bireyler alabilmektedir. Beşeri sermaye mikroekonomi modeline göre bireyler, rasyonel aktörlerdir. Bireyler, veri olan beşeri sermayelerini en verimli şekilde kullanabilecekleri ülkelere göç etmektedirler. G bir seçenek olarak değerlendirmeden önce, beşeri sermayelerinin kendi ülkelerinde sağlayacağı verimin bugünkü net değerleriyle, gideceği coğrafyada sağlayacağı verimin bugünkü net değerini, hesaplayacaklardır (Bozdağ ve Atan, 2009:

Tablo 1.1: Göç Analizinin Üç Stilize Seviyesi

Mikro Değerler veya İstekler ile Beklentiler	Orta Kollektif ve Toplumsal ağlar	Makro Makro Düzeyli Fırsat Yapıları
<u>Bireysel Değerler ve Beklentiler:</u> 5. Yaşamın, sermayenin, statünün, konforun, biraradalığın ve ahlakın yükseltilmesi ve güvence altına alınması	<u>Toplumsal bağlar:</u> 6. Güçlü bağlar: Aileler ve aile üyeleri 7. zayıf bağlar: gizil hareketliler, simsarlar ve kalanların ağları 8. Sembolik bağlar: akraba örgütleri, etnik, ulusal ve dini örgütler. 9. Bağların içeriği işlemler: yükümlülükler ve dayanışma	<u>Ekonomi:</u> 10. Gelir ve işsizlik farklılıkları 11. <u>Siyaset:</u> 12. Ulus devletler ve uluslararası rejimler içerisindeki uzamsal hareketin düzenlenmesi 13. Siyasal baskı 14. <u>Kültürel oluşum:</u> 15. Baskın normlar ve söylemler 16. <u>Demografi ve ekoloji:</u> 17. Nüfus artışı 18. Teknoloji düzeyi 19. Ekilebilir alanların uygunluğu

Kaynak: (Faist, 2003; 58)

1.4.2.1.3. Merkez Çevre İlişkileri Kuramı

Immanuel Wallerstein'ın 1974 tarihli *The Modern World System* (Modern Dünya Sistemi) adlı eserine dayanan kuramın savunucuları, uluslararası göçün kökenini 16.

yüzyıldan itibaren gelişen ve yayılan dünya pazarının yapısına başlamaktadır (Massey vd., 1993: 444). Dünya sistemleri kuramı olarak da adlandırılan bu kuram, göç olgusunu sosyalist bakış açısı ile irdelemekte, göç sürecini sömürgecilik ile ilişkilendirmektedir (Mutluer, 2003: 20). Dünya büyük bir pazar olarak düşünüldüğünde, 16. yüzyılda hakim olan sömürgeci düzen bugün de bir anlamda devam etmektedir. Küreselleşme sürecinde gelişmiş ülkeler teknoloji, üretim, hammadde, sermaye ve emeğin denetimine ilişkin üstünlük sağlamaktadır. İşgücünün, bunun bir sonucu olarak çevre ülkelerden merkez ülkelere doğru yer değiştirdiği ileri sürülmektedir. (Aksoy,2012:295) Dolayısıyla, “Merkez-çevre” yaklaşımına göre ekonomik gelişme sonucu zenginlik ve refah bazı merkezi bölge veya ülkelerde yoğunlaşmakta ve bu yerleri birer çekim merkezi haline dönüştürmektedir. Çevre olarak nitelendirilecek bölge veya ülkelerde yaşayanlar ise içinde bulundukları şartlardan daha yüksek standartlar sunacağına inandıkları merkeze göç etmeye çalışmaktadırlar. (Akçadağ,2012,6).

Bu kuram, Merkez Çevre kuramı ya da Bağımlılık Okulu olarak da adlandırılmaktadır ve Samir Amin, Immanuel Wallerstein, Andre Gunder Frank gibi birçok düşünür tarafından geliştirilmiştir. Kurama göre dünya, merkez ve çevre olmak üzere ikiye ayrılmış ve bu ikili dünya birbirine ekonomik temelde bağımlı olarak var olabilmektedir. Modern ekonomiyle birlikte kapitalizmin de gelişmesine koşut bir durum olarak, bağımlılık ekonomik temeli kapitalist bağlara dönüşmüştür. Oysaki tarihsel perspektiften bakıldığında, kolonyal dönemde sömürgecilik ve kolonyal bağlar merkez ve çevre ülkeler arasındaki bağımlılığın temelini oluşturmuştur. Bu çerçevede net bir vurgu yapmak gerekirse, merkez çevre kuramının modern dünyadaki temel işleyişi, kapitalizm ve ulus-devlet temellidir. Günümüzde çokça tartışılan bir konu olmakla birlikte, birçok düşünür, dünyada tek bir sistemin hüküm sürdüğünü ileri sürmektedir. Bu düşünürlerin yaklaşımlarına göre, dünyadaki görüntü, gerek imparatorluk olsun gerek sömürgecilik olsun, aynı sistemin farklı görüntüleridir. Görüntüler farklı olsa da, tarihsel olarak dünyada var olan tek bir olgu ve tek bir sistemdir. Tek bir sistem olarak var olan bu süreç, uygarlıklar ustası bu olgu, birçok düşünür ortak bir adlandırmayla ‘dünya sistemi’ olarak adlandırmaktadır. (Çağlayan, 2006).

Merkez devletlerin sermaye sahipleri malları sevk etmek, makineleri teslim etmek, hammaddeleri ihraç etmek, işletmelerin eşgüdümünü sağlamak için yatırım yaptıkları ülke ve bölgelerde ulaşım ve iletişim sistemleri kurmaktadır. Dünya sistemi kuramı, uluslararası göçün giderek genişleyen küresel piyasanın siyasal ve ekonomik örgütlerini izlemekte olduğunu ileri sürmektedir. Bu görüş sonucu altı varsayım ortaya çıkmaktadır. (Abadan-Unat, 2006: 21):

- a. Gelişmiş dünyanın kapitalist piyasa sisteminin çevre ülkelerine girişi, uluslararası göç akımını harekete geçiren doğal bir süreçtir.
- b. Uluslararası işgücü akımı, uluslararası mallarla sermayenin akımını izlemektedir, ancak ters yönde. Kapitalist yatırım, çevre ülkelerinde köklerinden kopmuş, göçe hazır bir nüfus yaratmakta, bunun sonucunda ulus ötesi hareketler doğmaktadır.
- c. Uluslararası göç, özellikle geçmişte sömürgecilik yapmış olan devletlerle onların eski sömürgeleri arasında cereyan etmektedir. Sömürgecilik döneminde bu ülkelerle kurulan kültürel, idari ve finans, ulaşım ve iletişimi kapsayan bağlar bu süreci kolaylaştırmıştır. Böylece ortaya kendine özgü ulus-ötesi pazarlar ve kültürel sistemler çıkmaktadır.
- d. Uluslararası göç, piyasa ekonomisinin küreselleşmesinden ileri geldiğine göre bu akımı frenlemenin bir yolu, hükümetlerin deniz aşırı yatırımları ile çok uluslu şirketlerin finans faaliyetlerini denetlemektir. Ancak uluslararası ticaret anlaşmazlıklarını alevlendirecekleri, dünya çapında ekonomik bir gerilemeye yol açacakları, ayrıca çok uluslu şirketlerin siyasal nüfuzu nedeni ile durdurulmak isteneceklerinden, bu tür girişimlerin uygulama şansı çok zayıftır.
- e. Kapitalist ekonomiler kendi sınırlarının ötesinde yaptıkları yatırımları korumak için, gerektiğinde siyasal ve askeri müdahaleler

yapmaktadırlar. Bu tür müdahaleler başarısızlığa uğradığında bu kez merkez ülkelere yönelen sığınmacı akımlarına yol açmaktadır. Bu gelişmede uluslararası göçün bir diğer görünüşüdür.

- f. Uluslararası göç, ülkeler arasındaki ücret ve istihdam koşullarından çok az etkilenmektedir. Bu akım küresel ekonominin yapısı ve dinamiklerini izlemektedir.

Yukarıda kısaca anlatılmaya çalışılan kuramın işleyiş şemasına göre, kapitalist etkiler ve bu etkilerin yarattığı işleyişler sistemi çok önemlidir. Herhangi bir dünya sistemi çerçevesinde oluşan merkez çevre ilişkisinde kapitalist ağların etkisiyle çevre ülkelerde bir nüfus hareketi meydana gelmektedir. Zolberg, bu hareketi tarihsel bir perspektifle ifade ederek, geçmişteki ve günümüzdeki göçleri, özellikle de çağımızdaki işgücü göçlerinin, çevre ülkelerden merkez ülkelere doğru aktığını belirtmektedir. (Çağlayan, 2006).

Göç olgusu da bu açıdan değerlendirilmektedir. Bu akımın önde gelen temsilcileri, göç olgusunun göç veren yöreyi, insan gücü ve emek açılarından devamlı kayıplara uğrattığını, kaynaklarını tükettiğini savunmaktadırlar 14. Bu yaklaşımın tutarlılığını, Doğu ve Güneydoğu bölgelerinden Batı'nın gelişmiş sanayi ve Turizm bölgelerine, kentlerine, gecekondu ve varoşlarına yapılan sürekli göçler haklı çıkarmaktadır. Ancak, ülkemizin Karadeniz bölgesinde olduğu gibi bazı bölgelerinde, önceleri sürekli dışa göç verilmesine karşın sınıf yapısının değişimi, sermayenin dönüşümü ile belli bir nüfusu ve işgücünü kendi yörelerinde tutarak kentlerin, kasaba ve köylerin, hatta yaylaların modernleştiği, belirli bir gelişmeyi sağladıkları gözlenmektedir. Bu örnek de söz konusu yaklaşımın bazı dinamikleri, dönüşümleri, kültürel değerleri dikkate almadıklarını ve modernleşme kuramcılarının savlarının doğruluğunu göstermektedir. (Çakır, 2011, 136)

1.4.2.1.4. İkili İşgücü Piyasası Teorisi

Bu yaklaşıma göre sanayileşmiş ülkelerin bölünmüş işgücü piyasası nedeniyle emek-yoğun ve yerlilerce yapılmak istenmeyen *ikincil işler* için göçmen işgücüne sürekli talep vardır.

(çevrimiçi: www.fsavasan.sakarya.edu.tr/.../Uluslarasi_goc_Fatih_Savasan_final,
ulaşım tarihi: 21.11.2012).

“İkili işgücü piyasası” kuramı mikro ekonomi modellerinde ileri sürüldüğü gibi göç etmek isteyen kişilerin rasyonel yoldan oluşan, kendi çıkarlarını ön planda tutan kararları verdiğini inkar etmemekte, aksine birçok durumda, göçmen işçinin sağlayabildiği kazanç ve tasarrufların geride bırakılan aileye önemli bir destek sağladığını da kabul etmektedir. Ancak yine de Abadan Unat’a (2006) göre neoklasik modelden çok farklı varsayımlara dayanmaktadır. (Hocaoğlu, 2011: 99):

- a. *Uluslararası göç hareketi büyük ölçüde gelişmiş ülkelerin işverenleri ya da onların adına hareket eden hükümetler tarafından açıklanan işgücü isteği ve istihdam kararına bağlı olarak oluşmaktadır. Göçmen işçi isteği ekonominin yapısal gereksinmelerinden ve ücret önerilerinden çok istihdam uygulamalarından ileri geldiği için uluslararası ücret farklılıkları işgücü akımının ne gerekli ne de yeterli bir koşuludur.*
- b. *Göçmen kabul eden ülkelerdeki düşük düzeyli ücretler göçmen işçi sayısının azalması ile yükselmez. Ücretler düşük düzeyde tutan faktör, toplumsal ve kurumsal mekanizmalardır.*
- c. *Göçmen işçilerin artması halinde düşük düzeyli ücretler daha da azalabilir, çünkü ücretlerin yükselmesini önleyen toplumsal ve kurumsal mekanizmalar ücret düşüklüğünü önleyememektedir.*
- d. *Hükümetler ücret ve istihdam alanında oluşacak küçük değişiklikler yolu ile uluslararası göç hareketini etkileyemezler. Göçmenler çağdaş, endüstri*

sonrası ekonomilerin yapısının asli bir ögesi sayılırlar. Göçmen alanındaki isteği değiştirmek, dünya ekonomisi yapısında temel değişiklikleri gerektirmektedir.

Özetle; bu teoriye göre (Piore, 1979) yerel hiyerarşi sıralamasının en altında yer alan yerli işçilerin işsizliği, istihdamın süresiz olduğu, düşük ücretli ve genellikle zevksiz olan ikincil sektör firmalarındaki “küçük düşürücü” işlere tercih ettikleri ortak noktasında bileşilmektedir. İşgücünün birincil ve ikincil sektörlere bölünmesi “ev sahibi” ülkedeki etnik bölünmeyle tipik olarak eklemlenmektedir. Yerli işçi bulamayan işverenler, kendilerini yerel hiyerarşi sıralamasını bir parçası olarak görmediklerinden düşük statülü işleri kabul etmeye hazır olan göçmenlere dönmektedir. Göçmenler sadece ücretle motive olabiliyorlar ki bu ücretler kendi ülkelerine kazandıklarından daha yüksektir. Yerli işçilerin düşük statülü işlerden kaçınma isteği belli işlerde ağırlıklı olarak göçmenlerin çalışması söz konusu olduğunda güçleniyor ki bu işlerin statüsünü daha da düşürüyor. İkili işgücü piyasası teorisinin temel noktası sudur: Göç yerli işçilerin kabul etmediği, *düşük seviyeli işgücüne* olan talep tarafından yönlendiriliyor. (Lordoğlu,2004).

1.4.2.1.5. İlişkiler Ağı Kuramı

Bu kuram göç olaylarını sadece nedensellik ilişkisi ile değil aynı zamanda göçmenler arasındaki iletişim açısından da değerlendirmektedir. Belirli bir ülkeye göç etmiş olup yerleşenler ile göç etmeyi düşünen ya da yeni göç eden kişiler arasında bir iletişim ve ilişki söz konusu olmaktadır. İlişkiler ağındaki akrabalar, hemşeriler ya da dostlar dayanışma içine girmekte, bu dayanışma göçü özendiren bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. (Mutluer, 2003: 21).

Bu ağlar aynı zamanda yer değiştirmeden kaynaklanan maliyet ve riskleri azalttıkları için uluslararası göç olasılığını artırmaktadır. Özellikle ekonomik kaynaklı göçlerde ve bugün yoğun olarak üzerinde durulan emekli göçünde ilişkiler ağının payının olduğunu söylemek mümkündür. (Aksoy, 2012: 296)

Bu ilişkiler ağının varlığı göçü özendirir ve devamlılığını sağlamaktadır. Bir ülkeye ilk gelen göçmenler, o ülkeye özellikle yasa dışı yollardan geldilerse, iş ve yatacak yer bulmak konusunda çok büyük sıkıntılar yaşamaktadır. Ancak kendilerine ortak köken, soydaşlık ve dostluk ile bağlı bulunan daha sonra gelen göçmenlere edindikleri tecrübeleri aktarmakta onlara iş bulma konusunda yardımcı olabilmekte ve geçici de olsa kalacak yer konusunda yardımcı olmaktadır. Böylece ilişkiler ağının varlığı göç edecek bireyin göç maliyetini düşürmekte ve bireyin göç destinasyonunun (hedefinin) belirlenmesinde önemli etki yapmaktadır.

Göç edilen ülke ile gelinen ülke arasında ilişkiler ağının kurulması devletlerin göçmen kabulü ile ilgili politikalarında da ciddi sorunlara neden olmaktadır. Zira bu ağlar bir kez kurulduktan sonra göçe konu olan ülke her ne kadar göçü durdurmak istese de bazen yasalardaki boşluklardan faydalanılarak bazen de doğrudan yasadışı yollardan bu ağlar çalışmaya devam etmekte ve göç sürecinin sürekliliğini sağlamaktadır. Göç ağlarına dayalı çalışmalarda son zamanlarda ulus ötesi mekânların ve kimliklerin oluşmasına dair konular ön plana çıkmaya başlamıştır. Göçün niceliksel olarak artması ve göçmenlerin köken ve hedef ülke arasındaki sık gidiş gelişleri, köken ülkeye olan bağlarını güçlü şekilde korumaları, “ulus ötesi göçmen”, “ulus ötesi topluluk”, “küresel uluslar”, “topraksızlaşmış ulus-devletler” gibi kavramların ortaya çıkmasına yol açmıştır (Hocaoğlu,2011:109).

1.4.2.1.6. Göç sistemleri Kuramı

Uluslararası ilişkiler kapsamında, ekonomik ve siyasal temelli olarak geliştirilmiş kuramsal bir çerçevedir (Çağlayan, 2006: 16). Bu kurama göre, belirli nedenlerle tarihsel bir bağı ya da ilişkisi bulunan iki ya da daha fazla ülke arasında, göçmen protokolleri ile bir göç sistemi oluşturulmaktadır. Kuramdaki önemli nokta, söz konusu ülkeler arasında göç ilişkisinden önce, ekonomik, siyasal ya da askeri bir bağın bulunmuş olmasıdır. (Aksoy, 2012: 296)

Castles ve Miller’in savunduğu “göç sistemleri teorisi” ise, çok sayıda disiplini içine almayı ve göç deneyiminin tüm boyutlarını kuşatmayı amaçlaması ile diğer

teorilerden ayrılmaktadır. Göç sistemleri yaklaşımı hem akışın amaçlarının sorgulanması hem de göç alan-veren yerler arasındaki tüm bağlantıların araştırılmasını amaçlar. Bu bağlantılar, devletlerin birbirleriyle ilişkileri, kitle kültürü bağlantıları, aile ve toplumsal ağlar olarak sınıflandırılabilir. Göç sistemleri teorisi, göç hareketlerinin genellikle veren ve alan ülke arasındaki sömürgecilik, siyasal etkileşim, ticaret, yatırım veya kültürel bağlara dayandığını ileri sürer. Castles-Miller'e (2008) göre, göç hareketi makro, mikro ve ara yapıların etkileşimi sonucunda meydana gelir. Makro yapılar, dünya piyasasının ekonomi politikasını, devletlerarası ilişkileri ve göç yerleşimini kontrol amacıyla düzenlenen kanun, yapı ve uygulamalar gibi büyük ölçekli kurumsal yapıları işaret ederken; mikro yapılar, göç ve yerleşme sorunlarıyla başa çıkmak için göçmenler tarafından geliştirilen enformel toplumsal ağlara, uygulamalara göndermede bulunur (Yıldız, 2010: 15)

Sistem yaklaşımı su iki genel soruya cevap aramaktadır:

- a) Savaş sonrası dönemde neden uluslararası işgücü göçü bu derece arttı?,
- b) Neden göç özellikle niteliksiz iş gücü göçü X'den Y'ye oluyor da X'den Z'ye olmuyor?

Bu yaklaşım göçün iki farklı sistem arasında değil kendi başına bir sistem olduğu varsayımından hareket etmektedir. Göç süreci yeni alanların kapitalist dünya sistemine girmesiyle geleneksel ekonomilerin bozulmasıyla başlamaktadır. Sonra merkez ve çevre ülkeler arasında göçmenlerin bir köprü olarak maddi, kültürel ve ideolojik bağlantılar artmaktadır. Merkezde ekonomik ve teknolojik değişimler, özellikle hizmet sektöründe, yeni işler yaratmakta, bu işler yerli işçilerin çalışmak istemediği, diğer taraftan göçmenlerin kendi ülkelerinde yasama imkânları kalmadığından kabul etmeye hazır olduğu düşük ücretli, düşük statülü, güvencesi olmayan, esnek işler olmaktadır. Böylece kapitalizmin küreselleşmesi (pazarların uluslararasılaşması) kendiliğinden çevre alanlarda potansiyel göçmenler yaratmaktadır. Merkezde, yerli işçilerin çalışmak istemediği, göçmenlerin merkez standartlarına göre düşük olan ücretleri kabul etmeye istekli olmaları nedeniyle doldurmaya hazır oldukları işler yaratmaktadır. (Lordoğlu vd.,2004).

Bir antropolog olan Nina Glick Schiller taşra kentlerinde ve dünyaca ünlü kent merkezlerinde göçmen yerleşiminin farkını ortaya koyan çeşitli çalışmalar yapmıştır. Ulus-devlet göçmenlerinin bu noktada göç literatüründe önemli bir yeri olduğunu vurgulamaktadır. (Schiller ve Çağlar, 2011: 2). Bu göçmenler ayrımcılık ve asimilasyon ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Şimdiye kadar şehirlerdeki göçmenler ve şehirler hakkında birçok araştırma yapılmış olsa bile şehir ve göçmen ilişkisini ortaya koyacak bir araştırma yapılmamıştır. Uluslararası göçmenler şehirlerdeki günlük yaşamın yeniden düzenlenmesinde, şehir ekonomisinde ve politikasında etkili rol almaktadırlar. Bu etkiyi araştırmak üzere büyük yapıları karşılaştıran bir model kullanılmıştır. Göç bulma modeli göçmenlere şehir sakinleri gibi yaklaşmaktadır. Onların küresel süreçte şehir adına değişimlerin odağında olmaları göçmenleri daha da aktif hale getirmektedir.

Göçmenlerin göç ettikleri bölgelerdeki statüleri zaman kavramı ile de değişmektedir. Göçmenler bölgenin tarihsel miraslarına katkıda bulunmaktadır. Schiller'in derlemiş olduğu çalışmada göçmenlerin adapte oldukları bölgenin yeniden inşasında çok çeşitli görevler üstlendiğini belirtmektedir. Bu nedenle göçmenlere "scale makers" (ölçek üreticileri) denilmektedir. Kentlerin yeniden yapılanması ve göç süreci polimorfik (genetik çeşitliliği olan) coğrafyalarda sadece sayısal şekilde ifade edilememektedir. Bu nedenle özellikle dikey entegrasyon için "ölçek" tabiri önerilmektedir. (Schiller ve Çağlar, 2011: 6).

Göçmenler, aile kurarak, sosyal kurumlar oluşturarak, refah düzeyine katkıda bulunarak bölgenin ekonomik, sosyal, kültürel ve politik yaşamlarına etki ederler böylece ölçek üreticileri haline dönüşürler. Yapılan çalışmalarda göçmenlerin şehirlerin neo-liberal dönüşümünde aktif olarak yer almalarının çeşitli yollarını ortaya koymuştur (Schiller ve Çağlar, 2011: 12).

- 1) Kentlerin rekabeti için iş gücünün bir parçası olmak
- 2) Tarihsel elemanlar olarak

- 3) Mahallelerin ve kentlerin değişen konum ve koşullarına katkıda bulunan neo-liberal kentsel yapılandırmalarda aktif olarak
- 4) özelleştirme ve neo-liberal öznellikleri kolaylaştırarak
- 5) Alternatif sosyal vizyonlar sunarak.

Ölçek, toplumsal ilişkilerin tarihsel ve coğrafi olarak gerçek bir soyutlaması şeklinde ifade edilebilir (Brenner, 2011: 31). Sosyal ilişkiler piramit şeklinde değildir mozaik şeklinde adeta iç içe geçmiştir. Bu nedenle ölçeklendirme işlemi göçmenlerin yaşamları için daha kabul edilebilir durumdadır.

Ulus devletler toplumların birleştirilmiş halidir. Schiller'in ortaya koyduğu metodolojik milliyetçilik ise toplumun politik göstergelerini vurgulamaktadır. Göçmenlerin yerleşmesini ve uluslararası ilişkileri doğru irdeleyebilmek için yerel etkilerine bakmak yerine bağlı oldukları bölgenin yaşayan her sürecindeki etkilerini ayrı ayrı araştırmak gerekmektedir.

Kısacası, bu araştırmalarda göçmen oluşumlarının ulus devletten ziyade şehirlerin uluslararası bağlantılarını ilişkilendiren yönleri incelenmiştir. Teoride göçmenlerin göç etmiş oldukları bölgenin dinamik yapısı karşılaşmalı olarak ele alınmıştır. Bu karşılaştırmada göçmenler sadece bölgenin sosyal ve ekonomik yaşamına katılmıyorlar, kentlerin yeniden yapılanmasında, tarihsel yapısına sızarak yapı taşlarını oluşturuyorlardır. Göç bulma teorisi göçmenlerin şehirlerin sakinleri olduğunu göstermektedir ve şehir sakini olmak demek o şehrin tam içerisinde yaşamak, her türlü değişme katkıda bulunmak ve şehrin ekonomisini, politikasını ve kültürünü şekillendirmek demektir. (Schiller ve Çağlar, 2011: 19).

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE'YE YAPILAN ULUSLARARASI GÖÇLER

Anadolu insanlık tarihinde, iç ve dış göçler sonucu ortaya çıkan önemli uygarlıkların yaşandığı bir coğrafya olarak kabul edilmektedir. Böylesine bir göçmenler kazanı ve uygarlıklar sentezi üzerinde kurulmuş olan devletlerin göçlerle gelen toplumsal, siyasal ve yönetsel sorunlar için çeşitli önlemler aldığı ve çözümler ürettiği bilinmektedir.

Anadolu, özellikle on sekizinci yüzyılın sonundan itibaren belirli aralıklarla yoğunluk kazanarak süregelen dış göç hareketleri ile karşı karşıya kalmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşu ile başlayan ve devletin genişlemesi ve büyümesine yönelik politika olarak teşvik edilen göçler sonucu Anadolu toprakları dışındaki alanlarda önemli sayıda Türkçe konuşan topluluklar iskân edilmiştir. Osmanlı Türkiye'sinde göç yapısal değişimden çok askerin etkisi altında, başka bir deyişle de askeri olaylar, savaşlar ve müdahaleler neticesinde gerçekleşmektedir. İmparatorluğun zayıflaması ile birlikte Türk ve Müslüman olan halkların bulundukları yerlerden çıkarılması asırlar önceki göçü tersine çevirmiştir(<http://www.göçsempozyumu.org/turkiyeyegöç.htm>). Dolayısıyla, Türkler de hiçbir zaman göç olgusuna yabancı bir millet olmamıştır. Neredeyse, göç ve Türklük birbirleriyle paralel giden unsurlar haline gelmiş ve Türkler Orta Asya'dan Akdeniz'e oradan da Avrupa'ya istilalar sonucunda yayılmış bir millet olarak tarih sahnesinde boy göstermiştir. (Yalçın,2004:104).

Bugünkü Türkiye büyük ölçüde, Orta Asya'dan gelen ve daha 8.-9. Yüzyıllarda başlayan göçler sayesinde oluşmuştur. On beşinci yüzyıldan başlayarak, İspanya'dan kaçan Yahudiler, Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'ndan kaçan Macar mülteciler, Kafkasya ve Kırım'dan kaçan ve sayıları milyonlarla ifade edilen Çerkez ve Tatar mülteciler, Bolşevik İhtilal'ından kaçan Ruslar Türkiye'ni mülteciler için tercih edilen bir yer olduğuna örnek teşkil etmektedir. Daha yakın zamanlarda komşu

lkelerden Bulgaristanlı Türkler, Iraklı Kürtler ve Türkmenler, Kosovalılar, Boşnaklar da Türkiye'ye mülteci olarak gelmişlerdir.

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de gç olgusu küresel bir nitelik kazanmıştır. Yirminci yüzyılda Avrupa kökenli ekonomik, toplumsal ve siyasal dönüşümün yaygınlaştığı bir dönemde ulus-devletler dünya sisteminde egemen olmuş ve bu bağlamda uluslararası gç faaliyetleri hızlanmıştır. Gç politikaları, ulus devletlerin, serbest piyasa ekonomisinin, insan haklarının ve hukukun ortak bir paydası haline gelmiştir. Türkiye son yıllarda artan bir oranda gç alan ve güç veren ülke konumundadır. Küreselleşmeyle gelen yapı göçün sayısal olarak artmasından çok yapısını değiştirerek "transit" ve "illegal" gç gibi yeni kavramlar kazanmasında rol oynamıştır. Özellikle son 15-20 yılda transit gç ve kaçak gç ağlarındaki yeri ile gündeme gelen bir ülke olarak ön plana çıkmaktadır. Hem AB'ye uyum süreci çerçevesinde hem de gelecekte karşılaşılabilecek sorunlara yönelik olarak Türkiye'nin kısa ve uzun vadeli gç yasaları ve mekanizmaları geliştirmesi gerekmektedir.

Bu anlamda Türkiye'deki ulus-devlet ve uluslararası gç ilişkisi üç farklı tarihsel dönem içerisinde incelenebilir. 1923-1950, 1950-1980, ve 1980- günümüz. İlk zaman dilimi erken Cumhuriyet dönemini içerir ki bu dönemde ulus devletin temelini atıldığı yıllardır. İkinci dönem ise ulus devlet modelinin yerleştiği dönemdir. 1990 yıllardan buyana gelen üçüncü süreç içerisinde ise Türkiye'deki ulus- devlet modeli küreselleşme ile dünya ile etkileşime girerek gç olgusuna yansımıştır. (Pusch ve Wilkoszewski: 2010:18).

2.1. Türkiye'ye Yerleşen Göçmenler

Türkiye, bir yandan yıllardır yurt dışına iş gücü ve yetişmiş eleman gücü vermekte, diğer yandan da, Balkanlar, Kafkaslar, Orta Doğu ve Orta Asya ülkelerinden g alan bir ülkedir. 1990'lardan sonra Türkiye'ye yönelen yeni g hareketleriyle geçici ve mekik g, transit g, mülteciler, sığınmacılar ve çeşitli türlerde yasa dışı g akımları Türkiye'nin uluslararası göç hareketi içindeki konumunu değiştirmiştir.

Türkiye artık yalnız göç veren değil aynı zamanda göç alan bir ülke olarak nitelendirilmektedir. Başka bir ifadeyle; Türkiye mülteci ve göçmenler için üç kıtayı içine alan coğrafi konumu ile Asya ve Afrika'dan Avrupa ülkelerine geçişte bir köprü vazifesi görmektedir. Bu şekildeki göç olayı da, komşu ülkelerde meydana gelen siyasi olaylar neticesinde üçüncü ülkelere göçmek veya Türkiye'de kalmak üzere çok sayıda mülteci ya da sığınmacının Türkiye'ye geçiş yapması şeklinde oluşmaktadır (Yusuf, 2005, Göç Sempozyumu:113). Bu tarz göçlerde en yaygın şekil, turist vizesi ile ülkeye giriş yapıp vize süresi bittiğinde geriye dönmek veya çeşitli yasa dışı yollarla Türkiye'ye gelip burada kalmaktır. Buna ek olarak Türkiye'ye eğitim ve çalışma vizesi ile geçici ikamet alan kişilerin daha sonra geri dönmemesi de bir başka gizli göç biçimidir.

İllegal göçle ilgili olarak kesin bir rakam tespiti yapabilmek oldukça zordur. İllegal girişler dışında, vize alarak Türkiye'ye giriş yapıp kalanların sayısı ülkeye giriş-çıkış yapanların sayı farkından ortaya çıkarılmaktadır. Özellikle Türk soydaşlarının yoğun olarak yaşadığı Bulgaristan, Ukrayna, Azerbaycan, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Irak ve Afganistan'dan turist vizesi alarak Türkiye'ye gelip geri dönmeyenlerin sayısı fazladır. Bunun dışında, dünyada Türkiye'nin içinde bulunduğu ve yasa dışı göçlerin gerçekleştiği birçok güzergâh bulunmaktadır. Bunlar;

- Kuzey Afrika ülkelerinden deniz yoluyla İtalya, Yunanistan veya Lübnan, Suriye üzerinden Türkiye'ye gelmek,
- Afganistan, Pakistan, Hindistan, Bangladeş ve Sri Lanka'dan Irak veya İran'a, buradan Türkiye'ye gelerek, ülkemizden yasa dışı yollarla Balkanlar veya Yunanistan yoluyla Avrupa ülkelerine geçmek,
- Türkiye'ye gelerek ağırlıklı Uzak Doğu ülkelerinden deniz yoluyla Avustralya'ya ulaşmaktır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarından bu yana ulus devlet modeli çerçevesinde Müslüman Türk nüfusu arttırmak adına coğrafyaya Türk göçü başlamış aynı şekilde Müslüman ve Türk olmayanlar göçe teşvik edilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı yıllarda yaklaşık 16 milyon olan nüfusun yüzde 19'u Türk ve Müslüman olmayan Osmanlı ise Cumhuriyet'in ilk yıllarında bu oran yüzde 3'e düşmüştür Ulus devletin yerleşmesiyle girerek Türkleşmeye başlayan Türkiye Cumhuriyet'inde 1923-1950 arasında bu oran yüzde 1'e gerilemiştir. (Pusch ve Wilkoszewski: 2010:25). Bu dönemde yaşanan nüfus mübadelesi de bu orana etki etmiştir.

Türkiye ile birlikte Yunanistan için de tarihleri boyunca yaşadıkları en dramatik göç olaylarından biri de nüfus mübadelesi olmuştur. Türk ve Yunan ordularının Anadolu'daki çarpışmalarını takriben her iki ülkenin temsilcileri müttefik devletler olan Büyük Britanya, Fransa ve İtalya tarafından 13 Kasım 1922'de İsviçre'nin Lozan şehrinde toplanılması kararlaştırılan uluslararası barış konferansına çağırılmıştır. Konferansın ilk evresi, 30 Ocak 1923'de Yunanistan'da yaşayan Müslüman nüfusla (Batı Trakya'dakiler hariç), Türkiye'de yaşayan Rum- Ortodoks nüfusunun (İstanbul'daki Rumlar hariç) mübadelesini şart koşan bir anlaşmayla sonuçlanmıştır. Yaklaşık bir yıl sonra da Mübadele Antlaşması uyarınca yaklaşık 700 000 kişi anayurdundan ayrılmak zorunda kalarak göçmen statüsüne geçmiştir. Mübadele Antlaşmasının uygulama sürecinin sona ermesi neredeyse on yıllık bir zaman almıştır. Her iki ülke de binlerce göç almış ve yeniden inşa sürecine girmek zorunda kalmıştır. (Yıldırım, 2006:6).

Türkiye Cumhuriyet'inde mülteci ve sığınmacılar adına ortaya çıkmış ilk düzenleyici belge, 14 Haziran 1934 tarih ve 2510 sayılı İskân Kanunudur. Türkiye, 1951 tarihli Mültecilerin Korunmasına Dair Birleşmiş milletler (BM) sözleşmesini coğrafi sınırlama ile kabul etmiştir. Buna göre Asya ve Afrika ülkelerinden gelerek iltica talebinde bulunan yabancılar 'sığınmacı', Avrupa ve diğer kıta ülkelerinden gelenler ise 'mülteci' statüsünde değerlendirilmektedir (Terzioğlu, 2005: 169).

İkinci dönem olarak adlandırabileceğimiz 1950- 1980 arası Müslüman olmayan nüfusun Türkiye'den göçü hızlanmıştır. 6-7 Eylül olayları, Kıbrıs sorunu gibi

meseler nedeniyle diğr ÷lkelere yabancı göçü artarken, bu dönemde özellikle Bulgaristan ve Yugoslavya'dan olmak üzere Balkanlardan Türkiye' ye göç devam etmiştir.

1980'lerle birlikte Türkiye küresel göç rejimleri içerisinde yabancı göçü almaya başlamıştır. Nitekim bu döneme kadar uluslararası göç anlamında Türkiye'ye gelenler genellikle Türk soyundan olan göçmenlerdi 1980'lerden itibaren ise küreselleşme ile Türk ve Müslüman soyundan olmayanlar ÷lkeye göç etmeye başlamıştır.

Bununla beraber bir düzensiz göç çeşidi olan mekik göçü, bir ÷lkeye kısa süreli olarak gelen, kendi ÷lkesiyle ilişkilerini koparmayan özel bir göç çeşidi mevcuttur. Coğrafi yakınlık ve düşük maliyetli ulaşım olanakları gibi etkenlerin tetiklediğı mekik göçünün en önemli özelliğı, katılımcıların sürekli hareketli olmasıdır.

Tablo 2.1: ÷lkelere Göre Türkiye'ye Gelen Göçmen Sayıları

÷lke Adı	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012(mayıs)
YUNANİSTAN	218 670	280 033	485 417	413 162	572 212	670 297	55 734
G. KIBRIS RUM YÖN.	-	-	6 210	4 996	9 617	15 421	1 102
BOSNA HERSEK	28 620	32 490	41 685	40 489	58 910	47 361	5 065
HRVATİSTAN	11 968	14 826	20 748	22 321	31 186	33 563	3 649
SLOVENYA	8	10	192	163	41	38	2 856

	029	889	769	765	301	597	
SİRBİSTAN&KARA DAĞ	128 409	188 127			170 399	113 465	9 881
MAKEDONYA	108 904	120 989	116 009	118 387	106 645	115 541	12 195
ARNAVUTLUK	29 739	29 221	44 423	50 328	63 146	49 954	4 153
BULGARİSTAN	381 697	834 073	1 310 082	1 177 906	1 255 343	1 433 970	141 235
ROMANYA	265 175	180 203	169 398	245 941	447 419	355 144	28 795
AZERBAYCAN	179 788	163 133	380 133	459 593	459 593	486 381	44 537
BELARUS (B. RUSYA)	9 614	36 371	85 336	152 961	152 961	152 421	19 228
ERMENİSTAN	17 518	17 530	41 692	63 855	63 855	69 323	5 046
GÜRCİSTAN	179 651	161 375	549 328	830 184	830 184	1 112 193	128 623
KAZAKİSTAN	38 920	43 793	135 637	213 072	213 072	247 784	36 704
KIRGIZİSTAN	8 751	10 379	41 455	47 730	47 730	35 665	4 224
MOLDOVA CUM.	64 686	46 091	109 206	141 514	141 514	96 196	12 204
ÖZBEKİSTAN	21 111	20 392	28 607	69 127	69 127	68 124	8 755
RUSYA FED.	676 958	946 511	1 853 442	2 879 278	2 879 278	3 107 043	499 300
TACİKİSTAN	1	1	11	36	36	17	1 792

	100	526	950	262	262	737	
TÜRKMENİSTAN	10 979	21 317	48 857	88 915	88 915	114 390	10 786
UKRAYNA	174 034	192 661	48791 7	73068 9	73068 9	56822 7	80 076
IRAK	20 759	15 765	123 118	250 130	250 130	280 328	32 877
SURİYE	122 376	126 323	277 779	406 935	406 935	899 494	48 898
K.K.T.C.	122 376	94 143	172 679	195 909	195 909	191 993	16 176
İSRAİL	122 376	270 263	362 501	558 183	558 183	109 559	6 443
İRAN	380 877	432 282	865 941	1 134 965	1 134 965	1 885 097	89 361

Kaynak: çevrimiçi: <http://sgb.kulturturizm.gov.tr/TR,15229/turizm-istatistikleri.html>

(Erişim: 10.12.2012)

Kültür Bakanlığı'nın verilerinden elde edilen tabloda görüldüğü gibi Türkiye'ye komşu ülkelerden gelenlerin sayısı 2000 yılından sonra gözle görülür şekilde artmıştır.

Ülkemizde 1995–2007 yıllarında yakalanan yasadışı göçmen sayısı 700.000'i geçmiştir. Yasadışı göçün günümüzdeki önemli özelliği “örgütlü şebekelerce” düzenlenmesidir.

2.1.1. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Dışarıdan Göç Edenler

Osmanlı Devleti izlediği iskân politikası sayesinde kuruluşundan beri sürekli göç olgusunu yaşamış ve yaşatmıştı. Bunda imparatorluğun misyonu, stratejik konumu, sığınma konusuna özel bir yer atfeden İslam hukukunun gücü ve siyasi nedenlerin etkisi vardır (Kılıç, Göç Sempozyumu 2005: 174). Anadolu'dan Balkanlar'a "şenletmek" maksadıyla göçürülen Türkmenler, Rumeli'den Karadeniz havalisine nakledilen Gayr-ı Müslimler, İstanbul'un ihyası için Aksaray, Karaman bölgelerinden yapılan göçler bu kapsamda değerlendirilebilecek ilk örneklerdir (Akyüz, 2008: 37). Osmanlı topraklarına gelen göçmenler dil ve etnik köken olarak Çerkez, Abaza, Çeçen, Boşnak, Pomak veya değişik Türk ağızları kullanan Nogay, Tatar vs. olarak farklılık gösterebilirler de Müslüman olanlar geniş yer tutmaktadır (Karpat, 2010: 20).

Siyonizm'in ilk aşaması olarak Yahudilerin Filistin bölgesine yeterli düzeyde göçünü sağlamak amacıyla Avrupa'dan Osmanlı Devletine Yahudi göçü 19. Yüzyılın ilk yarısında artmaya başlamıştır. 1854 yılındaki Kırım Harbi döneminde önemli miktarda Yahudi İstanbul'a gelerek yerleşmiştir. Osmanlı Devleti dünyanın çeşitli yerlerinden gelen Yahudileri uygun gördüğü yerlere yerleştirmiştir. Yahudiler Rusya'dan göç ederek hatta kaçarak Osmanlı'ya sığınmışlardır. Öte yandan, II. Abdülhamit 17 Mayıs 1880 tarihinde Yahudilerin Filistin'e göçmen olarak yerleşmesini onaylamıştır (Engin, 2001: 22). 93 Harbi sonunda özellikle Balkanlardan Osmanlı Devletine yoğun bir göç yaşanmış ve bunun sonucunda Yahudilerin asıl amaçları olan Filistin'e yerleşme projesi gündeme gelmiştir (Arslan, 2006: 73). Osmanlı Devleti ise göçün yoğunlaştığı 1882 yılında Yahudilerin Filistin dışında yerleşmesi şartıyla Yahudi göçünü kabul kararı almıştır. Çünkü Yahudiler Kutsal mekânları ziyaret için giderek buralarda yerleşmeye başlamışlardır. Bunun üzerine Osmanlı Devleti Yahudi göçlerinin artması ve Filistin'e yerleşme ısrarları üzerine çeşitli tedbirler almaya yönelmiştir.

Göçlerle birlikte çeşitli değişiklikler (demografik, kültürel ve siyasi) de beraberinde yaşanır. Osmanlı topraklarına gelen göçmenler dil ve etnik köken bakımından

Çerkez, Abaza, Çeçen, Boşnak, Pomak veya değişik Türk ağızları kullanan Nogay, Tatar vs. olarak farklılıklar gösterebilirler de Müslüman oldukları için kendilerini Osmanlı-Müslüman camiasının bir parçası olarak görmekteydiler (Karpas, 2010: 20).

18.yy sonu ve 19.yy başından itibaren Anadolu'ya dışarıdan göçenler, Türkçe konuşulan bölgelerden göç etmek zorunda kalanlar ile Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılması sonucu yaşadıkları bölgelerden göç etmek zorunda bırakılanlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. 1771 yılında Kırım'da yaşanan nüfusun Osmanlı yanlısı olan kesimi Rusların silahlı saldırısı nedeniyle topraklarını bırakarak Osmanlı yönetimi altındaki bölgelere göç etmek durumunda kalmışlardır. Bu olay Osmanlı İmparatorluğu'nun karşılaştığı ilk dış göç olgusudur. 1788-1792 Osmanlı - Rus - Avusturya Savaşları süresince ve sonrasında da, Osmanlı topraklarına Kırım, Kazan, Kafkasya ve Özi bölgelerinden kitleler halinde göçler başlamış ve göç edenlerin sayısı dört yüz bin kişiye ulaşmıştır.

(Kaynak: <http://www.balgoc.org.tr/gocmenyerlesim.html>).

Osmanlı Devleti 1877 yılına kadar gelen göçmenlerden yüksek memur, ilmiye sınıfı mensubu veya zanaatları ancak kentlerde yapılabilenlere kentlerde yerleşme izni vermiş, diğerlerinin kent merkezlerinde yerleşmesini istememiştir. Ancak göçmenlerin sayısının artması sonucu birçok kunduracı, marangoz, berber ve benzeri küçük esnaf ile kent hayatına ve ticarete alışmış olan çok sayıdaki göçmen yerleştirildikleri köy ve kasabalara uyum sağlayamadıkları için kentlere göç etmek zorunda kalmışlardır. Ayrıca özellikle kırsal kesimdeki yerli halkın tepkisinin giderek büyümesi ve rahatsız edici boyutlara ulaşması Devleti 1878 yılında yeni bir karar alma gereği ile karşı karşıya bırakmış ve yayınlanan bir talimatla göçmenlerin kentlerin çevresine yerleşmelerine izin verilmiştir (Özbay - Balpınar). Bu karardan sonra Anadolu kentlerinde kısa bir süre içinde göçmen mahallesi olgusu ortaya çıkmıştır. Ankara'daki Boşnak, Eskişehir'deki Tatar mahalleleri bu gelişmenin en iyi örnekleridir. Göçmen yerleşmelerinin, kırsal kesimde geleneksel Anadolu köy dokusundan, kentlerde ise mahalle dokusundan kolaylıkla ayırt edilebilmesi, bu yerleşimlerin en belirgin ortak özellikleridir. Anadolu'da 19.yy ikinci yarısına kadar süregelen geleneksel dokunun organik görünüşüne karşın göçmen mahalleleri çok

daha düzenli, geometrik bir görünüme sahiptirler. Bu yerleşmeler çıkartılan yönetmelikler doğrultusunda kamu eliyle yapılan bir plan tipine göre tümünün birden yapılması şeklinde gerçekleştirilmiştir.

1890'larda Osmanlı'da milliyetçiler devleti Türk Devleti olarak görmeye başlamışlardır. Islahat Fermanı ile azınlıklara verilen haklar Osmanlı ülkesinin Müslümanlara ait olduğu ve gayrimüslimlerin asıl unsuru değil azınlık olduğu düşüncesi yaygın hale gelince sınırlandırılmıştır. Milliyetçilik dinden üstün bir duruma geçmiştir. Abdülhamit'e karşı muhalefet gizli bir cemiyet şeklini almış ve 1908 İttihat ve Terakki Cemiyet'i olarak iktidarı ele geçirmiştir. Bu dönemde siyaseti yakından etkilemiş liderlerin neredeyse yüzde 80'i göçü yaşamış olup Kafkas ve Balkan kökenlidir ya da oralardan gelmiş göçmenlerin çocuklarıdır (Karpas, 2010: 25). İttihat ve Terakki'nin 1912'de iktidardan çekilmesini izleyen Balkan Savaşı'nı, Bulgarların Çatalca'ya kadar ilerlemeleri takip etmiştir. Katliamlar ve zoraki göçlerle beraber Osmanlı'nın temeli olan Makedonya, Batı Trakya ve Bulgaristan'da 400.000 Müslüman öldürülmüş ve bir o kadarı da vatanlarından atılarak Osmanlı topraklarına göç etmeye mecbur bırakılmıştır.

Kısaca, özellikle Osmanlı Devleti'nin gerileme süreci ile 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca Anlaşması ile Kırım'dan, Çarlık Yönetimi'nin baskısı sonucu Kafkas'lardaki Müslüman halktan, Çerkez ve Abaza'lardan, 1877-1878 Osmanlı- Rus savaşı sonrası Rumeli ve Kuzey Doğu'dan, 1912-1913 Balkan Savaşları sonunda kaybedilen topraklardan ve Kurtuluş Savaşını takip eden savaşlar neticesinde Türkiye'ye göç edenlerin sayısının 5.000.000 kişinin üzerinde olduğu hesap edilmektedir (Yusuf, 2005, Göç Sempozyumu: 113).

2.1.2. Cumhuriyet Döneminde Dışarıdan Göç Edenler

Osmanlı Devleti'nin yıkılıp Kurtuluş Savaşının kazanılmasından sonra Türkiye Cumhuriyeti Devleti yeni bir yapılanmayla ulus olma sürecine girmiştir ve bu süreçte milli bir tarih bilinciyle ulus bilincini birleştirme yoluna gitmiştir. Dolayısıyla yaratılmak istenen ulus- devletin olabildiğince homojen olması istenmekteydi.

Cumhuriyet döneminde izlenen göçmen alma politikası Osmanlı Dönemi'nden bir o kadar farklı ve tutarlıdır. Açıkça ümmet yapısından kurtulma, dinin sadece bir unsurunu oluşturduğu kültür ortaklığına dayanan bir millet politikasına kavuşma politikasıdır. Kısaca, dindaştan soydaşa, İslam Ümmeti'nden Türk Millet'ine bir dönüşüm yaşanmıştır. 1934'ten sonra soydaşa eş anlamı olarak 2510 Sayılı Göçmen Kanunu'nun 3. Maddesindeki “ *Türk soyundan olan veya Türk kültürüne bağlı bulunan (Türk bilincini taşıyan)*”ölçüt göçmen kabulünün temel kaidesini teşkil etmiştir (Ağanoğlu, 2001: 291).

Türkiye, gerçek anlamda "göç" olgusunu İkinci Dünya Savaşından sonra yaşamış olsa da daha öncede belirtildiği gibi en önemli göç olayını Yunanistan ile birlikte Lozan'da imzalanan ve resmi adı " Yunan ve Türk halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol" sonucu ortaya çıkan göçtür. Ulus devletlerin kendi aralarında anlaşarak azınlıklardan kurtulmak için hayata geçirdikleri bu protokol devletler hukukuna bir örnek olarak yerleşmiştir (Yalçın, 2004: 107). Türkiye'den ayrılan nüfusun zanaatkâr ve ticaret erbabı olması ülkeyi ekonomik anlamda geriye götürmüştür.

1980'lere kadar ciddi bir düzensiz göç akımıyla karşılaşmayan Türkiye özellikle Asya, Afrika ve Orta Doğu'da yaşanan siyasi kaos ve ekonomik düzensizlikler yüzünden yoğun şekilde sığınmacı ve mültecilerle karşı karşıya kalmıştır.

Göç olgusuna hiç bir zaman yabancı olmayan Türkiye'ye 1923 yılından 2005 yılına kadar iskanlı ve serbest göçmen olmak üzere 441.549 aile / 1.650.385 kişi giriş yapmıştır (Terzioğlu, Göç Sempozyumu: 169). Kemal Karpat, 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı, Kırım Savaşı, Şeyh Şamil'in Rusya'ya direnişinin 1859'da sona ermesi, 1887-88 Osmanlı Rus Savaşı, Tesalya ve Girit'in kaybı, 1912-13 Balkan Savaşı, I. Dünya Savaşı sonrasında gelen göçmenlerin sayısını 7 milyon olarak vermektedir. Ayrıca, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Yugoslavya ve Bulgaristan'dan gelen 2 milyon ilave edildiğinde 1856- 1990 arasında 9 milyon sayısına ulaşmaktadır (Karpat, 2010: 94-96). Ancak bunların ne kadarının Rumeli, ne kadarının Kırım, Kafkas kökenli olduğu belirtilmemiştir.

2.1.2.1. Balkanlardan Göçler

Balkan Yarımadası, tarih boyunca birçok medeniyetlerin hakim olmak istedikleri bir bölge olmuştur. Balkanlar, bu anlamda Avrupa ile Asya medeniyetleri arasında bir köprü vazifesi görmektedir (Ağanoğlu, 2001: 23). 1800'lü yıllardan itibaren bölge Slav ve Germen nüfus alanının kesiştiği nokta haline gelmiştir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı öncesinde Tuna ve Edirne'de yaşayan Müslüman nüfus toplam 1.5 milyon civarındayken bu savaş sonrasında 1.253.000 kişi muhacir durumuna düşmüştür. 1877-78 Harbi sonucunda imzalanan Berlin Anlaşmasıyla Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki en uç ileri karakolu olan Bosna Hersek Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun işgaline bırakılmıştır. Bu olaydan sonra 1882-1900 tarihleri arasında 120.000 kadar Boşnak Osmanlı Devleti'ne göç etmiştir. (Ağanoğlu, 2001:38-40).

1911 senesinde Osmanlı'nın elinde bulunan Rumeli'nin Müslüman nüfusu 2.315.293 kişiyken Balkan Harbi sonrası farklı yıllarda yapılmış Yunan, Bulgar ve Yugoslavya kaynaklarında bu ülkelerde Balkan Harbi'nde alınan topraklarda kalan Müslüman nüfusa bakıldığında bu nüfus 870.114 kişi olarak görülmektedir. Fark 1.445.179 kişidir ve böylece toplam nüfusun yüzde 62'si eksilmiş olmaktadır.

19. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı İmparatorluğu Türk, Sırp, Hırvat, Rum, Bulgar, Romen, Yahudi, Arap, Kürt ve Ermenilerden oluşan bir kültür mozaiğiydi. Bu çok kültürlü yapı 19. Yüzyılın başların itibaren İmparatorlukta yerleşen milliyetçilik akımları ile sarsıldı Cumhuriyet'in ilk yıllarında Yunan ve Türk tarafları arasında imzalanan mübadele ile bu yapı iyiden iyiye kaybolup homojenleşmiştir. 1923 yılındaki anlaşmayla Anadolu'da bulunan İstanbul dışındaki Rumlarla, Yunanistan'da bulunan batı Trakya dışındaki Türkler yer değiştirmiştir. Böylece 2 milyon insan göçe zorlanmıştır. 1923 yılında bölgenin karışık nüfusu ayrılmış ve bu şekilde iki ülke arasında yabancılaşma süreci başlamıştır. Bu yabancılaşma ege'ni her iki yakasında geleneksel bir düşmanlık yolunu açmıştır. (Pekin, 2005:2).

Mübadele anlaşmasının 19. Maddesi gereğince azınlıkların göçlerine başlanmıştır. Burada amaç mümkün olduğunca homojen yapıda bir millet oluşturmaktır. Zaten nüfus mübadelesi Türkiye için ulus-devlet oluşumunda atılan bir adım olmuştur. Diğer bir anlaşma ise, Türkiye ile Bulgaristan arasında, yakın akrabaları 1952 yılına kadar Türkiye'ye göç etmiş olan Türk asıllı Bulgaristan vatandaşlarının Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmelerine imkan sağlayan ve 22.03.1968 tarihinde Ankara'da imzalanarak 1969'da yürürlüğe giren göç anlaşmasıdır.

Yunanistan'ın yürüttüğü ulus-devlet siyaseti mübadeleden sonra da devam etmiş ve bu durumdan en çok Batı Trakya Türkleri etkilenmiştir. Yunan Milli Emniyeti, Merkezi Haber Alma Teşkilatı, Yabancılar Şubesi, Askeri İstihbarat gibi resmi teşkilatlar çok sistemli çalışarak Türkleri göçe zorlamışlardır. 1934-1960 yılları arasında Yunanistan'dan gelen göçmenlerin sayısı 23. 788'dir. Çeşitli baskılar sonucunda bu tarihten sonra gelenler daha çok iltica etmek suretiyle Türkiye'ye gelmektedir 1960- 1980 yılları arasında iltica veya vatandaşlıktan çıkarılmak suretiyle Türkiye'ye gelenlerin sayısının 20.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir (Ağanoğlu, 2001: 358).

Yunan Anayasasının vatandaşlık kanununun 19. Maddesine göre Yunan sınırlarını terk eden ve Yunanistan devleti aleyhine çalışacağı düşünülen kişiler herhangi bir delile ihtiyaç duyulmadan vatandaşlıktan çıkarılabilir. Bu sebeple 1980'den sonra Türkiye'de Yunan pasaportuyla ikamet eden bir kaç bin Yunanlı zorunlu göçmen durumuna düşmüştür.

Türkiye ile Bulgaristan arasındaki ilişkilerin durumuna göre göçler kimi zaman artmış, kimi zaman eksilmiş ama sürekli olarak devam etmiştir. Göçler Bulgaristan Krallığı zamanında nispeten daha az Komünist yönetimin baskısını arttırdığı yıllarda daha fazla gerçekleşmiştir. 1923-1939 yılları arasında toplam göçler 198. 688 kişidir. İkinci Dünya Savaşı sırasında savaş şartları nedeniyle göçler azalmış 1941- 1949 yılları arasında sadece 14.390 kişi göç etmiştir. (Ağanoğlu, 2001: 362).

Bulgaristan'da rejim değiştikten sonra en büyük g 1950- 1951 yıllarında gerçekleşmiş ve bu iki yılda 154.000 Türk g ettirilmiştir. (Ağanoğlu, 2001: 367). 1968- 1978 yıllarında ise Bulgaristan'dan Türkiye'ye 130.000 kadar Türk göçmen gelmiştir. Aralık 1984'e gelindiğinde, Bulgaristan'daki komünist yönetim Türk azınlığı asimilasyona yönelik en somut girişimlerde bulunmuş ve ülkedeki Türklerin isimleri zorla değiştirilmeye çalışılmıştır.

29 Mayıs 1989'da Todor Jivkov medya aracılığıyla ülkedeki "Bulgar Müslümanlarının" istedikleri takdirde Türkiye'ye gidebileceklerini bildirmiş ve Türkiye'nin de bu doğrultuda sınırları aması talebinde bulunmuştur. 1989 yazında 310.000 Bulgaristan Türk' Türkiye'ye göç ederken; yaşanan g, II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da gerçekleşen en büyük kitlesel göç hareketi olma özelliğini taşımaktadır. (zlem, 2008: 353). Bununla beraber 1992 yılında 165.000'den fazla Bulgaristan Türk'nn turist vizesiyle Türkiye'ye gelip ülkede kaldığı söylenmektedir (Eren, 2000:13).

18. yüzyıldan sonra gler siyasileşmiş, millileşmiş ve devlete hakim olan etnik grup kendinden olmayanı sınır dışı edip asimile etmeye çalışmıştır. Bu metodu Bulgarlar 1984'ten sonra uygulamaya başlamıştır. Komünist rejim Bulgaristan'da yaşayan Türklerin isimlerini Slavlaştırmış, okullarını kapatmış ve dillerini konuşmayı yasaklayarak sınır dışı ederek Türkiye'ye göç etmeye zorlamıştır (Karpas, 2010: 13).

Yugoslavya'daki göçmenlerin Türkiye'ye ilk akını 1924 yılında gerçekleşmiş ve bunu 1936 yılındaki g akını izlemiştir. Yugoslavya'da ubrilovi'ın 1937'de hazırlayıp 3 Kasım 1944'te Yugoslavya Komünist Partisi Merkez Komite'sine sunduğu Yugoslavya'da Azınlıklar sorunu adlı raporunda azınlıklardan kurtulmanın en kalıcı çözümünün g ettirilmeleri olduğunu savunmaktaydı (avuşoğlu, 2007:s. 132). Bu tür arındırma politikaları sadece Yugoslavya'da değil tüm Balkanlarda görülmekteydi. Günümüzde insan hakları bağlamında ele alındığında bu tarz g politikaları kabul edilemezken, o dönemin ulus kurucuları için gelecekte muhtemel kendi kaderini tayin taleplerine ve hatta savaşlara yol açabilecek muhtemel etnik

sorunlara kalıcı çözüm sağlamının en az kayıplı yolu olarak görölmüştür. (Ağanoğlu, 2001: 292). Bu anlayış 20.yüzyılda nüfusun artışının getireceği kazançla paralel olarak değişmiş ve nüfus artışının devletlere hem iktisadi hem de siyasi ve askeri güç kazandıracağı görüşü yaygınlaşmıştır.

Yugoslavya'dan Türkiye'ye göç edilmesinin başlıca sebepleri arasında mali sebepler, sosyal sebepler, dini ve milli kültüre tahammülsüzlük gibi sebepler yer almaktadır.

Yugoslavya'nın parçalanarak Bosna- Hersek, Makedonya gibi bağımsız yeni ölkeler ortaya çıkmasının ardından göç olgusu hız kesmeden devam etmiştir. 1992 yılında Bosna Hersek' in bağımsızlığını ilan etmesi üzerine Sırların etnik temizlik politikası altında kalan ve memleketlerini terk etmek zorunda kalan 1.300.00 kişiden, 20.000 civarında Bosna- Hersek vatandaşı Türkiye'ye gelmiştir.

Romanya'dan Türkiye'ye göçler 1923-1933 yılları arasında küçük gruplar halinde gerçekleşmiş ve serbest göçmen statüsünde kabul edilmiştir. Bu statüye göre gelen göçmenler Türkiye'den hiçbir yardım talebinde bulunamayacaklardır. 1933-1938 tarihleri arasında gelenler ise iskanlı göçmen statüsünde kabul edilmiştir. Bir araştırmada 1923-1938 döneminde Romanya'dan 75.771 iskanlı ve 38.009'u serbest olmak üzere toplam 113.710 göçmenin Türkiye'ye göç ettiği kaydedilmiştir (Eren, 2000:381). 1939- 1960 yılları arasında 3.576'sı iskanlı, 4. 055'i serbest olmak üzere toplam 7.631 göçmen daha gelmiştir. 1991'den sonra Romanya'dan 15.000 civarında Türk'ün turist vizesiyle Türkiye'ye gelip yerleştiği tahmin edilmektedir.

Tablo 2.2: Ülkelerle Balkanlar'dan Türkiye'ye Göçler

Yıllar	Yugoslavya	Romanya	Yunanistan	Bulgaristan
1912-1913	440.000			
1923- 1939	115.427	117.095	384.000	198.668
1940- 1945	1.671	4.201	-	15.744
1946-1960	152.003	55	23.808	154.112
1961-1970	30.502	274	2.081	15.000
1971- 1980	1.797	136	-	116.104
1981- 1990	2.623	760	-	178.664
1993-1997	-	-	-	77.000
Ara Toplam	304.023	122.521	409.889	663.312
Genel Toplam	1.939.745			

Kaynak: (Ağanoğlu, 2001: 305)

2.1.2.2. Irak ve Suriye'den Göçler

Dünyada yasadışı göç güzergahları arasında bulunan Türkiye'ye Kuzey Afrika ülkelerinden İtalya, Yunanistan, Lübnan ve Suriye üzerinden yasadışı göçler olmaktadır.

Türkiye'de gerçekleşen en önemli göç olaylarından birini Irak'tan gelen mülteciler oluşturmaktadır. Türkiye'ye gelen Iraklıların gerçekleştirdiği ilk sığınmacı dalgası İran- Irak savaşının sona ermesini takiben 1988 yılında gerçekleşmiş, 50.000 peşmerge aileleri ile birlikte Türkiye'ye sığınmıştır. Türkiye'ye en büyük sığınma olaylarından birini 1990 yılında başlayan Körfez savaşından sonra Türkiye'ye kaçmak zorunda kalan 460.000 Iraklı oluşturmuştur. Türkiye 1951 yılındaki Sözleşmeye koyulan coğrafi sınırlama gereği bu kişileri mülteci olarak ele almak zorunda olmasa da yaşamları tehlikede olan bu kişileri sığınmacı olarak kabul etmiştir. 1991 yılı Nisan ayında Irak ordusundan kaçan yarım milyon Kürt dağlık bölgeden Türkiye'ye giriş yapmıştır. 1951 Cenevre Anlaşması'ndan sonra Iraklılar da

Türkiye'de mülteci olarak kalamadıkları için ülkeyi bir geçiş ülkesi olarak kullanmışlardır.

1991-2003 yılları arasında da 1991 yılındaki kitlesel mülteci akımının ardından daha az sayıda ama düzenli göç süreci devam etmiştir. Irak'ta muhaliflere karşı uygulanan baskılar, Körfez Savaşı sonucu uygulanan iktisadi ambargo ile kötüleşen yaşam koşulları bu göç hareketinin başlıca sebeplerindendir.

Iraklıların çoğu hedefledikleri ülkelere varabilmek için kendi imkânlarıyla aile göçü veya usulsüz göç yöntemini kullanıyor; içlerinden ancak çok küçük bir kısmı Türkiye'deki BMMYK'nin aracılığına başvuruyor.

2.1.2.3. Diğer Ülkelerden Göçler

Türkiye'ye göç eden bir grup da Türkmenistan'dan gelmiştir. 1918- 1934 yılları arasında Orta Asya'da Sovyetlere karşı şiddetle devam eden Basmacılık hareketi sırasında çok sayıda kişi Orta Asya'dan Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmıştır. Orta Asya'dan diğer bir göç dalgası da 1944 yılında gerçekleşmiştir. Doğu Türkistanlı Uygur ve Kazaklar çeşitli ülkelere göç etmek zorunda kalmışlardır. 1980'den sonra Afganistan'dan Türkiye'ye göçmen olarak getirilen Özbek, Türkmen ve Kırgızlar diğer bir göç hareketini oluşturmaktadır. Bunlar Tokat, Gaziantep ve Van'a yerleşmişlerdir. Orta Asya'dan diğer bir göç dalgası ise bağımsız Orta Asya Cumhuriyetlerinden Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan'dan başlamıştır ve günümüzde de devam etmektedir (Göç Sempozyumu, 2005: 154).

Türkiye'de iltica başvurusu yapanlar arasında en kalabalık grubu İranlılar oluşturmaktadır. İran kökenlilerin sığınma başvurusu yapmak için Türkiye'yi tercih etmelerinde etkili olan nedenlerden biri de, İran ve Türkiye arasında 1960'lı yıllarda imzalanan bir anlaşma uyarınca, İranlıların Türkiye'de 3 aya kadar vizesiz kalabiliyor olmaları. Pek çok İranlı Türkiye'ye ilk girişlerini Van üzerinden yapmaktadır. Kentte BMMYK'nin bürosu olması, etnik ve akrabalık esaslı dayanışma ağları, kayıt dışı ekonominin yaygınlığı ve yolculuğun bir sonraki adımını

organize edebilecek aracılarn bulunması, sadece İranlılar için değil, Afgan, Pakistanlı, Bangladeşli vb. gruplar için de Van'ı önemli bir ara durak noktası yapmaktadır. (Danış, 2004: 12).

Türkiye umuda kaçışta köprü vazifesi gördüğü için hem hedef, hem kaynak hem de transit ülke konumundadır. Türkiye'den geçen bu yasadışı göç yolunu daha çok Afganistan, Pakistan, Bangladeş, Irak, Myanmar, İran, Filistin, Suriye ve Kafkas ülkelerinden gelenler kullanmaktadır. Kaçak göçmenlerin kaçakçılara kazandırdığı para yıllık olarak Avrupa'ya göçte 300 milyon dolar, Amerika'ya göçte ise 7 milyar dolar civarındadır.

1990'lı yıllardan bu güne Türkiye'de yakalanan kaçak göçmen sayısını veren Dr. Can Ünver'e göre, 1995 yılında 11.362, 1996 yılında 18.804, 1997 yılında 28.439, 1998 yılında 29.426, 1999 yılında 47.529, 2000 yılında 94.514, 2001 yılında 92.365, 2002 yılında 82.825, 2003 yılında 56.219 ve 2004 yılında 61.228, 2005 yılında 57.428, 2006 yılında 51.983, 2007 yılında 64.290, 2008 yılında 65.737, 2009 yılında 34.345, 2010 yılında 32.667 olmak üzere toplam 829.161 yasa dışı göçmen yakalanmıştır.

(http://www.toplumsalhafiza.com/HD106749_gocmenlerin-transit-gecisi-turkiye.html, Erişim: 25.01. 2013).

Bu rakam ülkeye yasadışı yollardan giriş yapan büyük nüfusun yalnızca bir kısmını oluşturmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YUNANİSTAN'A YAPILAN ULUSLARARASI GÖÇLER

3.1. Yunanistan'a Göçün Tarihi Gelişimi

Modern Yunanistan devletinin kurulmasından sonra Yunanistan'ın karşılaştığı en büyük göç olayı mübadeledir. Yunanistan nüfusuna göre oldukça yüksek oranda bir nüfus ülkeye giriş yapmıştır.

Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz ile birlikte uluslararası göç açısından diğer AB devletlerinden ayrı bir grup oluşturmaktadır. Yunanistan, 1973'e kadar göç veren bir ülke olarak görülürken daha sonra oldukça farklı aşamalarda göç geçişlerine maruz kalarak hem göç veren hem de göç alan önemli ülkeler haline gelmişlerdir. Soğuk Savaş döneminde, göç veren ülkeler olarak rolleri azalmışken, göç alan ülkeler olarak rolleri daha da belirginleşmiştir. (Castles ve Miller, 2008: 114).

1950 ve 1960 yıllarında göç Yunan iş gücü piyasasında kısa zamanlı işçiler olarak ön plana çıkmıştır. Özellikle Afrikalılar otel çalışanları, tersane işçileri olarak görev yapmışlardır (Regularisation in Europe, 2009: 41). 1970'li yıllarda Avrupalı olmayan mülteciler, 1976'da Lübnan'dan 300 kişi, ardından Vietnam ve 1980'lerde Orta Doğu'dan gelen sığınmacılar Yunanistan'a giriş yapmışlardır. 1985'ten sonra Avrupa ve Polonya'dan gelenler olmuştur.

1989 yılında Orta ve Doğu Avrupa rejimlerinin çökmesi Yunanistan'a kontrol edilemeyen bir göçün başlamasına neden olmuştur. Bu nedenle Yunanistan AB'nin en az gelişmiş ülkelerinden biri olmasına rağmen ciddi anlamda bir iş gücünü barındırmaktadır. Yunanistan'ın göç için tercih edilmesine neden olan birçok faktör vardır. Bunlardan biri coğrafi konumudur. Yunanistan Avrupa Birliği'nin doğu kapısı şeklindedir. Kültürel faktörler, turizm ve ekonomi sayesinde çalışmak için göçmenlere uygun ortamlar hazırlamıştır. 2001 yılında yapılan seçimler sonucunda yabancı nüfusu 762.191 (47.000'i AB vatandaşı) bulunmaktadır ki bu oran nüfusun

yüzde 7'sini oluşturmaktadır. Araştırmacıların çoğuna göre de son yıllarda bu oran daha da artmış ve yüzde 10'un üzerine çıkmıştır. Göç, 1991- 2001 yılları arasında nüfusun artmasına ve demografik yapının yenilenmesine neden olmuştur. (Charalambos, 2004: 4).

3.2. Yunanistan'a Uluslararası Göçler

1990'a kadar Yunanistan'a uluslararası göç daha çok yurt dışından etnik Yunanlıların uyruğunda oldukları ülkeye geri gönderilmeleri ve başka bir ülkeye geçmekte olan mültecilerin gelişini kapsamaktadır. 1970'lerde ve 1980'lerde Afrika ve Asya ülkelerindeki Yunanlılar Yunanistan'a göç etmişlerdir. Soğuk Savaş sonrası dönemde ise göç hızla arttı ve yabancılar 2001'de yaklaşık 11 milyon olan toplam nüfusun yüzde 8'ini ve emek gücünün yüzde 13'ünü oluşturmaktaydı. (Fakiolas, 2002: 281, akt. Castles ve Miller).

Yunanistan'a 1989 - 1999 yılları arasında çoğu eski Sovyetler Birliği'nin bölgelerinden gelen 150.000 Pontus Yunanlı giriş yapmıştır. 1990'dan sonra iki tip şeklinde kitlesel göç olmuştur. İlki 1990'ların başında Arnavutlar tarafından, diğeri de 1995 yıllarında diğerk Balkan ülkelerinden ve Pakistan'dan olmuştur. 1996 yılındaki Arnavutluk bankacılık sektöründeki çöküş göçü önemli ölçüde tetiklemiştir. Yunanistan'daki en çok Balkan göçü Arnavutluk, Bulgaristan ve Romanya'dan olmuştur.

Yunanistan'da 1986'da yasal göçmen sayısı 92.440 iken, 1990'da bu sayı 173.436'ya ulaşmıştır ki bu sayısı o zaman Yunanistan'ın toplam nüfusunun yüzde 3'ünü oluşturmaktaydı. Başka bir deyişle, 1990'ların ortalarına kadar Yunanistan'da genel kanı Yunanistan'ın bir göç ülkesi olmayışydı. Daha sonra gerek Arnavutların göçleri gerekse diğerk göçler bu kanıyı değiştirmiştir.

Yasadışı göçler başlayınca Yunanistan 1991 yılında bir yasa çıkarmıştır, ancak bu yasa geniş ve kapsamlı yasadışı göçleri önlemede etkili olmayınca 1997'de yeni yasa çıkarılmıştır. Bu yasaya göre Yunanistan'a göçmen başvurusunda bulunanlar ikamet

ve istihdam için gerekli şartları yerine getirmek zorunda olmuşlardır. (Regularisation in Europe, 2009: 42).

Tablo 3.1: Yunanistan'a 1998 yılında Beyaz Kart için Başvuru Yapan Göçmenlerin Milliyetlerine Göre Dağılımları

Ülkeler	Başvuru Sayısı
Arnavutluk	241.561
Bulgaristan	25.168
Romanya	16.954
Pakistan	10.933
Ukrayna	9.871
Polonya	8.631
Endonezya	6.405
Mısır	6.231
Filipinler	5.383
Rusya	3.139
Yugoslavya	2.335

Kaynak: (Cavounidi, J. & C. Hatjaki (2000)

Genel olarak bakıldığında Yunanistan'ı İspanya, İtalya ve Portekiz gibi diğer güney Avrupa ülkelerinden göç konusunda ayıran temel üç özellik bulunmaktadır (Cavounidis, 2002: 46).

- Komşu komünist ülkelerin göç dalgalarını beslemesi
- Göçe kaynak ülkelerin yakınlığı
- Kaynak ülkelerden birinin dominant olması (Arnavutluk)

Yunanistan'a 1970 ve 1980'lerde gelen göçmenlerin büyük çoğunluğu çalışmak için ülkeye gelen Mısır ve Filipin gibi Afrika ve Asya ülkelerinden gelen göçmenlerdi. 1980'lerin ortalarından itibaren kayda değer şekilde Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinden göçler başlamıştır. Bulgaristan ve Romanya bunlara örnek olarak

verilebilir. 1990 başlarından itibaren Sovyet Rusya'nın dağılmasıyla kuzey sınırı olan Arnavutluktan göç almıştır. Bu göçleri önceki göçlerden ayıran en önemli özelliği ise yasa dışı göç olmalarıdır.

Yunanistan, Avrupa Birliği'ne üye ülkelerle komşudur. Fakat karışık ekonomisine rağmen göç almaya devam etmektedir. Yapılan bir araştırmaya göre, göçler konusunda Yunanistan'ı hedef ülke konumuna getiren beş temel konu vardır (Iosifides, 1996).

Bunlardan ilki Yunan polisinin davetkâr olmasa da gevşek davranmasıdır. Ancak son yıllarda AB'nin baskısıyla bu tavır değişmiş ve göçmenler ve Yunan polisi arasında şiddet tırmanmıştır.

Yunan kıyıları ve adaların sayıca fazla olması güvenlik zaafı yaratarak ülkeye yasa dışı girişi kolaylaştırmaktadır. Yapılan araştırmalara göre 2010 yılında Avrupa Birliği'ne izinsiz girişlerin yüzde90'ı Yunanistan üzerinden gerçekleşmiştir. (Migration Information Source.

<http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?ID=884>, (Erişim: 12.11.2012).

Bir düşünceye göre Yunanistan'da yaşanan ekonomik krizden kaynaklanan siyasi gerginlik ve kaos ortamı, ekonomideki istikrarsızlık göçün bir diğer nedeni olarak görülebilmektedir. İyi eğitilmiş ve ekonomik açıdan durumu iyi olan Yunanlı gençler az maaşlı işleri reddederek göçmenlere bu anlamda kapı açmışlardır.

Bir diğer neden yaşanan nüfus ve düşük doğum oranı olarak görülmektedir. Yaşlanan nüfus diğer Avrupa Birliği ülkelerinde olduğu gibi Yunanistan'da da bir sorun teşkil etmektedir ve bu da ülkeye göç etmek isteyenler için bir fırsat olarak algılanmaktadır.

Göçlerin neden olduğu etnik problemler, din gerilimi ve ekonomik sorunlar olsa da Yunanistan, göçmenler için huzur ve güven anlamına gelen Avrupa Birliği'ne geçiş biletidir. (Kassimeris, 2008:80).

3.2.1. Türkiye'den Yunanistan'a Göçler

Lozan Anlaşması imzalanana kadar yani 1922- 1924 yılları arasında yaklaşık 1,5 milyon kişi Türkiye'den Yunanistan'a göç etmek zorunda kalmıştır. Yunanlılara göre nüfus mübadelesinin kabul edilmesi, kaybedilmiş toprakları geri alma ideali olan Megali Idea projesinden vazgeçilmesini beraberinde getirmiştir. (Hirschon, 2005:11).

1923 yazının ortalarına kadar Yunanistan'a ulaşan mültecilerin sayısı 1.150.000 kişiye ulaşmıştı. Bunlardan çoğunluğu Rum'du, ancak 100.000 kadarı Ermeni, 1.000kadarı Asuri ve 9.000 kadarı ise Çerkez'di (Yıldırım, 2006: 227).

1990'ların başından itibaren gerek dağılan Sovyetler Birliği'nden gerek komünist rejimin çökmesiyle bağımsızlığını kazanan Balkan ülkelerinden veya Irak ya da Pakistan'dan göçmenler veya mülteciler Türkiye'yi Yunanistan'a oradan da Avrupa ülkelerine geçiş için kullanmaktadır. Yunanistan'a yasadışı olan bu göçlerden en önemlileri Türk- Yunan kara ve deniz sınırından yaşanmaktadır. 2008 yılında Türk- Yunan kara sınırından Yunanistan'a geçiş yapmaya çalışan göçmenlerin sayısı geçen yıla oranla yüzde 15 artmıştır. 2010 yılından bu yana Türk- Yunan kara sınırı kalabalık gözaltı merkezleri olan, sığınmacıların kötü koşullarda hayatta kalmaya çalıştıkları, insan hakları ihlallerinin çoklukla yaşandığı yerler olarak görülmektedir. (çevrimiçi: <http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?ID=884>, Mart 2012, Erişim: 19.12.2012).

Türkiye'yi ve Yunanistan'ı transit göç için tercih eden göçmenlerin genelde hedefi İtalya olmaktadır. Birçok Yunan adası Türk kıyılarına sadece bir kaç kilometre uzaklıktadır. Özellikle İzmir bu geçiş için önemli noktalardandır. 2009'da Yunan sınır polisi 10.165 yasa dışı göçmeni yakalamıştır. 2010 yılında Türkiye'de "geri gönderme" merkezleri adı altında birimler kurulmuştur. Amaç, yasa dışı durumlar

oluşmadan önce göçmenleri geri göndermektir. Zira, Yunanlıların göç politikası "sıfır tolerans" noktasında göçmenlerin Türk- Yunan sınırında hava, deniz ve kara yoluyla ülkeye girişini engellemektir. (Migreurop, 2010 : 75).

3.2.2. Balkanlar'dan Yunanistan'a Göçler

Arnavutluk ve Yunanistan 1990 yılına kadar birbirlerine düşmanca yaklaşmıştır. Arnavutluğun güneyinde yoğun olarak yaşayan yunanlı azınlık ile ekonomik sebeplerle Yunanistan'a sığınan Arnavut göçmenler anlaşmazlığın sebebini oluşturmaktadır. Yunanistan kendi sınırları içinde yaşayan Arnavutları 1940'lardan beri sistematik bir şekilde ret etmektedir. İkinci Dünya Savaşı sırasında Yunanistan işgalci İtalyan kuvvetleriyle iş birliği yaptıkları iddiasıyla 1945'ten sonra yaklaşık 30 bin Arnavut'u sınır dışı etmiştir. Arnavut Müslümanlar Yunanistan'da sert bir muamele ile karşılaşmıştır. Arnavutluktan göç eden Arnavutların yüzde 80'i sınır dışı edilmiştir. Yunanlılar Yunanistan'da yasal olmayan şekilde barınan Arnavut'ların sayısı arttıkça ülkedeki suç oranlarının arttığını belirtmektedir (Türbedar, 2004:118).

Balkanlardaki sosyalist rejimin sona ermesiyle Arnavutluk, Bulgaristan ve Romanya'dan Yunanistan'a göç olmuştur. Özellikle Arnavutluk'tan gelen göçler toplam Balkan göçünün yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Arnavutluktan sonra en fazla göç Bulgaristan'dan olmuştur. Bulgaristan AB'ye üye olduktan sonra ise eski hızını kaybetse de zincir şeklinde devam etmektedir.

Tablo 3.2. 2001 Seçimlerine göre göçmenlerin ulus ve cinsiyet dağılımları

	Arnavutluk	Bulgaristan	Romanya
Erkek	257.149	13.888	12.447
Kadın	180.887	21.216	9547
Toplam	438.036	35.104	21.994

Kaynak: (Cavounidis, 2004: 41).

3.2.3Diğer Ülkelerden Yunanistan'a Göçler

Sosyal yaşamın dengesizliği, savaşlar, halkı yoksulluğa iten baskıcı rejimler sonucu Arap ülkelerinden Batı'ya doğru kitlesel göç akınları başlamıştır. Bunun için de en kolay yol olarak kendilerine yakın olan Türkiye- Yunanistan koridorunu kullanmaktadırlar.

Atina yönetimi, geçtiğimiz yıl 130 bin göçmenin sınırdan geçerek Yunanistan'a geldiğini ve duvarı “sosyal barışı korumak” amacıyla inşa ettiğini iddia ediyor. Hrisohoidis Irak, Pakistan ve Afganistan'ın ardından, Arap Baharı ülkeleri Fas, Cezayir ve Suriye'den de göçlerin arttığını belirterek, “Sosyal barışın temelleri, korkunç boyutlara ulaşan bu insani kriz tarafından sorgulanıyor. Yunanistan, toplumun temelini sarsan bu zaman bombasını kabul edecek durumda değil” şeklinde demeç vermiştir. (Göç Seddi, çevrimiçi.

<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1083802&CategoryID=81>, Mart 2012, Erişim: 14.12.2012).

Yunanistan'a göç veren diğer bir ülke de Sovyetler Birliği'dir. Sovyet Rusya'daki rejimin Yunanistan'a olan göçler konusundaki etkisi çok büyüktür. Sovyetlerden Yunanistan'a göç edenler 19. Yüzyılda Yunanistan'dan göç eden Pontus'lulardır. (Cavuonidis, 2002: 51). 1970'lerde birçok etnik grup Sovyetler Birliği'nden Yunanistan'a gelmiştir. 1990'ların ortalarında bu sayı en üst noktaya ulaşmıştır. Çeşitli kanunlar çıkartılarak Sovyetler Birliği'nden "vatana dönenlerin" dönüşü kolaylaştırılmıştır.

1989'da Rusya'da yıllardır süre gelen komünist rejim dağılınca çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalan Rus vatandaşları hem daha iyi koşullarda yaşama ümidi hem de AB ülkelerine kolay geçiş için Yunanistan'ı tercih etmektedirler.

Yasadışı göç güzergâhlarından biri de Afganistan, Pakistan Türkiye'ye giriş yaptıktan sonra Balkanlar ve Yunanistan yoluyla Avrupa'ya gitmektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'YE VE YUNANİSTAN'A YAPILAN GÖÇLERİN KARŞILAŞTIRMALI İNCELEMESİ

4.1. Türkiye'deki ve Yunanistan'daki Göçmenlerin Profilleri

1990'lı yıllardan sonra Türkiye ve Yunanistan'a giriş yapmış göçmenlerin çoğu yakın komşu vatandaşlarından oluşmaktadır. Ulaşım masraflarının düşüklüğü, vize kolaylığı ve coğrafi yakınlık bunda önemli bir etkidir.

Her iki ülkeye de siyasi nedenlerle doğrudan gelenlerin daha uzun süreli kaldıkları, Romanya, Moldova ve Ukrayna gibi Doğu Avrupa ve eski Sovyetler Birliği ülkelerinden genellikle iş arama ve çalışmak için geldikleri, Ortadoğu ve Asya ülkelerinden (İran, Irak, Afganistan, Pakistan, Çin) Türkiye'yi ve Yunanistan'ı bir transit ülke olarak gördükleri ve amaçlarının Batı ülkelerine geçmek olduğu ortaya konmuştur. Her iki ülke içindeki göçmenlerin nüfus dağılımları, istihdamları, sosyal hayata katılımları, ülkelerin kültürel yapısına nasıl yön verdikleri aşağıda incelenecektir.

4.1.1. Türkiye'deki Göçmenlerin Milliyet Dağılımı

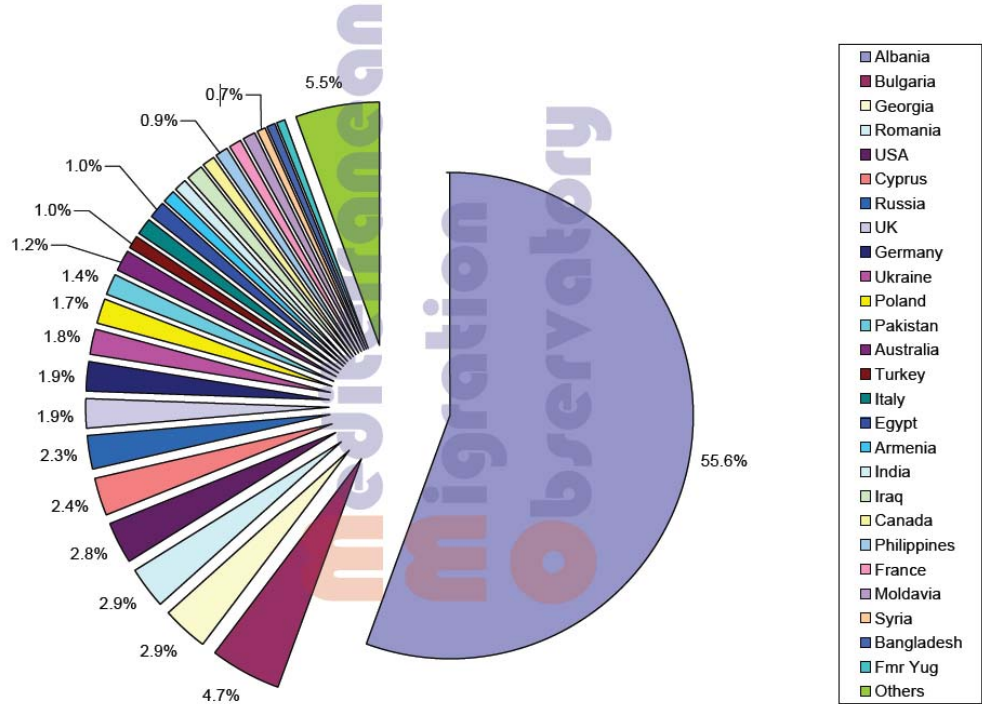
Türkiye'deki düzensiz göç yoğunluğuna bakıldığında, İran ve Irak gibi Ortadoğu ülkelerinden ekonomik nedenlerle gelen kaçak göçmenlerle, Batı ve Kuzey Avrupa ülkelerine göç etmeyi hedeflerken bir süre Türkiye'de kalan Pakistan, Bangladeş ve Sri Lanka gibi Asya ülkelerinden ve Nijerya, Somali gibi Afrika ülkelerinden kaçak transit göçmenler, Rusya, Romanya, Ukrayna gibi eski Doğu bloğu ülkelerinden yasal giriş yapan ancak vizeleri bittiği halde ülkede kalmaya devam eden ve çalışan göçmenler oluşturmaktadır.

Bunun dışında Türkiye'ye yasa dışı yollardan giriş yapan ve yakalananların coğrafi kökeni oldukça geniştir. Yaklaşık 130 ayrı ülkeden gelen göçmenlerin çoğunluğu

Türkiye'nin yakın çevrelerindeki ülkelerden gelmektedir. Bu ülkeler arasında en yoğun yasa dışı göç veren ülkeler Irak, Moldova, Afganistan, Pakistan, Romanya, İran ve Rusya Federasyonu'dur. (Mutluer, 2003:64).

Rumeli'den göç eden Müslümanlar arasında en önemli üç unsur; Türkler, Arnavutlar ve Boşnaklardır. Türk unsuru çoğunlukla İzmir, Edirne, Adana'ya yerleştirilmiştir. Devlet iskan politikasına göre Türk muhacirler Marmara Denizi sahilleri ile adalara Rumlardan tahliye olan köylere yerleştirilmiştir. Aynı şekilde Devlet, Arnavutların iskanın da Türk örf ve adetlerine kolaylıkla uymalarını sağlamak için dağıtılmalarına karar vermiştir. Ankara ve Konya'da bir araya getirildikten sonra Adana, Ankara, Bafra, bursa, Diyarbakır, Ereğli, Konya, Maraş, Sivas gibi yerlere gönderilmiştir.

4.1.2. Yunanistan'daki Göçmenlerin Milliyet Dağılımı

Şekil 4.1: 2001 Seçimlerindeki Milliyet Dağılımı

Kaynak: IMPEO, 2004.

2001 Seçim sonuçlarına bakıldığında Yunanistan'daki göçmenlerin yüzde 56'sını Arnavutlar, yüzde 5'ini Bulgarlar, yüzde 2,9'unu Gürcüler, yüzde 3'ünü Romanlar oluşturmaktadır. (IMEPO, 2004: 4). 2007 yılında Bulgaristan ve Romanya'nın Avrupa Birliği'ne üye olmalarıyla bu göçmenler serbest dolaşım hakkı kazanmışlardır.

4.1.3. Türkiye'deki Göçmenlerin Nüfus Dağılımları ve Yoğunlukları

Araştırmalara göre Türkiye'deki göçmenlerin yüzde 74'ü politik, yüzde 48'i sosyal, yüzde 40'ı iş, yüzde 40'ı yoksulluk, yüzde 14'ü ülkelerinde eğitim olanağının olmaması yüzde 14'ü kendini geliştirme olanağı aradığından, yüzde 18'i ailesel, kültürel ve dini nedenler, yüzde 42'si çatışmalar, yüzde 14'ü askerlik hizmetini yapmamak için göç etmektedir. (Çiçek, 2005: 496).

1995 yılında yapılan bir araştırmada Türkiye'deki göçmenlerin yüzde 74'ü erkek, yüzde 26 'sı kadın iken, 2005 yılında bu rakam yüzde 60 erkek yüzde 40 kadın olarak değişmiştir.

Tarihsel gelişmelere bakacak olursak, 1877-78'den 1912 Balkan Savaşı'na kadar Rumeli'den göçmüş olanlar Edirne, İstanbul, Aydın, Ankara, Kastamonu illerine yerleştirilmiştir. (Ağanoğlu, 2001: 46). Böylece Balkan harbi öncesinde Müslümanların nüfusu Balkanlarda oldukça azalmıştır. Bu göç hareketleri değişik bağlamlarda, sözgelimi 1950'lerde azalarak devam etmiş, 1980'li yıllarda Yunanistan'ın Batı Trakya Türklerine yaptığı baskılar sonucu göçü tetiklemesiyle Batı Trakya Türklerinin ilticalarının önüne geçmek için Türkiye mecburi iskan politikası uygulamaya başlamış ve göç edenleri İç ve Doğu Anadolu'da mecburi iskana tabi tutmaya başlamışlardır. Yunanistan yönetimi, 1955'ten 1998 yılına kadar 43 yıl boyunca ister Yunanistan sınırları içinde olsun, isterse Yunanistan sınırları dışında olsun, Yunan Vatandaşlık Yasasının 19. Maddesini gerekçe göstererek, Yunanistan uyruklu 60.000 civarındaki Müslüman Türkü Yunanistan uyruğundan çıkarmıştır. (Cin, 2009: 165).

1989 sonrasında Türkiye'ye gelen Bulgaristan göçmenlerinin bir kısmı Bursa'nın Kestel ve Görükle ilçelerinde 1993-94 yılları arasında devlet tarafından yapılan göçmen konutlarına yerleştirilmişlerdir. (Ağanoğlu, 2001: 370).

1950-1958 yılları arasında Yugoslavya'dan Türkiye'ye gelen göçmenler genellikle Ege, Marmara ve Trakya bölgelerini tercih ederek yerleşmişlerdir. Bunlardan yarısından fazlası ise İstanbul'a gelmiştir.

1992 yılında Bosna Hersek'ten Türkiye'ye göç eden göçmenlerin büyük çoğunluğu İstanbul'un Pendik ve Bayrampaşa ilçelerinde akrabalarının yanında ikamet etmeye başlamışlardır. Diğerleri ise Kırklareli'ndeki göçmen kampına yerleştirilmiştir. 1999 yılında ise Yugoslavya Ordusu'nun Kosova'ya girmesi üzerine çıkan savaşlarda çok sayıda Arnavut ve Türk Göçmen Türkiye'ye gelerek İstanbul, Bursa gibi şehirlerde akrabalarının yanında barınmışlardır.

4.1.4. Yunanistan'daki Göçmenlerin Nüfus Dağılımları ve Yoğunlukları

Yunanistan'a ait şimdiye kaydedilen göç istatistikleri yetersiz kalmaktadır, ayrıca kaydedilen istatistiklerdeki bilgiler de plansız organizasyon sonucu tatmin edici ve yol gösterici olmaktan uzaktır. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) 2010 yılında hazırladığı Uluslararası Gözlem Raporunda geçtiğimiz 3 yılda Yunanistan'da oturma izni alan göçmenlerin sayısını 650.000 olarak açıklamıştır. Aynı rapor, Yunanistan'daki toplam göçmen sayısını da 1.259.258 olarak ortaya koymaktadır. Görüldüğü gibi göçmenlerin neredeyse yarısı ülkeye yasa dışı yollardan giriş yapmıştır.

Yunanistan'ı diğer güney Avrupa ülkelerinden göç konusunda ayıran en büyük özelliklerden biri komünist rejim ülkelerinden özellikle de Arnavutluktan gelen göçlerdir. Yunanistan'a 1970'lerde ve 1980'lerin başında gelen göçlerin çoğu Mısır ya da Filipinler gibi Afrika ve Asya ülkelerindendi. Ayrıca 1970'lerde Almanya ve diğer Kuzey Batı Avrupa ülkelerinden Yunanlılar Yunanistan'a göç etmişlerdir. (Covounidis, 2002: 46).

Yunanistan en büyük göçü iki kuzey sınır komşusu olan Bulgaristan ve Arnavutluktan almıştır. 2000 yıllara gelindiğinde 371.614 izinli göçmene 200.000-250.000 yasa dışı göçmen eklendiğinde toplam 1 milyonu aşkın göçmen Yunanistan'a giriş yapmıştır.

4.1.5. Türkiye’deki Göçmenlerin Sosyal Yönden Etkileri

Türkiye tarihsel süreç içerisinde de konumu ve politikaları sayesinde birçok farklı kültürü bir arada bulundurmıştır. İnsanlar, kültürlerini unutarak değil kültürlerini koruyarak kaynaşmaktadırlar. Çok kültürlülüğün veya çeşitlilikten vazgeçmek hiç bir ülke için olmadığı gibi Türkiye için de yararlı olmaz.

Türkiye'ye çeşitli sebeplerle çeşitli yerlerden göç eden göçmenler kısa sürede sivil cemiyetler kurarak toplanmışlar ve seslerini resmi platformlarda duyurmaya çalışmışlardır. Bunlardan en öne çıkanları 1950 yılında kurulan Rumeli Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği'dir. Bu dernekler yayınladıkları dilekçelerle göçmenlerin yaşadığı sorunları dile getirerek çözüm yolları önermektedir.

Sosyolojik olarak yerli halk ile göçmenler arasında uyum güçlükleri yaşanmıştır. Özellikle nüfus yoğunluğu az olan küçük yerleşim yerlerinde kemikleşmeler ve kutuplaşmalar olmuş, göçmenlerin yerli halkın sosyal yaşamına dahil olmaları zaman almıştır.

4.1.6. Yunanistan’daki Göçmenlerin Sosyal Yönden Etkileri

Mübadele sonucu Türkiye'den Yunanistan'a gelen göçmenler ayrı mahalleler kurdu ve buralara göçmen mahalleleri denildi. Evlerin mimari dokusundan, yapısal farklılıklarıyla bu göçmenler bambaşka bir sosyal yapı oluşturmuşlardır. Bunun dışında mübadeleyle gelen mültecilerin stratejik bir şekilde yerleşmiş olmaları kritik bir dönem olan 1940- 1950 yıllarında Makedonya- Trakya sınırını pek çok tehditten korumuştur. (Pekin, 2005:119).

Mübadele göçmenlerinin Yunan siyasetinde de etkisi olmuştur. Yunan tarih yazımında siyasette büyük kısmı Makedonya'ya yerleşmiş olan kırsal kesimdeki mülteci nüfusu Sağ, daha fakir olan şehirli nüfusunun Sol'u desteklediğine dair bir görüş yaygındır.

Yunanistan'daki göçmenlerden en düşük düzeyde eğitim seviyesine sahip olanlar Arnavutlar, en yüksek düzeyde eğitim seviyesine sahip olanlar ise Sovyetler Birliği'nden göç edenlerdir.

Yunan sosyal hayatı ve siyasi hayatı hızlıca gerçekleşen bu değişime hazırlıklı değildi. Kaynaklara göre 1990-1996 yılları arasında 1.1 milyon Arnavut sınır dışı edildi ancak tahminlere göre bunların çoğu kolaylıkla sınırı geçerek tekrar Yunanistan'a giriş yapmıştır. (Papanicolaou, 2008: 403). Ülkeye yasa dışı yollarla giren göçmenler emeği ucuzlatarak iş gücü ve sosyal hayatta adeta bir yedek statü oluşturmuştur. Bu sosyal hayatı fazlasıyla etkilemiştir. Kent merkezlerinde sosyal hayattan izole gruplar oluşmuştur. Buna ek olarak, servis ve eğlence sektörü çok hızlı bir şekilde gelişti ve bunun en çok kadın göçmenler etkilenmiştir.

Yunanistan'a göç eden kadın göçmenler iki gruba ayrılmaktadır. Aile birleşimi kapsamında yasal olarak ülkeye giriş yapanlar ki bunlar göçmenlerin yaşadığı olumsuz şartlardan en az etkilenenlerdir. Diğer grup ülkeye yasa dışı yollarla girip hizmet ve seks işçisi olarak çalıştırılanlardır. İkinci grup yaşları 10-15 arasında değişen çocukların çoğunlukta olduğu gruptur ve bu da ırkçı cinsel bölünmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan ve seks trafiği olarak da adlandırılan bir olgudur.

4.1.7. Türkiye'deki Göçmenlerin İstihdamdaki Yeri ve Etkileri

Göçmenler, Türkiye'ye yetişmiş iş ve beyin gücü taşımışlar çeşitli alanlarda istihdam etmişlerdir. Özellikle Marmara bölgesinde gelişmiş kentlerin tarım ve sanayi gelişiminde göçmenler önemli katkı sağlamışlardır. Yapılan araştırmalar sonucunda Rusya'dan gelen kadınların bavul ticareti, Moldovalı kadınların ev hizmetlerinde çalıştığı saptanmıştır. Bu ülkelerden gelen erkeklerin ise daha çok inşaat, tarım,

metal, tekstilde çalıştıkları bulunmuştur. (Pusch ve Wilkoszewski, 2010: 48). Bununla birlikte Balkan ülkelerinden gelenlerin eski Doğu Bloğu ülkelerinden gelenlere göre kamu alanın çalışmak için daha şanslı oldukları söylenebilir, çünkü cinsiyet ve kökene göre değişen algıda daha az yabancıdır.

Rumların Yunanistan'a gitmesiyle tenekecilik, peynircilik, manifatura ve tuhafiyecilik sektörü Yahudilerin eline geçmişti. Ancak kiremitçilik, tuğlacılık, camcılık, çanak- çömlekçilik, un, zeytinyağı, kereste fabrikaları vb. ticaret dallarında ise uzun süre giderilemeyen büyük boşluklar oluşturmuştur (Arı, 1995:175).

Türkiye'ye gelen göçmenlerin yüzde 90'ının tarım sektöründen olması ülkeye tarım sektöründe avantaj sağlamıştır. Osmanlı Devleti'nden beri süre gelen azınlık sorunu çözülmüş ve daha sonraki yıllarda ihtiyaç duyulacak asker potansiyeli oluşmuştur.

1950'li yıllarda Yugoslavya'dan Türkiye'ye gelen göçmenler çoğunlukla tüccar ve sanatkâr oldukları için İstanbul, Bursa, İzmir gibi büyük şehirlerde kolaylıkla iş bulmuşlardır. (Ağanoğlu, 2001: 385).

1989'den itibaren Yunanistan'a engellenemeyen yasa dışı göçler Yunanistan'ın hem ekonomisini hem de sosyal yaşamını değiştirmiştir. Yunan ekonomisi düşük maaşlı, kayıt dışı birçok göçmenle karşı karşıya kalmıştır (Papanicolaou, 2008: 402). 2003 yılında yabancı işçileri kayıtsız çalıştıran iş yerlerine yaptırımlar getiren yeni Yabancılar Yasası çıkarılmıştır. Bu yasa ile birlikte özellikle yabancı erkekler inşaat sektörü gibi sektörlerle kaymıştır. Buna göre çalışma izni alanların en çok üst düzey yönetici ve profesyonel meslek gruplarından oldukları görülmektedir. Bunu sahne ve gösteri sanatları ile eğitim alanları izlemektedir.

4.1.8. Yunanistan'daki Göçmenlerin İstihdamdaki Yeri ve Etkileri

Mübadele ile gelen mültecilerin Yunanistan ekonomisi üzerine katkısı hakkında çok az çalışma olsa da Yunanistan'ın geri kalmış iktisadi hayatına katkıları çok açık bir görüştür. Yunanistan'ın Küçük Asya diye tabir ettikleri Türkiye'den gelen

mültecilerin çoğu zanaatkâr, mesleği olan kimseler olması bu açıdan önemlidir. Göçmenlerin yüzde 90'ı ücretli olarak çalışırken, yüzde 10'u ise serbest meslekle uğraşmaktadır. Özellikle Bulgaristan ve Romanya'dan gelen göçmenler iş olanakları için Yunanistan'ı tercih etmektedir. Göçmenler en çok inşaat, tarım ve turizm işlerinde çalışmaktadır (Charalambos, 2004: 6).

Mübadeleyle Yunanistan'a giden Rumlar gittiklerinde çok eziyet çekmişler, en kötü ve pis işlerde çalıştırılmışlardır. Uzun süre çadırda kalmış, kötü hayat şartlarında yaşamışlardır. Anadolu'dan gelen göçmen Rumlar ile Yunanistan nüfusundan her 4 kişiye 1 fakir kişi daha eklenmişti. Bu durum Yunanistan'ı sürekli olarak Batı yardımına bağlı kalmasına sebebiyet vermiştir (Ağanoğlu, 2001: 336).

Mübadele yıllarında Türkiye'den gelen Rumlar Yunanistan'ın üzüm, incir üretimini yüzde56'dan yüzde71'e çıkartmışlardır. Yunanistan'da tütün rekoltesi yüzde40'tan, Rumların gelişiyle yüzdeyüzde50'ye yükselmiştir. Yaklaşık 11.000 Rum göçmeni, Yunanistan'da halıcılığı başlatmış, üretilen halılar ve Türkiye'nin uğradığı üretim kaybı yüzünden Yunanlılar, Türkiye ile güçlü bir rekabete girişmişlerdir (Arı, 1995: 178-182).

Yunanistan'a gelen göçmenlerin yüzde 80'i iş bulma amacıyla gelmiş olup bu oranı aile birleşimi ve okuma amaçları izlemektedir. İş için Yunanistan'a göç edenler iş sahalarının bulunduğu yerlere, başka bir deyişle ekonomik olarak gelişmiş bölgelere yerleşmişlerdir. Bu nedenle göç yoğunluğu Atina ve turistik bölgelerde toplanmıştır((IMEPO, 2004: 13). Yabancı iş gücüne bakıldığında oranın belirli bazı milletlerce temsil edildiği görülmektedir. Bu grubun da genellikle AB'den olmayan göçmenlerden oluştuğu görülmektedir. Bu göçmenlerin iş sektörleri şunlardır:

- Tüm erkek göçmen istihdamının yaklaşık yüzde50'si inşaat sektörü
- Lokanta ve oteller
- Metal ürünleri
- Gıda sanayi

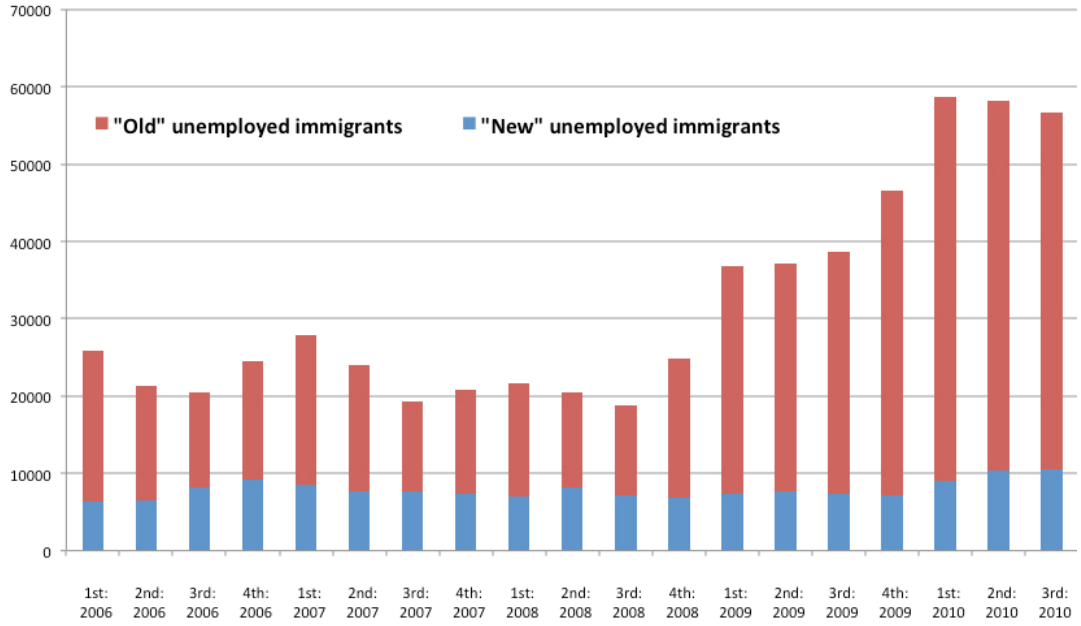
Kadınlar:

- Otel ve restoran
- Ev temizliği
- Toptan satış
- Perakende
- Yemek sektörü

Yasadışı göçle ülkeye giriş yapan göçmenlerin büyük çoğunluğu tarım sektöründe çalışmaktadır. Yunanlı çiftçilerin maliyeti düşük sezonluk işçilere ihtiyaç duyması bunda etkindir. Aynı şartlar sanayi ve bankacılık sektörü için de geçerli olmaktadır. Bu nedenle yerli işgücü ve işçiler arasında gerginlik yaşanmaktadır. Göçmenlerin çalıştığı diğer bir sektör de inşaat sektörüdür. Bunun yanı sıra, Yunanistan'da yasa dışı göçmenler organize suç örgütleri tarafından sokak işlerinde ve seks ticaretinde çalıştırılmaktadır.

Yunanistan'daki istihdam durumunun milliyetlere göre dağılımı incelendiğinde, Asyalı göçmenlerin daha çok ticaretle uğraştıkları gözlenmiştir. Bunun yanında Çinli göçmenler ticarete, Bangladeşliler restoran işletmeciliğinde, Hindistan ve Pakistanlı göçmenler inşaatlarda, Ukraynalı ve Bulgaristanlı göçmenler hizmetçi statüsünde ön plana çıkmaktadırlar. Her şekilde değişmeyen ortak gerçek göçmen işçilerin Yunanistan'daki yerel halka göre yüzde 30 veya 50 oranında az ücretle çalışıyor olmalarıdır. (IDEA, 2009:8).

Hellenik İstatistik Kurumu, Yunanistan'da işsizlik oranını 2009 yılında yüzde 10.6 olarak açıklarken 2010 yılında aynı oranı yüzde 13.9, 2011 yılında ise yüzde 20.91 olarak açıklamış ve 2012 yılında da artmaya devam edeceğini belirtmiştir. (çevrimiçi <http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?ID=884>, Mart 2012, Erişim: 19.12.2012).

Şekil 4.2: 15 yaş altı ve yetişkin işsizlik oranı 2006-2010

Kaynak: (<http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?ID=884>, Mart 2012, Erişim: 19.12.2012)

Yunanistan'da göçmenlerin çoğu kayıt dışı bir ekonomiye bağlı olarak geçimlerini sağlamışlar, karaborsa özellikle yeraltında faaliyet gösteren firmalarda istihdam etmişlerdir. Bu koşullarda yasa dışı göçmenlerin hiç bir hakkı bulunmamaktadır. Tüm bunların sonucunda da göçmenler Yunanistan'da ekonomik zayıflıklar ve işsizliğin günah keçisi olarak görülmüşlerdir (Kassimeris, 2008:82).

Yapılan araştırmalar Arnavut göçmenlerin çoğunlukla yasal kalış ve iş için göç ettiğini ortaya koymaktadır. Arnavut kadın göçmenler kayıt dışı istihdam koşulları ile temizlik, yemek ve bakım gibi sektörlerin arasında sıkışıp kalmışlardır. Göçmenlerin en azından ilk nesli bu şekilde iş gücü piyasasının vasıfsız ve düşük ücretli işlerinde çalışmaktadır (IDEA, 2009: 7).

Bunun yanı sıra Yunanistan'daki yasa dışı göçmenler kötü koşullar altında seks işçisi, insan kaçakçılığı ve uyuşturucu kaçakçılığında çalışmaya zorlanmaktadır. 1990-2000

yılları arasında Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinden ve Balkanlardan gelen çoğu kadın ve çocuk olan yasa dışı göçmenler bu şekilde çalıştırılmaktadır. (Papanicolau, 2008: 382). Hatta bu konularda mafyalar oluşturulmuş ve bu insanlık suçları organize bir şekilde işlenmeye devam edilmiştir. Rusya, Ukrayna, Balkan ülkeleri, Polonya'dan Yunanistan'a gelen göçmenler bu şebekelerin temel ayaklarını oluşturmaktadır.

4.2. Türkiye'deki Göçmenlerin Kültürel Etkileri

Türkiye'de göçmenlerin kültürel etkileri konusunda yapılmış araştırmalar görece azdır. Ancak biliniyor ki göçler Türkiye'yi Avrasya bölgesinin kültür mozaïği haline getirmiştir. Her göçmen grubu ister kent ve isterse de köyde yerleşmiş olsunlar, mutfaktan yemek adabına, konuşma aksanından, folklorla, kendi ülkelerinde oluşturdukları kültürleri ülkemize taşımış ve buradaki kültürle harmanlamışlardır.

Rumeli'den gerek Balkan Savaşından sonra gerekse daha sonra gelen göçmenler çeşitli değerleri Anadolu'ya kazandırmışlardır. Bu yenilikler arasında iki tekerlekli kağıt ile kıyaslandığında daha seri hareket kabiliyetine sahip olan muhacir arabaları, evlerin damlarını düz dam yerine üçgen damlar haline getirmek, evleri kireç ile badana etmek, buğday ve tahıl üretimindeki yeni teknikler, patates ve tütün üretiminin artması sayılabilir. (Arı, 1995:165).

Balkanlardan Anadolu'ya, Anadolu'nun çeşitli köy ve kentlerinden Yunanistan ve Balkanlara zorunlu göç bilimsel araştırmaların ve edebiyatın ele aldığı konular arasında yer almıştır. Mübadeleden daha çok etkilenen bölgeler ve kentler, bu bölge ve kentler hakkında yayınlanmış çalışmalar mevcut. Örnek olarak İskender Özsoy'un Bursa çalışmasını gösterebileceğimiz mübadele'den etkilenen kentler hakkında yazılmış birçok kitap, tez ve makale bulunmaktadır. Samsun, Ayvalık, İzmir, Kayseri, Selanik, Edirne, Tarsus, Bodrum, Niğde hakkında yazılanlar bunlardan bazılarıdır. Müfide Pekin'in derlediği Mübadil Kentler: Türkiye ve Yunanistan çalışmaları ise Türkiye'den İzmit, Adapazarı, Yalova, Çukurova bölgesi, Ayvalık, Güzelyurt, Bursa, İzmir, Sivas, Edirne, Samsun ve Çanakkale gibi kentleri,

Yunanistan'dan ise Selanik, Serez, Girit, Sakız, Makedonya, Kavala, Yanya gibi bölgeleri ve kentleri içermektedir. (Pekin (der.), *Türkiye*, 2013.) (Pekin (der.), *Yunanistan* 2013.)

Türkiye'de ve Yunanistan'da mübadele ve göç konularında sözlü tarih çalışmaları yapılmış ve bu konu edebiyatın alanına da girmiştir. Türkiye'de ana dilleri Rumca olan ilk kuşak ve ikinci kuşak mübadillerle sözlü tarih kayıtları ve derlemeleri yapılmıştır. Örnek olarak İskender Özsoy'un *İki Vatan Yorgunları* (Özsoy, 2003.) çalışmasını gösterebiliriz. Ayvalıklı Ahmet Yorulmaz'ın çeşitli çalışmalarını, özellikle *Savaşın Çocukları: Girit'ten Sonra Ayvalık* kitaplarını (Yorulmaz, 1997) anmamız gerekir.

Renée Hirschon'un *Mübadele Çocukları* isimli çalışması savaş biterken İzmir'den Pire Limanı'na, Kokinya'nın yoksul bir mahallesi olan Yeranya'ya göç eden yoksul Anadolu lularla yapılmış sözlü tarih görüşmelerini içermektedir. (Hirschon, 2005.). Mübadeleyi konu edinen anı kitapları, sözlü tarih çalışmaları ve Saba Altınsay'ın *Kritimu, Girit'im Benim'i* örnek gösterebileceğimiz anı-roman türünden çalışmalardan söz edilebilir. (Altınsay, 2004) Çanakkaleli Saba Altınsay'ın romanı babası Erdoğan Altınsay'dan dinlediği aile anılarından ve Girit'te yaptığı araştırmalardan hareketle Girit'te, Hanya'da geçen bir ayrılış öyküsünü anlatmaktadır.

Mübadele konusuyla ilgili bir sempozyum bildirilerini derleyen bir diğer çalışmada bu konuda çalışmalar yapan Renée Hirschon, Paschalis, M.Kitromilides, Ayhan Aktar, Elçin Macar, Herkül Millas gibi yazarların tebliğlerine yer verilmiştir. Bu kitap konuyu siyasi ve sosyo-ekonomik boyutları, edebiyat, kültürel miras, azınlık-millet kültürü açılarından değerlendiren birçok makalenin yer aldığı bir çalışma olarak önem taşımaktadır. (Pekin, der., 2005.).

Hiç kuşkusuz her iki tarafta da böyle yoğun siyasi bir alanda milliyetçi vurguları öne çıkan 'fetih' ve 'kayıp' vurgulu bir literatür de mevcuttur. Türkiye'de Mübadele ile

ilgili yayınlanmış eserler için bir bibliyografya çalışması yapılmıştır. (Pekin - Turan 2002. Mübadele konusuna yer verirken Lozan Mübadilleri Vakfı'nın çalışmalarına da değinmek gerekir (çevrimiçi: <http://www.lozanmubadilleri.org.tr/>, ulaşım tarihi: 21.12.2012).

4.3. Yunanistan'daki Göçmenlerin Kültürel Etkileri

Mübadele ile Yunanistan'a yerleşen göçmenler sadece farklı gelenek ve görenekleriyle ya da mutfak kültürü ve şarkılarıyla değil bunun yanında farklı yaşam anlayışları ve bakış açılarıyla da Yunanistan'a farklı bir kültür yapısı getirmişlerdir. Yunanistan'da oluşan göçmen mahalleleri sayesinde zamanla daha halk tipi, daha canlı ve daha dışa dönük bir kültür gelişmiştir (Pekin, 2005: 80). Küçük Asya tabir edilen yerdeki nüfus Yunanistan'a göre daha çok şehirlerde ikamet eden nüfustur bu yüzden Küçük Asyalılar şehir ve kent kültürüyle iç içedirler.

Yunanistan'a mübadele sonucu gönderilen Anadolu Rumları daha ilk günlerden teşkilatlanmış ve kurdukları dernek ve vakıf gibi sivil toplum kuruluşlarıyla çeşitli faaliyetler düzenlemeye başlamışlardır.

Anadolu Rumları Atina'nın Nea Smyrne (Yeni İzmir) semtinde kendi kültürel arşivlerini oluşturmuşlardır. Ocak adı verilen bu merkezlerde Anadolu ile ilgili kitaplar, arşiv belgeleri, fotoğraflar bulunmaktadır. Sırf bu olay bile onların geçmişe ne kadar bağlı olduklarını ispatlamaktadır. (Ağanoğlu, 2001: 336).

4.4. AB'ye Aday Ülke Olarak Türkiye'deki Göç Durumu

1990 yılına kadar ciddi bir göç akımı ile karşılaşmayan Türkiye 2000'li yıllardan itibaren göç politikalarını Avrupa Birliği'nin Düzenli Raporlar Serisi'nde öngördüğü biçimiyle şekillendirmeye başlamıştır. AB düzensiz göçü önlemek adına Türkiye ile iş birliğine girmiş ve Türkiye'den sınır kontrollerini arttırmasını istemiştir. Özellikle kabul- geri kabul anlaşmalarıyla Türkiye gibi aday ülkeler kaçak göçmenler için bekleme odasına dönüştürülmüştür. Bu şekilde AB üye ülkeler sayesinde sınırlarını

koruma altına almaktadır. Bu politikalarla AB'nin amacı düzensiz göçü azaltmak ve üçüncü devletler aracılığıyla göçü kendi ülkesine gelmeden kontrol altına almaktır. (Göç Sempozyumu, 2005: 309).

Türkiye AB'nin beklentileri konusunda şekillendirdiği göç politikasının uygulanmasında AB de kendi üzerinde düşen sorumluluğu fazlaca dikkate almalıdır. Bu şekilde hem AB hem de Türkiye'nin karşılıklı beklentileri çerçevesinde göç politikaları var olan göç sorunlarını karmaşıklştırmak yerine çözüme ulaştırmaya yönelik olmalıdır.

AB üyelik sürecinde, Türkiye'ye yasa dışı göçmen gönderen, doğu sınırındaki komşu ülkelerle, daha sonra bunların ötesindeki ülkelerle ve Batı sınırındaki ülkelerle geri kabul anlaşmaları akdedilmesi orta vadede hedeflenmektedir. Böylece, Türkiye üzerinden yasa dışı yollarla Avrupa ülkelerine gitmiş olan yasa dışı göçmenlerin kabul edilmesi durumunda, ülkelere ya da Türkiye'ye geldikleri ülkelere iadesinin gerçekleşmesi sağlanabilecektir.

Bu çerçevede; 2001 yılında İran, Bulgaristan, Bangladeş, Hindistan, Çin Halk Cumhuriyeti ve Srilanka'ya 2002 yılında Ürdün, Tunus, Özbekistan, Moğolistan, Mısır, İsrail, Gürcistan, Etiyopya, Belarus, Sudan, Cezayir, Libya, Fas, Lübnan, ve Kazakistan'a 2003 yılında Azerbaycan'a, 2008 yılında Afganistan'a, 2009 yılında Irak'a Geri Kabul anlaşmaları teklif edilmiştir. (çevrimiçi: http://www.egm.gov.tr/icerik_detay.aspx?id=125, ulaşım tarihi: 27.12.2012).

Avrupa Birliği ile 27 Mayıs 2005 tarihinde Brüksel'de başlayan geri kabul anlaşması müzakereleri devam etmektedir.

İkili Müzakereler neticesinde;

- 1- Suriye ile yapılan görüşmeler sonucunda 10 Eylül 2001 tarihinde Geri Kabul Anlaşması imzalanmış, 17 Haziran 2003 tarih ve 4901 sayılı kanunla TBMM

onaylanmış, 24 Haziran 2003 tarihinde 25148 sayı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

- 2- Yunanistan ile 8 Kasım 2001 tarihinde Geri Kabul Protokolü imzalanmış, 12 Mart 2002 tarih ve 3914 sayılı kanunla TBMM onaylanmış, 24 Nisan 2002 tarihinde 25148 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.
- 3- Kırgızistan ile sadece iki ülke vatandaşlarına dair Geri Kabul Anlaşması 06 Mayıs 2003 tarihinde imzalanmış, 12 Şubat 2004 tarih ve 5097 sayılı kanunla TBMM onaylanmış, 18 Ekim 2009 tarihinde 15471 sayılı Resmi gazete yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.
- 4- Romanya ile Yasa dışı Göçmenlerin Geri Kabulüne dair anlaşma 19 Ocak 2004 tarihinde imzalanmış, 02 Nisan 2004 tarih ve 5249 sayılı kanunla TBMM onaylanarak 24 Kasım 2009 tarih ve 15564 sayılı resmi gazete yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.
- 5- Ukrayna ile 07.06.2005 tarihinde geri kabul anlaşması imzalanmış, 24 Haziran 2008 tarih ve 5778 sayılı kanunla TBMM onaylanarak 04 Temmuz 2008 tarih ve 26926 sayılı resmi gazete yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.
- 6- Pakistan ile 07 Aralık 2010 tarihinde geri kabul anlaşması imzalanmış, onay aşamasındadır.
- 7- Rusya ile 18 Ocak 2011 tarihinde geri kabul anlaşması imzalanmış, onay aşamasındadır.
- 8- Nijerya ile 02 Şubat 2011 tarihinde geri kabul anlaşması imzalanmış, onay aşamasındadır.

4.5. AB Üye Ülke Olarak Yunanistan'daki Göç Durumu

Yunanistan'ın 1981 yılında Avrupa Birliği'ne katılmasıyla beraber ülke göç ve transit göç için en çok tercih edilen ülkelerden biri olmaktadır. On yıl içinde yüksek işsizliğe rağmen Yunanistan çoğunlukla yasa dışı olan uluslararası göçten en çok etkilenen AB ülkelerinden biri haline gelmiştir.

Yunanistan'ın göç veren bir ülke konumundayken göç alan bir ülke haline gelmesiyle Avrupa birliği Yunanistan'a göç politikasıyla ilgili olarak baskı yapmaya başlamıştır. Bu baskının ana nedeni AB'nin göçmenleri Yunanistan'ı AB ülkelerine geçişte transit bir ülke olarak gördüklerini düşünmesidir. Avrupa Birliği içinde serbest dolaşım Schengen anlaşması ile Yunanistan'ın göç politikası hakkında daha dikkatli olması ve sınır kontrollerini arttırması Yunanistan açısından gerekli hale gelmiştir. (Kassimeris, 2008: 85).

Yunanistan AB ile uyumlu olarak sınırlarındaki güvenliği arttırmış hatta zaman zaman göçmenlerle sert bir şekilde çatışmıştır. Örneğin, Yunanistan ile Türkiye arasındaki 200 kilometrelik sınırdan her yıl binlerce yasa dışı göçmen geçmektedir. Yerel polis kayıtlarına göre, sınırı geçenlerin sayısı üç yıl içinde 8 bin 800'den 55 bine çıkmıştır. Kaçak göçmenlerin çoğu Pakistanlıdır. Onları Afgan, Bangladeşli, Cezayirli ve Kongolu göçmenler izlemektedir.

(çevrimiçi: <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1080574&CategoryID=77>, 03/03/2012, Erişim: 22.12.2012).

İngiltere merkezli örgütün raporuna göre, Yunanistan'daki ekonomik kriz, göçmenlere yönelik şiddeti de artırdı. Ancak sorunun asıl sebebi yıllar boyu kötü yönetilmiş göç ve sığınma politikaları olduğu belirtildi. Rapordaki veriler, polis ve yargının ise göçmenlere yönelik saldırıları önlemek ve cezalandırmakta yetersiz kaldığını gösteriyor. Rapor, polise giden göçmenlerin yargıya başvurmamaları konusunda baskı gördüğünü de ortaya koymaktadır.

(çevrimiçi: <http://www.ntvmsnbc.com/id/25365451/>, 10/07/2012, Erişim: 22.12.2012).

Bir yandan mülteci kabul politikalarını düzenlemeye çalışan Yunanistan diğer yandan usulsüz göçmen ve sığınmacıların sayısını sınırlamaya çalışıyor ve esas olarak Kuzey ve Batı Avrupa ülkelerini hedefleyen sığınmacıların başvuru sürecini zorlaştırarak ve mülteci kabul oranlarını düşük tutarak çoğunun ülkede fazla kalmadan Batı'ya devam etmelerini dolaylı yoldan teşvik etmiş olmaktadır. Bu nedenle, Yunanistan'da usulsüz kalan pek çok göçmen bulabildikleri ilk fırsatta sığınma başvurusu yapmak üzere bir başka Avrupa ülkesine gitmeye çalışmaktadır. (Danış, 2004: 15).

Yunanistan'ın gerek AB baskıları sonucunda sertleştirdiği politika, gerekse sınırlarındaki güvenlik yasadışı göç akınını kesmeye yetmemektedir. Balkan ülkeleri arasında gerçekleşebilecek bir işbirliği süreci yasa dışı göç ve göçün olumsuz etkileri açısından tam bir çözüm olmasa da suç işlenmesinin ve insan kaçakçılığının azaltılmasında büyük ve etkili bir adım olabilir.

4.6. Türkiye ile Yunanistan'ın Göç Durumlarının Karşılaştırılması

Türkiye, tarihi boyunca göç olgusuna Yunanistan'dan daha alışık bir toplumdur. Yunanistan" göç" ile ciddi olarak mübadele sırasında tanışmıştır. Türkiye'ye Yunanistan'dan göç etmiş olan 500.000 kişiden 350.000'i mübadele ile gelmiştir. Bu göçmen sayısı önemsiz olmasa ile Türkiye'ye olan diğer nüfus göçleri ile karşılaştırıldığında küçük sayılabilir. Ayrıca, göçmenlerin Yunanistan'da yarattığı etki ile kıyaslandığında Türk toplumu üzerindeki etkisi daha azdır. Yunanistan'da 5 milyon nüfus varken mübadeleyle gelen yaklaşık 1.5 milyon nüfusun yarattığı etkinin fazla olması çok beklenen bir durumdur (Pekin, 2005: 409). Bunun yanı sıra Türkiye için mübadele de giden Hristiyan nüfusunun sayısından çok niteliği önemlidir, çünkü Türkiye zaten sürekli göçmen kabul eden bir durumdadır.

Mübadeleye politik açıdan bakıldığında ise gerek Türkiye gerekse Yunanistan için durum çok da farklı değildir. Ulusçuluk ideolojisinin yeşerdiği bir ortamda ülkeyi yönetenler açısından sayıca bu kadar fazla bir azınlığın her iki ülkeye de barış getirmeyeceği öngörülebilir.

1990'lardan itibaren Türkiye'ye "soydaş" göçü devam ederken Yunanistan tam anlamıyla engellenemeyen göç dalgalarıyla boğuşmak durumunda kalmıştır. Asya'dan, Afrika'dan ve Balkan ülkelerinden gelen göçmenler Türkiye üzerinden yasa dışı olarak Yunanistan'a geliyor; bir kısmı burada kayıt dışı piyasada iş bulup kalırken büyük bir kısmı Avrupa ülkelerine izinsiz olarak girmektedir.

Türkiye neredeyse tarihi kadar eski göç olgusuna alışıkken Yunanistan için göç ile özellikle de yasa dışı göç ile başa çıkmak oldukça zordur. Türkiye gelen göçmenlerin dernekler kurarak, örgütlenmesine izin verirken (örnek: Rumeli Türkleri Kültür ve Dayanışma derneği) Yunanistan Avrupa Birliği'nin de baskısıyla çok sert bir göç politikası izlemiştir. Bu bağlamda Türkiye'de göçmenler gerek sosyal hayata, gerekse ekonomiye daha hızlı bir şekilde uyum sağlarken Yunanistan'da dışlanan, Yunanlılar tarafından istenmedikleri her fırsatta dile getirilen göçmenler kayıt dışı ekonominin, artan suçların en önemli göstergeleri haline gelmişlerdir.

SONUÇ

Günümüzde gelişmekte olan üçüncü dünya ülkelerinde yaşanan siyasi çalkantılar, etnik çatışmalar, doğa felaketleri ve küreselleşme uluslararası göçü teşvik edici unsurlardır. İnsan hakları ihlalleri, baskıcı rejimlerden kaçarak daha iyi bir hayat için insanlar özellikle Batı ülkelerine göç etmeye başlamışlardır. Bu göç uzun yıllardan beri süre gelen komünist rejimlerin çökmesiyle Rusya'da ve Yugoslavya'da zor şartlar altında yaşayanları kitlesel olarak göç etmeye ya da sığınmacı olmaya zorlamaktadır.

Dünya, çok kültürcülüğün sorgulanmaya başlandığı bunun yerine aynı türden olmanın ve asimilasyonun ön plana çıkarıldığı bir süreç içerisinde. Ulusal, etnik, dinsel ve kültürel farklılıkların yönetimi konusunda özellikle ulus-devletleri cumhuriyetçi anlayış ve asimilasyoncu bir yaklaşım sergilemektedirler. Bu yaklaşımda göçmenler siyasal- kamusal alandan dışlanmaktadır. Uluslararası göç eğilimleri içinde Türkiye hem göç alan, hem göç veren hem de transit göç ağında yeri olan bir ülke konumundadır.

Türkiye ve Yunanistan kültürel, coğrafi anlamda birçok açıdan birbirine benzer nitelikler taşımaktadır. Özellikle Türkiye, Sovyetler Birliği'nin yıkılışı, Orta Doğu'daki siyasi huzursuzluklar, ülkenin coğrafi konumu ile çekici bir transit ve göç alan ülke konumundadır. Her iki ülkede de yüzyılın ilk yarısında iki Dünya Savaşı'ndan fazlaca etkilenmiştir. Türkiye bu süreçten çok kavimli bir imparatorluktan "ulus devlet" modeline geçiş yapmış, Yunanistan ise aynı şekilde "ulus devlet" modelini yerleştirmeye çalışmıştır. Bu bağlamda iki devlet için de "anayurt" göçüşleri kaçınılmaz olmuştur.

Türkiye ve Yunanistan için Soğuk Savaş Dönemi yeni bir göç dalgasını beraberinde getirmiştir. 1980'lerin sonunda Sovyet Bloğunun yıkılması ve küreselleşme Türkiye üzerinden binlerce Asyalı ve Afrikalının Avrupa ülkelerine sürüklenmesine neden olmuştur. Bu göç için en önemli rotalardan biri de Türkiye- Yunanistan koridorudur.

Türk- Yunan kara ve deniz sınırından çoğunlukla yasa dışı bir şekilde birçok Asyalı, Afrikalı ve Balkan üzerinden göçmenler geçiş yapmaya çalışmışlardır.

Türkiye açısından bakıldığında 1990'lardan sonra yapılan göç iki şekilde incelenebilir. Biri özellikle komşu ülkelerden çeşitli nedenlerle gelen soydaş göçü; diğeri de Türkiye'yi kullanarak Avrupa ülkelerine gitmek isteyenlerin yaptığı transit göç olarak değerlendirilebilir. Yunanistan'a yapılan göçler ise çoğunlukla yasa dışı transit göç niteliğinde olmakla beraber Balkan ülkelerinden özellikle Arnavutluktan gelen ve daha iyi koşullarda yaşamak, iş bulup Yunanistan'da kalabilmek için yapılan uluslararası göçlerdir. Bu göçlerle ülkeye gelen göçmenler genellikle vasıfsız olduklarından düşük ücretli yasal izin olmadan çalıştırıldıklarından kayıt dışı ekonomi hızla büyümüş buna bağlı olarak işsizlik ve suç oranları da artmıştır.

Avrupa birliğine üye olan Yunanistan'a yapılan bu göçler sadece ülkeyi değil tüm Avrupa'yı da yakından ilgilendirmekte ve endişelendirmektedir. Bu anlamda Yunanistan sıfır toleransla sert bir göç politikası izlemeye başlamış ve birçok sığınmacı ve göçmen sınır dışı edilmiştir. Ancak bu da yeterli bir çözüm olmamış yasa dışı göç hem Türkiye için hem de Yunanistan için hala en önemli sorunlardan biridir.

Tüm dünyayı yakından ilgilendiren yasa dışı göç sorunu Türkiye ve özellikle de Yunanistan'da politik sorun olmanın yanında bir de insanlık suçu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yunanistan'a kaçak ve yasa dışı yollarla giriş yapan göçmenler burada mevcut kötü şartların zorlamasıyla insan kaçakçılığı, organ kaçakçılığı, seks işçisi olarak çalışmaktadır. Bu şekilde de işlenen suç oranlarını fazlasıyla arttırmaktadırlar.

Bilindiği gibi göç olgusu ekonomik, sosyal ve siyasi nedenlerin oluşturduğu bir kavramdır. Ancak göçün kendisi de birçok siyasi ve ekonomik değişikliklere neden olabilir. Bu anlamda göç hem neden hem de bir sonuçtur. Bu şekliyle sebep ve sonuçlarıyla birlikte değerlendirilmeli ve iş birliği içinde çalışılmalıdır. Bir bütün olarak bakıldığında, göç sorunu olumsuz etkilerinden daha çok politikacıların ve yetkililerin yaklaşımlarının yetersiz olması ve mevcut kanunlardaki boşluklar

nedeniyle tartışılmaktadır. Bu haliyle g sadece bir grup ülkeyi ilgilendiren bir sorun olmaktan çok genel bir tehdit olarak algılanmalıdır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AĞANOĞLU H. Yıldırım, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makus Talihi: Göç*, İstanbul: İz Yayıncılık, 1. Baskı, 2001.

ALTINSAY, Saba, **Kritimu: Giritim Benim**, Can Yayınları, 2004.

ARI, Kemal, **Büyük Mübadele, Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923–1925)**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1995.

BASCH, Linda - GLİCK Schiller, Nina –Szanton Blanch, Christina, *Nations Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicaments, and Deterritorialized Nation-States*, Gordon and Breach, 1994.

CANATAN, Kadir, **"Avrupa'da Müslüman Azınlıklar"**, İstanbul: İnsan Yayınları, 1995.

CASTLES, Stephen Mark MILLER, " *Göçler Çağı- Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, Çeviren: Bülent U.Bal, İbrahim Akbulut, **İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları**, İstanbul, 2008.

ÇİÇEK, Evin, **Arafat Yolcuları, İnsan Tacirleri, Göç ve Mültecilik**, İstanbul: Peri Yayınları, 2005.

ENGİN, Vahdettin, **Pazarlık**, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2010.

HANÇERLİOĞLU, Orhan, **Toplumbilim Sözlüğü**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1986.

HİRSCHON, Renee, **Ege'yi Geçerken- 1923 Türk- Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi**, İstanbul. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005.

HİRSCHON, Renée, **Mübadele Çocukları**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2005.

KARPAT, Kemal, **Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler**, İstanbul: Timaş Yayınları, 1. Baskı, 2011.

MUTLUER, Mustafa, **Uluslararası Göçler ve Türkiye: Kuramsal ve Ampirik Bir Alan Araştırması-Denizli/Tavas**, İstanbul: Çantay Kitabevi, 2003.

ÖZER İnan, **Kentleşme Kentleşme Ve Kentsel Değişme**, Ekin Kitabevi, 2004.

ÖZSOY, İskender, **Bursa'da Mübadele: 1923-1930 Yunanistan Göçmenleri**, Avrasya Etnografya Yayınları, 1999.

ÖZSOY, İskender **İki Vatan Yorgunları**, Bağlam Yayınları, 2003.

PEKİN, Müfide **Yeniden Kurulan Yaşamlar: 1923 Türk- Yunan Zorunlu Mübadelesi**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005.

PEKİN Müfide (der.), **Mübadil Kentler: Türkiye**, Lozan Mübadilleri Vakfı, 2013.

PEKİN Müfide (der.), **Mübadil Kentler: Yunanistan**, Lozan Mübadilleri Vakfı, 2013.

PEKİN Müfide – Turan, Çimen (der.), **Mübadele Bibliyografyası, Lozan Nüfus Mübadelesi ile ilgili Yayınlar ve Yayınlanmamış Çalışmalar**, Lozan Mübadilleri Vakfı, 2002.

PUSCH, Barbara - Tomas Wilkoszewski (derl.), **Türkiye'ye Uluslararası Göç-toplumsal Koşullar, Bireysel Yaşamlar**, İstanbul: Kitap Yayınevi, Çev. Mutlu Çomak, 2010.

TEKELİ, İlhan, **Göç ve Ötesi**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2008.

TOKSÖZ, Gülay, **Uluslararası Emek Göçü**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.

ÜNER, Sunday, **Nüfusbilim Sözlüğü**, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1972.

YALÇIN, Cemal, **Göç Sosyolojisi**, Ankara: Anı Yayıncılık, 2004.

YILDIRIM, Onur, **Diplomasi ve Göç Türk- Yunan Mübadelesinin Öteki Yüzü**, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005.

YORULMAZ, Ahmet, **Savaşın Çocukları: Girit'ten Sonra Ayvalık**, Belge Yayınları, 1997.

MAKALELER

ABADAN -Unat, Nermin, "*Bitmeyen Göç-Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa*", İstanbul: **İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları**, 2006.

AKÇADAĞ, Emine, "*Yasadışı Göç Ve Türkiye*", **BİLGESAM**, Rapor No: 42, İstanbul, 2012.

AKKAYAN, Taylan, "*Göç Ve Değişme*", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları**, No:2573, İstanbul, 1979.

AKIŞ, Ayhan - AKKUŞ, Akif, "*Güneydoğu Anadolu Projesi'nin (Gap) Şanlıurfa'daki Göçe Etkisi*", **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2001.

AKSOY, Zeynep, "*Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim*", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:5, Sayı:20, 2012.

BAHAR, Ozan – Bingöl, Fehime Korkmaz, "*Türkiye'de İç Göç Hareketlerinin İstihdam Ve İşgücü Piyasalarına Etkileri*", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.15, No: 2, 2010.

BRENNER, Neil., "The Limits to Scale? Methodological Reflections on Scalar Structuration"?, **Progress in Human Geography** 25(4), 2001.

CAVUONİDİS J. & C. Hatjaki, "Alien applications for Residence and Work Permits", Athens: **National Institute of Labour**, Second revised edition (in Greek), 2000.

CAVUONİDİS, Jennifer " **Migration in Southern Europe and the Case of Greece**", *International of migration*, Vol:40(1), 2002.

CAVUONİDİS, Jennifer, " Migration to Greece from Balkans", **South Eastern Europe International Migration**, Vol 40(I), 2002.

CAVUONİDİS, Jennifer, " Migration in southern Europeand the case of the Greece", **South Eastern Europe Journal of Economics**, No: 2, 2004.

CİN, Turgay, " *Batı Trakya Türklerinin Hukuki Statüsü Sorunları ve Avrupa Birliği*," **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 11, Sayı:1, 2009.

CORDOVA, J. Ernesto Lopez. "**Globalization, Migration And Development: The Role Of Mexican Migrant Remittances**" *Economía (Journal Of The Latin American And Caribbean Economics Association-Lacea)* 6.1 .2005

ÇAĞLAYAN, Savaş, "*Göç Kuramları, Göç Ve Göçmen İlişkisi*", **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İlke)** ,Sayı 17, 2006.

ÇAKIR, Sabri," *Geleneksel Türk Kültüründe Göç Ve Toplumsal Değişme*", **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi** Journal of Social Sciences, Sayı:24, s.129-142, 2011.

ÇAVUŞOĞLU, Halim, “ *Yugoslavya- Makedonya Topraklarından Türkiye’ye Göçler ve Nedenleri*”, **Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, Bahar 2007, Sayı: 41, Ankara

ÇELİK, Fatih “ *İç Göçlerin Seçkinlik Yaklaşımı İle Analizi* “, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 13, ss. 275-296, 2002.

ÇELİK, Fatih, "*İç Göçler: Teorik Bir Analiz*", **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 14, Sayı 2, S.167-184, 2005.

DANIŞ, ASLI, Didem, "*Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye*", **Birikim** No: 184–185, 2004.

DE HAAS, Hein, "Migration And Development A Theoretical Perspective," International Migration Institute, James Martin 21st Century School, **Working Papers**, Paper 9, 2008.

EREN, Halit, " Balkanlarda Türk ve Diğer Müslüman Toplamları ve Göç Olgusu", **Bay Dergisi**, Sayı: 57, Prizen, 2000.

"*European Borders, controls, Detention and Departations*", **Migreurop**, 2009-2010 Report.

FATİME, Güneş, **Kent Sosyolojisi**, Anadolu Üniversitesi, Yayın No:2418, Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1403, Kasım, 2011.

GEORGIOS, Papanicolaou, "*The sex industry, human trafficking and the global prohibition regime: a cautionary tale from Greece*", **Trends Organ Crim**,11, 2008.

GÜLER, E. Zeynep, "**Moldovan Women and Transnational Migration: Being Nowhere**", Uğur Tekin und Barbara Push ed.,"**Migration und Turkei: Bewegungen am Rande**" der Europäischen Union, Institut d'Orient İstanbuler Texte und Studien, Köln Universitet, Köln, 2011.

GÜMÜŞ, Sevdâ, "**Beşeri Sermaye ve Ekonomik Kalkınma: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analiz (1960–2002)**", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum,2003

GÜNDÜZ, Mustafa – YETİM, Nalan," *Terör Ve Göç.*", **Ulusal Sosyoloji Kongresi Kitabı**. Ankara. Devlet İstatistik Enstitüsü.109–115, 1996.

GÜNEŞER, Emre, BOZDAĞ, Atan Murat, " *Avrupa Ülkelerine Göç Eden Türk İşçilerinin İktisadi Etkinliğe Katkısı*", **Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi** 11 / 1, 159–180, 2009.

HOCAOĞLU, Beycan, "**Bulgaristan'dan Türkiye'ye Yönelik Göçler Ve Göçmen Yerleşme Alanlarında Sosyo-Ekonomik Ve Mekânsal Özellikler**", Ege Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2011.

IDEA Policy Brief, "Migration and Migration Policy in Greece", **Critical Review and Policy Recommendations**, No:3, 2009.

IOSİFİDES, T. and King, R., Special Issue: "*Southern Europe in transition*," **Journal of Area Studies**, pp. 70-74, 1996.

İÇDUYGU, A., "*International Migration and Human Development in Turkey*", **UNDP Human Developments Research Paper** 2009.

KADER, Özlem, "Bulgaristan Türklerinin Tarihsel Süreç İçerisinde Dönüşümü, AB Üyelik Süreci ve Türk Azınlığa Etkileri", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Vol:1/2, 2008.

KARABULUT Kerem, DİLEK Polat, "*Türkiye'de Yaşanan Göç Olgusu Üzerine Bir Alt Bölge Uygulaması*", 8. **Türkiye Ekonometri Ve İstatistik Kongresi**,– İnönü Üniversitesi, Malatya, 24- 25 Mayıs 2007.

KASİMİS, Charalambos and Chryssa, KASSİMİ, "**Greece: History of Migration**", Migration Information Source, 2004.

KAYGALAK, Sevilay , "**Kentin Mültecileri/Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç Ve Kentleşme**", Araştırma-İnceleme Dizisi, Kasım, 2009.

LEE, Everett S., "A Theory of Migration," , **Demography**, Vol. 3, No. 1., pp. 47-57, 1966.

LORDOĞLU, Kuvvet, "*Türkiye'de Enformel İstihdam ve Yabancı Kaçak Göçü*", **Uğınar Proje Raporu**, 2004.

MASSEY, Douglas S, Arango Joaquin, Hugo Graeme, Kouaouci Ali, Pellegrino Adela, Taylor J. Edward, "**Theories Of International Migration: A Review And Appraisal, Population And Development**" Review, Volume 19, Issue 3,S.431-466, S.432. 1993.

"Migration and Migration Policy in Greece, Critical Review and Policy Recommendations", IDEA Policy Briefs, No:3, 2009.

ÖZTÜRK, Mustafa – ALTUNTEPE, Nihat, " *Türkiye’de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent Ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması*", **Journal of Yaşar University**, 3(11), 1587-1625, 2008.

PAPANİCOLAU, Georgias, " The sex industry, human trafficking and global prohibition regime: a cautionary tale from Greece", **Trends Organ Crim**, 11: 379-409, 2008.

"**Regularisation in Europe**", International Centre for Migration Policy Development, (ICMPD)", Austria, 2009.

RİTTESBERGER, Helga - Deveci, Abdullah - GÜLLÜPINAR, Fuat – Çağlayan, Savaş (vd.)

SAĞLAM, Serdar, "Türkiyat Araştırmaları, **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü**", Erman Artun Özel Kitaplığı, Sayı 5, Güz 2006.

SCHILLER, Nina Glick and Çağlar, Ayşe " **Locating Migration**", Cornell University Press, London, 2011.

SCHURKENS, Ulrike, "**Transnational Migrations and Social Transformations: A Theoretical Perspective**", Current Sociology, Vol:53 (4), 2005.

Statistical Data on Immigrants in Greece: Mediterrian Migration Observatory, UEHR, Pantenion University, 2004.

TERZİOĞLU, Mehmet " *Göçmen Ülkesi Olarak Türkiye: Hukuksal Yapı ve Uygulamalar*" , 8–11 Aralık 2005 Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri, Çev. Mustafa Ersin Özben, Sistem Matbaacılık, İstanbul, 2006.

TOPÇU, Sevcin - BEŞER Ayşe, "*Göç Ve Sağlık*", C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 10(3), 2006.

TÜRBEDAR, Erhan "Yunanistan-Arnavutluk İlişkileri: Balkanların Tedirgin Dostları" **Karadeniz Araştırmaları Dergisi** Sayı:2, 2004.

VARGAS-Lundius, Rosemary - Villarreal Marcela," **International Migration, Remittances And Rural Development**", fad, International Fund For Agricultural Development, 2008.

VURAL, Devrim Gül, "**Uluslararası Göçmen Kaçakçılığı Ve İnsan Ticareti, Süleyman Demirel Üniversitesi**", Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2007.

YENİGÜL, Sevinç Bahar, "*The Effects Of Migration on Urban*", **Galatasaray Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi** 18(2): 273–288, 2005.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

BAŞARAN, Fatma, “Türkiye’de Beyin Göçü Sorunu”, çevrimiçi: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/34/970/11940.pdf>, (Erişim Tarihi: 15.06. 2012).

BARUT, Mehmet, Göç-Der: Göç Edenler Sosyal Yardımlaşma Ve Kültür Derneği, 1999–2001, çevrimiçi: <http://Www.Akdenizgocder.Org/Goc-Raporlarimiz>, (Erişim Tarihi: 11.05.2012).

GÜLEÇ, Sevcan, SANCAK, Hatice Özkan, “Göç, Kimlik Ve Aidiyet: Almanya’da Yaşayan Türkiye Kökenli Gençler Açısından Bir Analiz”, çevrimiçi: <Http://Idc.Sdu.Edu.Tr/Tammetinler/Göç/Göç9.Pdf>, (Erişim Tarihi: 11.12.2012).

<http://www.gocder.com/gocortayacicik1.htm>, (Erişim Tarihi: 09.04.2012).

<http://www.balgoc.org.tr/gocmenyerlesim.html>, (Erişim Tarihi: 25.06.2012).

www.fsavasan.sakarya.edu.tr/.../uluslarasi_goc_fatih_savasan_final

Migration Information Source, çevrimiçi:

<http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?ID=884> ,(Erişim Tarihi: 12.11.2012).

“Göç Seddi”, çevrimiçi:

<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1083802&CategoryID=81>, Mart 2012, (Erişim Tarihi: 14.12.2012)

http://www.egm.gov.tr/icerik_detay.aspx?id=125, (Erişim Tarihi: 11.12.2012).

<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1080574&CategoryID=77>, 03/03/2012, (Erişim Tarihi: 22.12.2012).

<http://www.ntvmsnbc.com/id/25365451/>, 10/07/2012, (Erişim Tarihi: 22.12.2012).

http://www.toplumsalhafiza.com/HD106749_gocmenlerin-transit-gecisi-turkiye.html, (Erişim Tarihi: 22.12.2012).